

HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

Helene Petersen-Sveen

"Nei altså, vi har hele tiden tenkt at han er innenfor normalen"

-en studie av foreldres kulturelle normalitetsbilder på barneoppdragelser

**Masteroppgave i Sosialt arbeid
Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for Samfunnsfag**

Sammendrag

Temaet for denne studien er interaksjoner mellom foreldre og barn. Jeg har utforsket og analyserte livsformsintervjuer fra ti foreldres hverdagliv, ved hjelp av det sosiokulturelle- og det salutogene perspektiv, samt ulike normalitetsbegreper. Studien har i hovedsak blitt strukturert ut ifra foreldrenes egne tanker og meninger rundt deres foreldrepraksiser, kulturene de lever i og hverdagslivets små og store hendelser. Hovedvekten av funnene handler om hvordan foreldre forstår og begrunner sine handlinger utifra deres bilder på normaliteter, og det ble anvendt relevante teorier for å utforske temaene foreldrene tar opp.

Studien er bygget på et kvalitativt forskningsdesign. Ved å ta utgangspunkt i intervjuene ble det hentet frem en rekke analysekategorier som er sentrale i foreldrenes historier om hverdagene med sine barn, og hvordan de forstår og begrunner sine oppdragelsespraksiser. Disse kategoriene ble så knyttet til ulike måter å forstå normalitetspraksiser på som; det ideelle, det gjennomsnittlige, det sunne og friske eller det prosessuelle. Det viste seg at foreldrene i denne studien både har implisitte og eksplisitte bilder på hva som kan være "normalt" og "unormalt", men at de ulike normalitetsbegrepene kan være vanskelig å definere. Det blir klart at det ikke er selvsagt hva som legges i begrepene, selv om foreldrene i studien uttrykker tanker om at noe er "mer normalt" enn annet.

Denne studien utforsket derfor inneforståtheter og doxaer knyttet til barneoppdragelser og foreldreroller, for å beskrive mangfoldet av ulike holdninger og meninger som eksisterer i foreldrenes hverdagliv. Analysen viste at foreldre snakker om både grenser og det å være konsekvent som noe av det viktigste i oppdragelser av barn, men ved å se nærmere på hva foreldrene for eksempel legger i det å sette en grense, viste det seg at dette er svært forskjellig fra både familie til familie, og også innad i samme familiekultur. Både tidspunktet for når de mener en grense skal settes, og hvordan de gjør det, varierte fra forelder til forelder. Denne inneforståtheten og underkommunikasjonen av hverdagslige begreper slik som "grenser", "konsekvenser", "vanlig", "normal" eller "naturlig", og hvordan de kan ha forskjellige betydninger for forskjellige mennesker, ble analysert og drøftet i studien.

Abstract

" No, well, we have always thought that he is within the normal" -a study of parents' cultural normality images on child rearing

The theme of this study is interactions between parents and children. I researched and analyzed life-interviews from ten parents everyday lives, using the socio-cultural- and salutogenic perspective, and various concepts of normality. The study was primarily structured on the basis of parents' own thoughts and opinions about child rearing, parenting practices, cultures in wich they live, and everyday life's events. The majority of the findings about how parents understand and justify their actions based on ideas of normality, and it was applied relevant theories to explore themes parents have brought up.

The study is built on a qualitative research design. Based on the interviews, there were retrieved a number of analytical categories of the points that are central to the parents' stories of every day life with their children, and how they understand and justify their parenting practices. The categories were then linked to different ways to understand normality as; the ideal, the average, the healthy or procedural. It turned out that the parents in this study have both implicit and explicit understandings of what might be " normal" and " unusual", but that the concept of normality may be difficult to define. It is clear that it is not obvious what is meant by the terms, even though the parents in the study have opinions that something is "more normal" than the other.

This study therefore explored the innate and doxa related to child rearing and parental roles, to describe the diversity of different attitudes and opinions that exist in the parents' daily lives. The analysis showed that parents are talking about both boundaries and being consistent as some of the most important things in the upbringings of children, but by looking more closely at what the parents put in it to set a limit, it turned out that it is very different from family to famliy, and also withing the same family culture. Both the timing of when they think a limit should be set, and how they do it varies from parent to parent. What the innate and under-communication of everyday concepts such as " limits", "consequences", " normal", "regular" or " natural" means, -and can have different meanings for different people, were analyzed and discussed in this study.

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag
Oslo 2012

Forord

Vore hverdagsjeg'er

Mensker skal passe
i samfundets skuffer.
Samfundet kræver det,
ingen-véd-hvoffer.
Listeligt lempes man,
lirium larium,
ned i et rum
i et stort skuffedarium.

Gruk

-Piet Hein

For det første vil jeg rette en stor takk til foreldrene som har delt sine hverdagsliv med meg via lydbånd. Jeg møtte dere aldri, men deres fortellinger har rørt ved meg, og gjort arbeidet med denne masteroppgaven til en innholdsrik, spennende og utfordrende opplevelse.

Jeg vil rette en stor takk til min veileder May-Britt Solem, som lot meg få innsikt i hennes materiale, og som har kommet med lærerike og kritiske innspill underveis i prosessen med å skrive denne oppgaven.

Jeg vil også takke familie, venner og medstudenter for oppmuntrende og konstruktive kommentarer underveis, med en spesiell takk til Trine, Camilla og Lise. Til slutt vil jeg takke min mann Jørn, for at han har holdt ut, og har respektert mitt behov for å sitte med studiene dag og kveld i mange måneder.

Åros, Mai 2012

Helene Petersen-Sveen

Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	ii
Abstract.....	iii
Forord.....	iv
Innholdsfortegnelse.....	v
Kapittel 1 – Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn for valg av tema.....	2
1.2 Forsknings spørsmål.....	3
1.3 Avgrensning.....	4
1.4 Oppgavens videre oppbygging.....	5
Kapittel 2 – Hva er skrevet om temaene tidligere?	6
2.1 Foreldre- og oppdragelsespraksiser.....	7
2.2 Normalitet og normale familieprosesser	9
Kapittel 3 – Analytiske perspektiver og teori.....	11
3.1 Sosiokulturelt perspektiv.....	11
3.1.1 et relasjonelt perspektiv – personen i situasjonen.....	13
3.2 Salutogent perspektiv.....	13
3.3 Foreldre- og oppdragelsespraksiser.....	15
3.3.1 Foreldreskap.....	15
3.3.2 Oppdragelse.....	16
3.4 Normale familieprosesser.....	18
3.4.1 Normale familier som problemfrie – asymptotiske familier.....	19
3.4.2 Normale familier som sunne og ideelle.....	20
3.4.3 Normale familier som gjennomsnittlige og typiske.....	21
3.4.4 Normale familieprosesser.....	22
Kapittel 4 – Metodiske tilnæringer.....	24
4.1 Kvalitativ metode.....	24
4.2 Utvalg.....	24
4.3 Livsformsintervju.....	27
4.4 Transkribering.....	27
4.5 Analyse og tolkning.....	28
4.5.1 Meningsfortetting og meningsfortolkning.....	28
4.6 Ethiske vurderinger.....	30
4.7 Styrker og svakheter ved prosjektet.....	31
4.7.1 Validitet.....	32
Kapittel 5 – Kulturens idealer som bakgrunn for handlinger.....	32
5.1 Det ideelle- en verdiladet forståelsesmåte.....	33
5.2 Foreldre som grensesettere.....	34
5.2.1 Et begrep, flere betydninger.....	36
5.2.2 Grenser, regler og struktur.....	38
5.3 Foreldre som konsekvente og sanksjonerende.....	39
5.3.1 Grensen mellom grensesettende og totalitær.....	40

Kapittel 6 – Folk flest og alle de andre.....	42
6.1 Det vanlige som betryggende.....	42
6.2 "Det vanlige barnet".....	45
6.3 Ulike forståelser av "de vanlige barna".....	46
6.3.1 Alder	47
6.3.2 Kjønn.....	49
6.3.3 Individuelle forskjeller.....	52
6.4 Normale familier som asymptomatiske – mellom ideell og vanlig.....	54
Kapittel 7 – Normale Familieprosesser.....	56
7.1 Foreldrene og "barnets beste".....	57
7.2 Det inneforståtte foreldreskap.....	58
7.3 Å ikke leve opp til forventninger.....	59
7.4 Normalvariasjon som foreldremestring.....	60
Kapittel 8 – Avsluttende kommentarer.....	63
8.1 Mot en bredere forståelse av foreldreskap som situerte praksiser.....	64
8.2 Hva kan denne studien brukes til?.....	67
Litteraturliste.....	71
Vedlegg 1 Godkjenning REK.....	77
Vedlegg 2 The Nijmegen Child-Rearing Situation Questionnaire Del B.....	78
Vedlegg 3 Oversikt over temaer.....	80

Kapittel 1

Innledning

Når et barn blir til møtes foreldre av et hav av litteratur og ekspertuttalelser, venner og familie helsesøstre, barnepleiere og jordmødre, lærere og sosialarbeidere, ja til og med fremmede på gaten som deler sine oppfatninger av hva som riktig og galt å gjøre med et barn. Samtidig vever foreldrene dette inn med sine egne erfaringer fra barndom, sine kompetanser og kunnskaper, og tidligere erfaringer som foreldre eller forforståelser av hvordan foreldreskap utøves, for å nevne noen. Foreldre orienterer seg i et endeløst landskap av ulike meninger, normer og verdier, formaninger, lover og regler, muligheter og begrensninger. Vi blir født inn i et kunnskapsunivers der vi møtes av sosialt konstruerte diskurser. Disse tar vi ofte for gitt, og de inngår i de kulturelle betydningssystemene som vi innleires i gjennom våre sosiale deltagelser (Guldbrandsen 2006, 257).

I denne studien vil jeg derfor se nærmere på interaksjoner mellom foreldre og barn. Fokuset vil være på oppdragelsespraksiser og hvilke forestillinger og begrunnelser som danner bakgrunn for foreldrenes handlinger i hverdagen. Det vil utforskes hvordan foreldres egne refleksjoner rundt barneoppdragelse og deres foreldreskap påvirker hvordan de oppdrar sine barn i Norge i dag. Utover at studien vil fokusere på foreldre i sin hverdagskontekst, vil studien også være situasjonsbetinget i den forstand at de intervjuede foreldrene veksler mellom å snakke om barn generelt, alle barna sine eller ett av barna sine. Hvordan barn både ideelt, generelt og individuelt blir forstått av sine foreldre er blant annet innvevd i sosiokulturelle praksiser, der forståelsesmåter kan erverves gjennom kunnskap om barn og foreldreroller, samt tidligere erfaringer med foreldreskap. Utover kunnskaper og de rent praktiske erfaringene mennesker gjør seg, er det også en rekke kulturelle standarder og normer for hvordan det forventes at foreldre samhandler med sine barn. Den vestlige kulturs skissering av "det gode foreldreskap", ofte basert på middelklasseverdier, utgjør normene og idealene foreldreskap måles opp mot (Hennum 2002, 58; Stefansen 2008, 27; Walsh 2012a, 4), og er også med på å farve foreldres forestillinger om oppdragelsespraksiser, utover hva de selv har erfart og erfarer. Underveis i denne studien vil det bli forsøkt å utforske og utfordre dikotomien mellom "god" og "dårlig" oppdragelse. I denne sammenheng vil det bli undersøkt om en kan finne prosesser i hverdagslivet der foreldres oppdragelse gis rom for å være rettet mot det "gode" og "sunne", også der foreldrene selv mener de ikke er gode nok.

Foreldreskapene skal ikke vurderes og rangeres av meg som forsker, men vil bli utforsket utifra kategorier og meningskonstruksjoner foreldre selv bringer frem i sine historier.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Temaet for denne studien stammer fra et ønske om å undersøke foreldres foreldreskap fra en annen vinkel enn det ofte har blitt undersøkt tidligere innenfor sosialt arbeid. Gjentatte ganger under min utdanning til sosionom, og også master i sosialt arbeid, har jeg lest om avvik, manglende relasjonskompetanse hos foreldre, autoritære eller avvikende foreldrestiler, ambivalent oppdragelse og dysfunksjonelle familieforhold. Jeg ble inspirert til å undersøke hva foreldrene selv mener fungerer, hva de forstår som "innenfor", hva som er optimalt for dem og hvorfor foreldre mener noe er mer optimalt enn noe annet. Jeg ønsker å anvende det helsefremmende blikket på foreldrepraksiser i form av oppdragelsespraksiser, for å rette blikket mot ressurser, håp, mestring og muligheter. Jeg ønsker å forske på normale familieprosesser.

Lenge har jeg grublet på å studere hva normative bilder kan være, og kan forstås som, og i hvilken forbindelse en kan finne uttrykk for dem i praksis. Er det en riktig antagelse jeg gjør meg om at mennesker forholder seg i det daglige til oppfatninger av hva som er normalt og ikke, eller er det slik at dette ikke påvirker oss? Tenker foreldre avvik og norm i oppdragelsen av sitt barn, eller er det kun en antagelse jeg gjør meg? Jeg har siden min bacheloroppgave i sosialt arbeid med temaet patologisk sorg, fundert gjentatte ganger om hvor definerbare normalitetsbegrepene er. I bacheloroppgaven skrev jeg flere ganger at sorg ikke blir sett på som en sykdom, men som en normal reaksjon på normale omstendigheter. For det er like vanlig å dø som å bli født, altså en del av livet, og det å være lei seg ved tap av en man var nær, er herunder normalt. Først når det blir sterkt hemmende for et menneske, kan en tenke seg at sorgen har blitt patologisk, unormal og uønsket. Men hvor går dette skillet på om noe er avvikende eller vanlig? Er det når jeg som sosialarbeider definerer noe som uhensiktsmessig, eller når individet som opplever det gjør det? Disse funderingene rundt normalitetspraksiser var til stede i bacheloroppgaven jeg skrev, men dog ikke hentet opp og sett nærmere på. Derfor ønsker jeg å bruke prosessen rundt masteroppgaven til å dykke dypere ned i ulike normalitetsforståelsers mange uttrykksformer.

Gjennom min posisjon som sosialarbeider har ulike normalitetsbilder på familieliv presentert seg for meg på forskjellige måter. Etter fullført bachelorstudie har jeg arbeidet blant annet i

barne- og ungdomspsykiatrien (BUP), hvor jeg fant ytterligere inspirasjon til å koble sammen temaene foreldreskap og normalitetsbilder. I en samtale med en mor gjort på BUP etter datterens suicidforsøk som ledet til en innleggelse av datteren, satt moren igjen redd og urolig. Det kom gjentatte ganger frem i samtalen med moren at hun var bekymret for hva som ville skje når datteren ble skrevet ut. Hun sa: "hvordan skal jeg klare å være normal hjemme når jeg vet at datteren min vil dø?" og "Det er ikke vanlig at en mor ligger på en madrass utenfor soverommet til datteren sin så hun ikke skal ha sjans til å ta livet sitt". Etter endt samtale ble jeg sittende lenge og fundere over hva moren mente med "å være normal" hjemme. Det var verken tid eller rom for å spørre henne om dette i denne sammenheng, men ønsket om å utforske det jeg forstår som inneforståtheter tilknyttet normalitetsbegrepene spiret. Det vekket i meg en lyst til å utforske videre hvordan foreldre selv definerer og forstår normaliteter, her i rammen av oppdragelsespraksiser, og hvordan disse forståelsene kan gjøres relevant for sosialt arbeids praksis.

1.2 Forskningsspørsmål

Kunnskapsinteressen innenfor dette temaet handler om normale familieprosesser og foreldres forståelser av dette i sin utøvelse av barneoppdragelser. Arbeidet i retning av et forskningsspørsmål som kan være mulig å studere ved hjelp av vitenskapelige tilnærminger har for meg startet med en omfattende fundering rundt temaet foreldrepraksiser. Hva vil jeg vite mer om? Og er det mulig å forske på det? Fra enkle stikkord og vendinger ble det skapt en sammenhengende setning som forsøker å presisere hva jeg ønsker å se nærmere på innenfor temaene knyttet til foreldreskap. Et ønske om å utforske ulike forståelser av foreldrepraksiser sett i lys av ulike normalitetspraksiser har resultert i følgende problemstilling og forskningsspørsmål:

Hvordan forstår og begrunner foreldrene sine handlinger utifra egne forestillinger om "normale" oppdragelsespraksiser?

Foreldrenes egne begrunnelser for handlinger vil her være elementære for å forstå i hvor stor grad normalitetsforståelser påvirker interaksjoner i hjemmet, eller om diskusjoner rundt dette ikke har noen plass i hverdagen til foreldrene i studien.

I tilknytning til sosialt arbeid vil jeg hevde studien finner sin relevans i temaene, og at en kan forstå normaliteter som sterkt ladede begreper som sier noe om verdier som råder i

majoritetssamfunnet. Verdier har en sterk tilknytning til sosialfaglig arbeid, både fordi ens egne verdier representeres i arbeidet vi gjør, men også fordi vi er verdiforvaltere og kan sanksjonere hvis samfunnets gjeldende verdier blir brutt. En stadig kritisk refleksjon til hva som ligger bakenfor de antagelsene og verdiene vi bærer i oss, er viktig for sosialt arbeid (Askeland 2006, 128). Som sosialarbeider arbeider en med mennesker i alle sosial lag i samfunnet, og på svært forskjellige arenaer. Oppfatninger og diskurser om hva som er adekvate oppdragelser og familiefungeringer omgir oss i våre faglige virker, og det er i noen situasjoner også vårt ansvar å vurdere familiene vi møter. Ser vi avvikende oppdragelsespraksiser eller skadelige familiefungeringer er det både vårt ansvar og vår plikt å melde dette til andre instanser, eksempelvis barnevernet. Selv om sosialarbeideren tilpasser seg de forskjellige miljøene hun befinner seg i, har hun med seg normer, verdier og forestillinger om hvordan ulike fenomener konstrueres og opprettholdes. Det samme mener jeg kan gjelde normative bilder på foreldrepraksiser og oppdragelsespraksiser. Sosialarbeideren kan ha forståelser, ervervet gjennom oppvekst, erfaringer, arbeid og utdanning for hva hun anser som normalt og ikke normalt, vanlig og uvanlig. Sosialarbeideren forvalter penger, tjenester og tilgang på informasjon, ofte utifra en diskurs om hva som er "innenfor" og hva som er "utenfor", enten lovfestet eller moralsk. Så hvordan påvirker våre forståelser av normalitetsprosesser individene og kulturene vi arbeider med? Kan det tenkes at vi møter foreldrepraksiser som for en familie fungerer optimalt, mens det i andre familier ikke gjør det?

1.3 Avgrensning

I denne studien kunne det jeg brukt oppdragelse- og omsorgspraksiser som et begrepspar. Det er omsorg i det å oppdra barnet sitt, men jeg ønsker ikke å se på omsorgspraksiser som et singulært tema i denne oppgaven. Dette gjøres blant annet for å hindre oppgaven i å bli for bred over for mange temaer, men også fordi omsorgspraksiser sjeldent blir tatt frem og drøftet av foreldrene i intervjuene. Omsorg ligger heller innvevd og inneforstått i deres fortellinger om å gi barnet mat, klær, husly, og oppdragelse. Jeg ønsker derfor å i hovedsak forholde meg til foreldrenes forståelser av oppdragelsespraksiser. Videre er ikke min intensjon at dette skal bli en masteroppgave utformet som en ren diskursanalyse, intensjonene ligger heller i å søke å forstå familiens egne fremstillinger av normalitetspraksiser. Jeg er ikke ute etter å finne den ene opphøyde sannhet, den "ene normalen". Når dette er sagt så antar jeg at jeg vil finne en rekke uttrykk for diskurser innvevd i foreldrenes narrativer, så en ren forkastelse av normdiskurser vil nok ikke være mulig, ei heller hensiktsmessig.

Jeg anvender ikke kjønn som et analytisk perspektiv i denne studien, men jeg vil være sensitiv for kjønn i analysen. Siden jeg ønsker å følge foreldrenes uttalelser, vil jeg derfor belyse temaet kjønn, fordi foreldrene gjør kjønn relevant i egen oppdragelsespraksis. Jeg velger å ikke anvende kjønn som analytisk perspektiv fordi jeg er redd for å miste mye annet, å utelukke andre sosiale kategorier jeg kan finne i foreldrenes fortellinger. Kjønnets betydning er likevel viktig når samspill utforskes (Sagatun 2008a, 8). Derfor vil kjønn være med i forståelsen av foreldrepraksiser som innvevd i alle analyser siden foreldre snakker om kjønn, og derfor være med i min tolkning. Et kjønnsperspektiv tar utgangspunkt i at kjønn blir til i ulike menneskelige relasjoner og opprettholdes av relasjoner. Derfor preger kjønn situasjoner, som et perspektiv en ser og forstår verden ut fra (Sagatun 2008a, 21). Jeg forstår kjønn som noe man *gjør*, ikke noe man *er*, noe jeg også finner igjen i Butlers (1990,140) forståelser av at kjønn ikke er årsak til noe men heller en effekt av ulike typer handlinger. Slik jeg forstår det er derfor foreldreskap en kjønned praksis, og det vil i denne studien bli sett noe på hvordan foreldrene selv gjør kjønn, uten å anvende kjønn som et analytisk perspektiv.

Makt og avmakt kunne også vært relevante begreper for denne oppgaven. Jeg velger å ikke gå inn på maktperspektiver og teorier knyttet til dette, på grunn av oppgavens omfang, og fordi jeg ikke ønsker å ekskludere andre forståelsesmåter en kan nærme seg normale familieprosesser på. Makt som tema vil bli berørt, men ikke utdypet i studien. Til slutt vil jeg nevne at jeg er fullt klar over at Bronfenbrenners økologiske utviklingsmodell kunne vært relevant for denne undersøkelsen, men jeg har valgt å ikke inkludere dette perspektivet på grunn av oppgavens størrelse.

1.4 Oppgavens videre oppbygging

Neste kapittel viser en gjennomgang og redegjørelse for litteratursøk, hvor jeg også vil presentere noen utvalgte tekster som gir inntrykk av tidligere forskningen og litteratur skrevet innenfor temaene foreldre- og oppdragelsespraksiser, samt normale familieprosesser. Kapittel tre presenterer de analytiske og teoretiske tilnærmingene som danner bakgrunn for analysen, blant annet teorier om salutogenese, sosiokulturelt perspektiv og ulike måter å forstå normalitetsbegreper. Kapittel fire redegjør for de metodiske tilnærmingene til intervjuene av ti foreldre som danner det empiriske materialet for denne studien, hvor jeg også vil ta opp styrker og svakheter ved prosjektet, samt etiske vurderinger jeg har gjort meg i arbeidet med oppgaven. Videre vil jeg komme til funnene og rapporteringen av disse. Jeg velger å redegjøre for funn og reflektere rundt disse underveis, og det vil i kapittel fem og seks være rapportering

og refleksjoner rundt funn knyttet til ideelle og generelle forståelser av normalitsbegrepet. Kapittel syv omhandler funn knyttet til teorier om normale familieprosesser, hvor jeg vil forsøke å tydeliggjøre forbindelsen mellom de perspektivene som ligger til grunn for analysen og funnene. Kapittel åtte vil avslutte oppgaven med kommentarer på de største funnene, samt funderinger knyttet til sosialarbeiderens rolle og refleksjoner i arbeid med normalitetsbilder.

Kapittel 2

Hva er skrevet om temaene tidligere?

I følgende avsnitt vil jeg ta for meg fremgangsmåten i litteratursøkene jeg har gjort. Noe av litteraturen og forskningen jeg fant både nasjonalt og internasjonalt knyttet til det salutogene og sosiokulturelle perspektiv, foreldreskap og måter å forstå ulike normalitetsbegreper på, vil bli presentert i følgende kapittel. Hovedvekten er lagt på forskning og litteratur fra Norge og Norden, siden foreldreskap i denne oppgaven blir forstått utifra norske kontekster. Det vil likevel være rom for internasjonal forskning, spesielt for å hente teori på hvordan normalitetsbegreper kan forstås, samt forståelser av det sosiokulturelle- og det salutogene perspektiv.

Foreldreskap som tema representerer et stort og tverrfaglig felt. Bø og Olsen (2008, 23) påpeker at mange faggrupper har forsket på foreldre-barn relasjoner og på utøvelsen av foreldreskap under ulike betingelser. Innenfor tradisjonell utviklingspsykologi har hensikten med mye av forskningen gått ut på å isolere og identifisere foreldres oppdragelsesstiler og egenskaper som kan assosieres med patologiske eller uvanlige overganger til voksenlivet, i motsetning til det "normale" (Sagatun 2008a, 17). Jeg ser derfor bort fra den tradisjonelle utviklingspsykologien, for å ivareta det helsefremmende og sosiokulturelle blikket i denne oppgaven. For å forstå det sosiokulturelle perspektiv, kontekstualisering av foreldreskap og hvordan det kan anvendes i denne studien, har jeg lest flere bøker av en rekke ulike forfattere. Jeg ser det ikke som hensiktsmessig å ramse opp alle forfatterne og bøkene her, men nevner eksempelvis *Dialog, samspill og læring* fra 2001 av Dysthe (red), *Oppvekst og psykologisk utvikling* av Gulbrandsen (red) fra 2006 og *Acts of meaning* av Bruner fra 1990. Videre har *Unraveling the mystery of health*¹ av Antonovsky vært med meg hele veien som en teoretisk

1 Oversatt av Magnus Elfstadius til svensk: *Hälsans Mysterium* (2005)

overbygging. Boken omhandler hva salutogenese kan forstås som og hvordan det praktisk kan ha betydning for arbeid med mennesker, med vekt på å fremme helse.

2.1 Foreldre- og oppdragelsespraksiser

For å kontekstualisere og situasjonsbetinge studien til norske foreldreskap, har jeg forholdt meg i hovedsak til norsk og nordisk forskning og litteratur på området. Ved å anvende meg av litteratursøk i norske databaser, slik som NorArt og Idunn med søkeordene "foreldreskap", "oppdragelse", "foreldrepraksiser" og "oppdragelsespraksiser" har det kommet frem materiale som kunne brukes. Ved å følge litteraturhenvisninger i de ulike artiklene og bøkene har jeg funnet ytterligere forfattere og studier relevante for denne studien. For å knytte søkeordene til oppgavens forskningsspørsmål, har jeg også anvendt tilleggsord i søkene, som; "optimal", "god", "alminnelig", "vanlig" og "normal". Søkene ledet meg til litteratur som belyser ulike kulturelle tilnærminger og koder for hva normaliteter kan forstås som i norske kulturelle praksiser. Jeg har funnet forskning som omhandler de samme temaene som denne studien, men jeg finner at forfatterne sjelden bruker de samme begrepene som meg. Man kan si at kulturelle koder kan forstås som normaliteter, men dette uttrykkes ikke eksplisitt.

Ved søk på foreldreskap har jeg funnet blant annet Hennums doktorgradsavhandling ved sosialantropologisk institutt fra 2002, *Kjærlighetens og Autoritetens kulturelle koder – om å være mor og far for norsk ungdom*. Avhandlingen forsøker å dekonstruere begrepene kjærlighet og autoritet i familiesituasjoner, og analysere de kulturelle kodene utifra et kjønnperspektiv (Hennum 2002). Denne boken er relevant for min studie, fordi den utforsker definisjoner på foreldreskap som noe kulturelt konstruert, går dypere inn i grensesetting og ulike forståelser av hvordan barn kan bli oppfattet av sine foreldre, samt nevner ved flere anledninger de normative kulturelle påvirkningene som er med på å determinere hvordan foreldre er foreldre i dagens Norge. Ut over denne boken har jeg også brukt Hennums artikkel *Grensesetting, makt og vold* gitt ut i *Nordisk Sosialt Arbeid* i 2005. Videre har boken *Utfordrende foreldreskap – under ulike livsbetingelser og tradisjoner* redigert av Bø og Olsen fra 2008 har vært et godt oppslagsverk i mitt arbeid med masteroppgaven. Boken, en antologi med 11 forfattere med ulik tilknytning til det sosialfaglige feltet, fokuserer på foreldres mange utfordringer i dagens samfunn, med oppmerksomheten rettet mot betingelser, kulturelle forestillinger og ulike praksiser innenfor foreldreskap (Bø og Olsen 2008).

Solems doktoravhandling *Parenting Stress and Coping Practices. A Salutogenic Approach* fra 2011 om foreldrestress og mestringspraksiser har vært med i arbeidet med denne masteroppgaven. En rekke av hennes artikler omhandlende foreldreskap, og også artikler om forskningsbasert kunnskap med Thuen og Tilden fra 2008 har også blitt lest og anvendt som teoretisk ramme. Solems forskning går blant annet ut på å innta et bredere blikk i forståelser av foreldrepraksiser. Hun søker å utvide dagens forståelsen av foreldreskap, og tilby verktøy til å kunne bedre kvaliteten på foreldre-barn relasjoner i familiearbeid, ved hjelp av økt kunnskap om foreldrestress, mestring og miljømessige påvirkninger (Solem 2011). Siden mitt intervjumateriale er hentet fra hennes arbeid, har det vært naturlig å lese og finne kilder til ytterligere forståelsesmåter av hva foreldreskap kan være, og hvordan en kan anvende seg av de salutogene og sosiokulturelle perspektivene som tilnærming. Det har også vært viktig for meg å ta et steg tilbake og se hennes forskning med en viss distanse, spesielt under arbeidet med analysen. Dette er gjort for å ikke farve oppgavens funn til å bli kun en forlengelse av Solems arbeid.

Thuen og Sommerchild har, i den lille boken *Foreldre- til barns beste, om barneoppdragelse før og nå* fra 1997, vært med på å gi historiske forståelser av barneoppdragelsens utvikling. Forfatterne redegjør for synet på barn og hvordan det endres gjennom historien, fra middelalderen til i dag. Ved hjelp av både religiøse tekster og nedskrevne ekspertuttalelser viser de til en enorm utvikling, der barnet har gått fra å være det underdanige barnet til det lykkelige barnet (Thuen og Sommerchild 1997). Dette har vært med på å gi barneoppdragelse og foreldrepraksiser ytterligere kulturell forankring, og har virket som en påminner om at foreldreskap konstrueres kontinuerlig i takt med samfunnets utvikling, og ikke kan betraktes som en fast størrelse.

Utover disse større artiklene og avhandlingene, har jeg sett at det finnes en rekke litteratur som verken kan kategoriseres som ren faglitteratur eller ren skjønnlitteratur. Jeg ser disse bøkene som fagbøker skrevet for allmennheten. Dette er eksempelvis håndbøker for hvordan foreldre bør oppdra barna sine, A til Å- guider som forteller hva en kan og ikke kan gjøre med sine barn, og verktøy for barneoppdragelse i litteraturform. Jeg har lest noe av denne type litteratur, og på denne måten utvidet min forståelse av de kulturelle undertoner som kan prege foreldreskap i norske kontekster. I denne oppgaven benytter jeg pedagog og filosof Skodvins bok fra 2002 *Å sette grenser for barn*, og barnepsykolog Hougaards bok fra 2005

Curlingforeldre og Servicebarn som bidrag til de teoretiske forståelsesrammene angående grensesetting og foreldrepraksiser. Disse bøkene kan sies å være håndbøker for foreldre. Jeg stiller meg kritisk til litteratur eller forfattere som søker å fortelle foreldre hvordan en skal gjøre foreldreskap, siden det implisitt også forteller mye om det dårlige, avvikende og unormale, men opplever at Hougaard og Skodvin heller forsøker å trygge og normalisere utfordringer med barneoppdragelser. Annen litteratur slik som selvhjelpsbøker skrevet av personer uten akademisk tyngde, velger jeg å ikke inkludere i denne studien på grunn av disse bøkene manglende empiriske og vitenskapelige karakter. Jeg mener likevel det er viktig at det nevnes at de finnes, siden det ser ut til å være et stort marked for selvhjelpsbøker, og derfor kan være til stede i foreldres normalitsbilder.

2.2 Normalitet og normale familieprosesser

Jeg har i stor grad benyttet meg av tre bøker som viser til forskning og forståelser av normalitet og normale familieprosesser: *Normal Family Processes* av Froma Walsh (red) (2012), *Normalitet* av Thomas Hylland Eriksen og Jan-Kåre Breivik (red) (2006) og *Normalitetsbilleder* av Birte Bech-Jørgensen (1999). Disse har gitt meg en god base for arbeidet rundt ulike forståelser av normalitetsbegrepene i forhold til foreldreskap, familie og individer.

Walsh (red) sin bok *Normal Family Processes, Growing Diversity and Complexity* fra 2012 er en antologi med en 38 forfattere som diskuterer og redegjør for ulike måter å forstå og arbeide rundt temaene; familie og normale familieprosesser. De søker å utvide forståelser rundt mangfoldet og kompleksiteter en kan se i familiehverdager, med hovedvekt på hvordan normalitetsforståelser konstrueres og opprettholdes i det levde liv. De forsøker å beskrive utfordringer som møter dagens familier, og måter klinikere kan arbeide for å promotere helse og resiliens. Artikkelsamlingens fokus er på å snu hjelperes oppmerksomhet fra hvordan familier kan feile til hvordan familier kan være suksessfulle (Walsh 2012b). Boken henvender seg til klinikere og studenter innenfor psykologi, familieterapi og sosialt arbeid. Denne boken benytter seg blant annet av det sosiokulturelle og det salutogene perspektiv, og har derfor vært viktig støttelitteratur i arbeidet med denne oppgaven. Det rike antallet av forfattere med i boken, gir også boken en viktig rolle for å sikre at denne oppgaven bygger på tidligere forskning.

Eriksen og Breivik (red) sin bok *normalitet* fra 2006 er en antologi med 13 forfattere som tar for seg normaliteter fra et tverrfaglig og mangesidig perspektiv. De nærmer seg temaet fra ulike synsvinkler slik som normalisering, standardisering, utestengelse og grensedragning. De påpeker at hvis en sier "normalitet", så sier man også "avvik", for om noe skal være unormalt må noe annet være normalt. De påpeker at hva som er normalt varierer, både historisk, mellom samfunn og innad i et samfunn (Eriksen 2006, 11).

Boken *normalitetsbilleder* av Bech-Jørgensen (1999) handler om hjemløse, psykisk psyke og gatebarn. Hun påpeker at samfunnet har det godt med at det finnes forskjeller mellom mennesker, for uten usedvanlige mennesker vil de kjente normalitetsbilder ikke kunne opprettholdes. Hun skriver om normalitetens paradoks, at utstøtte og usedvanlige mennesker likevel møtes med moralske krav om å være normale, og blir målt deretter. Hverdagslivet blir i boken fremstilt som et teoretisk og metodisk perspektiv for forståelser av normaliteter og utstøtning. I denne studien anvender jeg meg blant annet av Bech-Jørgensens begrep normalitetsbilder, fordi det sier noe om at normalitetsbegreper henger samme med hvilket blick foreldrene tar, hvilke bilder foreldrene har på de kulturelle praksisene de inngår i.

Utover dette har jeg benyttet meg både av Idunn og NorART som nordiske databaser, men får ingen direkte resultater om forbindelsen mellom familie og normalitetsforståelser, og generelt svært få resultater rundt normalitet jeg mener er relevante for oppgaven. Ved gjennomlesning av seminarrapporten *Normalitet og norm i medisinsk forskning* (2004) utgitt av Forsknings-etiske komiteer², fremstår det for meg som at normalitetsforskning kan begrense seg noe til å gjelde medisinsens verden, der fysiske avvik blir dokumentert og forsket på som avvik fra det normale, det å være frisk. Jeg har også sett tendenser i søk på i databasene at søkeordet "normalitet" ofte knyttes til enten heterofil/homofil (Annfelt 2004), psykisk utviklingshemming, rusavhengighet eller etnisk/ikke etnisk norsk. For å utvide mine søk til internasjonale databaser, samt for å se om det finnes forskning utover nordisk på temaet, benyttet jeg meg av databasene PsycINFO, Medline og Academic Search Premier som dekker blant annet fagområdene psykologi, medisin, sykepleie, sosiologi og sosialt arbeid. Med søkeordene "normality", "normal+family", "normal+child rearing" og "normal+parenting" finner jeg lite som er relevant, men blir gjentatte ganger henvist til tilbake til Walsh's

2 [http://www.etikkom.no/Documents/Publikasjoner-som-PDF/Normalitet%20og%20norm%20i%20medisinsk%20forskning%20\(2004\).pdf](http://www.etikkom.no/Documents/Publikasjoner-som-PDF/Normalitet%20og%20norm%20i%20medisinsk%20forskning%20(2004).pdf) lastet ned 09.02.12

forskning på området, og forfattere inkludert i boken *Normal Family Processes*. Jeg blir også internasjonalt vist tilbake til Solems studier.

Kapittel 3

Analytiske perspektiver og teori

Jeg vil i det følgende gå inn på ulike perspektiver og teorier som anvendes videre i analysen av foreldrepraksiser og barneoppdragelser for å kunne diskutere oppgavens forsknings-spørsmål.

3.1 Sosiokulturelt perspektiv

Det sosiokulturelle perspektivet er et helhetsperspektiv som tar utgangspunkt i både de kulturelle og de sosiale kontekster familier befinner seg i. Dette kan forstås som sosiokulturelle kontekster der foreldreskap må forstås utifra sosioøkonomiske-, kulturelle- og individuelle påvirkninger som eksisterer i miljøer, og interaksjonene mellom disse som danner bakgrunn for læring og handlinger (Gulbrandsen 2006, 251; Solem, Thuen og Tilden 2008, 99). Betydningen av miljø og kultur er i denne sammenheng avgjørende (McGoldrick og Shibusawa 2012, 381), siden kulturer kan forstås som betydningssystemer som gir mening til foreldres virksomheter (Gulbrandsen 2006, 251). Kulturer kan forstås som den kontinuerlige sosiale konteksten våre liv leves i, og påvirker våre tanker, følelser og handlinger på et bevisst nivå, mens oftest ubevisst som noe vi tar for gitt (McGoldrick og Ashton 2012, 251). Det sosiokulturelle perspektivet bygger på antakelser om at det er umulig å overse kulturelle kontekster dersom man ønsker å forstå læring, utvikling og handling, og det er individet i sitt sosiokulturelle miljø som er i fokus (Dysthe 2001, 34). Ved å anerkjenne disse betingelsene for individets forståelse, kan en derfor tenke seg at ens handlinger oppfattes som situerte handlinger, ikke som noe kontekstløst (Gulbrandsen 2006, 268; Solem 2011, 12). Utifra disse forståelsene kan man tenke seg at all menneskelig handling er situasjonsbestemt og gir mening for de som handler. I forhold til foreldrepraksiser vil foreldres handlingsrom avhenge av situasjonen og konteksten de er i, og handlinger blir avhengige av hvilke forutsetninger som oppfattes av foreldrene som relevante i en gitt situasjon. Det vil derfor i denne oppgaven være relevant å snakke om situerte foreldrepraksiser, noe som konstrueres i samhandling, ikke foreldreskap som noe egenskapsorientert som eksisterer uavhengig av sine omgivelser.

Kontekster kan forstås som både noe materielt, og som noe mellommenneskelig. De fleste vil være enige i at kontekstualisering av et problem, en utfordring, en ressurs eller en opplevelse er viktig for å forstå helhetlige prosesser ved det å være et menneske. Det kan likevel være vanskelig å snakke om kontekst, siden det kan være et relativistisk begrep (Levin 2004, 74). Det kan også skilles på om det er hverdagskonteksten en forstår handling og utvikling utifra, eller om det er den mer samfunnsmessige betingelsen for menneskets virke. Det kan se ut til at kontekstbegrepet uten nærmere utredning av hva som menes i den gitte situasjonen kan være substansløst (Levin 2004, 74). Det vil derfor i denne studien være betydningsfullt å se foreldrepraksiser som noe situasjonsbestemt og situert. Disse kontekstene blir i denne studien familienes hverdagsliv. Herunder finner man fysiske og psykiske forhold, sosio-økonomiske og kulturelle statuser, og mellommenneskelige relasjoner, så vel som tid som en konstruksjon som kan gi inntrykk av hvilke kontekster foreldrene handler ut i fra. Kontekster er videre ifølge Bruner (1990, 118) alltid praksiskontekster, med det mener han at det alltid er nødvendig å spørre aktørene hva de gjør eller prøver å gjøre i en kontekst, altså hvilke praksiser de forsøker å utøve. Derfor vil det i denne studien fokuseres på hverdagslivet som kontekst, og å undersøke hva foreldrene gjør eller prøver å gjøre når de oppdrar sine barn, samt deres begrunnelser for handlingene. Kunnskap om hverdagslivet er med på å kontekstualisere familier, gi dem en bakgrunn og en ramme. Viktig kunnskap kan derfor oppnås ved å se nærmere på familienes hverdagsliv. Hvordan foreldre organiserer sitt familieliv kan belyse hvordan foreldre forstår sine barn og sitt eget bidrag til barnas utviklingsprosesser innvevd i en sosiokulturell kontekst.

Ved å anvende det sosiokulturelle perspektivet i denne oppgaven, anser jeg både foreldre og barn som aktive intensjonelle agenter som forsøker å skape mening i verdenen rundt seg (Bruner 1990, 33; Solem 2011, 23). Perspektivet anerkjenner altså at alle i familien betraktes som aktører, også barna påvirker samspill og utvikling, barna er ikke passive tilskuere og mottakere av foreldrenes oppdragelse, de er aktive medskapere. Barneoppdragelse blir ikke noe foreldre gjør alene, men noe familier gjør samlet. Både foreldre og barn blir sett som aktører, som både skaper og opprettholder, utforsker og utfordrer. Dette perspektivet løfter blikket fra å se på individuelle utfordringer og ressurser til å se på interaksjonelle utfordringer og ressurser som eksisterer i samhandling mellom flere aktører.

3.1.1 Et relasjonelt perspektiv – Personen i situasjonen

For å utdype det sosiokulturelle perspektivets tilstedeværelse som base for analyse og forskning på foreldrepraksiser, trekker jeg videre frem ytterligere en forståelse av forholdet mellom individ, sosiale- og kulturelle kontekster, hentet fra sosialfaglig teori og dets analyseenhet (Askeland 2006, 133). De komplekse sammenhenger individer handler utifra kan forstås som interaksjoner mellom en eller flere personer og deres omgivelser, både innunder det mellommenneskelige og det fysiske. En kan med dette forstå den analytiske enheten i sosialt arbeid som et fokus på forholdet mellom individ, gruppe og samfunn, slik en også kan forstå det sosiokulturelle perspektivet. Det er her jeg ser teoriene om "personen i situasjonen", en forståelse av individet i dets kontekst (Levin 2004, 68). Jeg forstår mennesker som sosiale aktører, i evige interaksjoner med de grupper de tilhører, og det samfunnet og kulturene de lever i. I forhold til sosialt arbeids teori kan en si at psykologien tradisjonelt sett har individers psykiske strukturer som analyseenhet, sosiologien har hatt samfunnet som sitt, mens det tradisjonelle sosiale arbeidet har hatt individet i gruppen *og* gruppen i samfunnet som sin analyseenhet (Levin 2004, 72). Det vil i sosialt arbeid stadig variere i hvor stor grad en legger vekt på det ene eller det andre, noen ganger har sosionomen sitt fokus på forhold hos individet, og andre ganger i individets miljø. Poenget er derfor å ikke forstå en persons handlinger ubetinget ut fra hvilket kultur han eller hun tilhører, ei heller å komplett overse kulturens påvirkningskraft på individet. Det krever slik jeg ser det en både/og tenkning i hvordan en kan forstå, begripe og derav analysere foreldrenes utsagn om deres hverdagslige foreldrepraksiser.

3.2 Salutogent perspektiv

Siden jeg i denne studien ønsker å utforske foreldres forståelser og bakgrunner for handling, ser jeg at det kan være relevant å anvende et helsefremmende perspektiv, for å rette blikket mot foreldres bestrebelser for å utøve det de oppfatter som gode foreldrepraksiser i samhandlingene med sine barn. Det salutogene perspektiv innebærer å legge vekt på de helsefremmende faktorene, istedenfor å fokusere på faktorer som forårsaker sykdom (Antonovsky 2005, 9-11; Gassne 2008, 12; Solem 2002, 39). Foreldre i denne studien viser til hva jeg forstår som et evig ønske om å gi barna det beste foreldrene kan gi, utifra de forutsetningene de har. Derfor mener jeg salutogenese som perspektiv, som søker å forklare utviklingen av god helse ved hjelp av teorier om mestring (Borge 2003, 18), er relevant for sosialt arbeid og denne oppgaven.

Begrepet salutogenese, som også kan oversettes med helsens opprinnelse, ble skapt av Antonovsky som en reaksjon på det noe ensidige fokuset på patogenese, det som er sykt, i helsefaglig forskning. Det handler om hvordan man håndterer stressfaktorer, og effekten og utkommet av denne håndteringen sier om noe er patologisk, nøytralt eller salutogent (Antonovsky 2005, 29; Gassne 2008, 12). Et viktig poeng i arbeid med det salutogene perspektiv, er å trekke frem salutogenesens syn på kontinuumet, forklart som en vedvarende sammenhengende hele, mellom frisk og syk, og ikke som et sett av dikotomier, forstått her som motsetninger. Slik jeg forstår dette er et menneske ikke enten frisk eller syk, men på forskjellige stadier mot det friske. Ifølge Fugelli (2004, 427) er vi alle legeringer av friskt og sykt gjennom livet, og må derfor rive ned det dramatiske skillet mellom friske og syke, og samtidig se etter ressurser som kan oppstå i møte med utfordringer, slik som endrede verdier og måter å oppfatte verden rundt oss på. Solem (2011, 10) beskriver teorien om salutogenese som et viktig korrektiv til et ubalansert fokus på problematferd og diagnose i barne- og familiarbeid. Knyttet til foreldrepraksiser kan salutogenese anvendes for å rette blikket mot praksiser som fører til vellykket mestring og helse, og representerer slik jeg ser det et bredere og mer utfyllende perspektiv enn en mer patologisk orientering.

Mestring og sence of coherence, oversatt til opplevelse av sammenheng i livet, er det sentrale begrepet i den salutogene tenkningen (Antonovsky 2005, 46). Dette begrepet kan knyttes til foreldres holdninger til de påvirkninger de utsettes for i livet, og om de er begripelige, håndterbare og meningsfulle for foreldrene (Solem 2002, 39). For å forstå foreldrenes mestring, eller ønske om å mestre hverdagslivet med sine barn i et helsefremmende perspektiv, kan det være nødvendig å identifisere risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer som påvirker foreldrepraksisene. Dette kan igjen knyttes til relasjonene mellom individ og miljø; "personen i situasjonen". Salutogenese gir med andre ord et blikk i denne oppgaven som viser til livets prosessuelle karakter, at en alltid er i utvikling, at endringer skjer kontinuerlig, og at en er avhengig av å se familier og foreldrepraksis fra et systemisk standpunkt for å forstå hvordan foreldre konstruerer sine liv ut fra deres holdninger og meninger om optimale prosesser. Denne forståelsen forsøker å forklare hva som gjør at en person beveger seg mot den sunne enden av kontinuumet, for å øke hans eller hennes opplevelse av sammenheng og å fremme mestring. I denne oppgaven ser jeg salutogenese som anvendelig for å flytte blikket fra det destruktive, det som ikke fungerer, det patologiske, til å finne fortellinger om mestring, håp og ønsker om en bedre hverdag, og beretninger om oppdragelsespraksiser som fungerer for de ulike foreldrene. Fokuset blir derfor individers historier i stedet for hans eller hennes

diagnoser, på familienes fungeringer som fungerer for akkurat de familiene, istedenfor fokus på dysfunksjon og avvik.

Solem (2002, 40, 2011, 11) poengterer at det salutogene perspektivet er et holistisk perspektiv, et helhetsperspektiv som ser individet i sin kontekst og inkluderer kunnskap om menneskenes ressurser. Videre kan dette perspektivet også anvendes for å utvide forståelsene av foreldrepraksiser og normale familieprosesser, ved å utvikle vår kunnskap om foreldre og barns mestring ved å se på variasjoner i familiekonstruksjoner (Solem 2011, 11). Dette synet bidrar også til et helhetssyn som passer godt sammen med det sosiokulturelle perspektivet. Fokuset blir på de helhetlige erfaringene ved det å oppdra barn i familienene, ikke på om foreldrene får det til eller ikke. Slik jeg ser det prøver foreldrene i studien alltid å strekke seg mot den sunne siden av kontinuumet i sin oppdragelse av barna. Videre påpeker også Antonovsky (2005, 38) at de enkelte individer er påvirket av de kulturelle normer og vurderinger som bakgrunn for handling. Handling skjer altså ikke uavhengig av den kulturen en befinner seg i, men er knyttet til den bio-psyko-sosiale virkelighet en er innvevd i. Det skal likevel nevnes at det ved å ta det salutogene perspektiv i denne studien, ikke er meningen å se blindt bort fra det patologiske, diagnosene og det som ikke fungerer. Salutogenese er heller ment som et tilskudd til den patologiske forståelsen, og må brukes deretter.

3.3 Foreldre- og oppdragelsespraksiser

Barneoppdragelse og foreldrerollen har gjennom tidene vært fokus for en rekke samfunnsdebatter. Verdi og moral har spilt en stor rolle i hvordan barn har vært oppfattet, og hvordan de har blitt behandlet og forstått av sine foreldre. Når synet på barn endres, endres også synet på foreldreskap (Bø og Olsen 2008, 14; Thuen og Sommerchild 1997, 9). Gjennom historien har oppdragelsesidealene og idealene rundt foreldreskap, uttrykk for hvordan "den fullkomne" oppdragelsen og oppdrageren "bør" være, kommet fra forskjellige hold. Eksperter slik som psykologer, pedagoger og barnepsykiatere har skrevet skrifter og håndbøker rettet til foreldre. I de politiske kretser og i den offentlige debatt har barnas oppvekst og oppdragelse lenge blitt diskutert (Thuen og Sommerchild 1997, 9).

3.3.1 Foreldreskap

Foreldreskap kan forstås som noe kulturelt konstruert, og vil i takt med samfunnets utvikling være i kontinuerlig forandring (Knudson-Martin 2012, 332). Dette begrepet kan oversettes til det engelske begrepet "parenthood" som omhandler de sosiale og kulturelle forventningene

knyttet til individer med barn. Hva som ligger i begrepene foreldreskap og foreldrepraksiser, er likevel ikke entydig (Stefansen 2007, 247). Hennem (2002, 12) beskriver at det er viktig for å kunne studere foreldreskap, å forstå dette begrepet som noe kontekstuel, at en må se foreldre både som utøvere av kulturelle normer og praksiser for handling, alt innenfor den kulturen de har vokst opp i og eller lever i. Foreldreskap er noe man *gjør* (Solem 2011, 12; Stefansen 2007, 247), og hvordan det gjøres det vil variere innad i en kultur (Knudson-Martin 2012, 332). Det sosiokulturelle perspektivets praktiske betydning kan altså ses mer tydelig ved å knytte perspektivets forståelse direkte til begreper og forståelser av foreldreskap som noe kulturelt og sosialt konstruert.

I vestlige land er de kulturelle kodene for hvordan en skal oppdra sine barn, og hvilke oppgaver foreldre har blant annet vært basert på "det biologiske prinsipp" (Stiklestad 2007, 141). Dette kan forstås som den dominerende forståelsen i vår kultur, at det biologiske foreldreskap er overordnet andre former for omsorg og oppdragelsespraksiser, utøvd for eksempel av fosterforeldre (Ulvik 2008, 97). Det eksisterer en inneforståthet om at det vanlige og optimale er at barn skal være hos sine biologiske foreldre. Foreldre har det overordnede ansvaret for å ta seg av alle oppgaver som kobles til foreldreskap, slik som omsorg og oppdragelse. Foreldreskap kan derfor i norsk kontekst ses på som rolle eller en konstruksjon med en rekke inneforståtte forståelser og tause premisser (Hennem 2002, 12).

3.3.2 Oppdragelse

Barneoppdragelse kan forstås på flere måter. Hougaard (2005) oppsummerer barneoppdragelse til å være todelt. Den første delen av barneoppdragelse går ifølge han ut på å gi barna kjærlighet og selvtillit, og å respektere barna som individer. Videre er den andre delen av barneoppdragelse å lære barna sine et sett med sosiale spilleregler, normer og verdier (Hougaard 2005; Hundeide 2006, 277). Dette innebærer at foreldre vil forsøke å påvirke og prege barna med deres oppfatninger av akseptable oppførsler innenfor den kulturen de lever i og tilhører. Samtidig forsøker foreldre å få barna til å ta avstand fra oppfatninger og oppførsel som kan forstås som antisosiale eller uønskede i sin lokale kontekst. Hougaard (2005) mener at dette vil gi barna grunnlag for å kunne få optimale muligheter for å utnytte evner og å kunne sette seg mål i livet. Denne definisjonen av barneoppdragelse favner både det praktiske aspektet ved å lære barnet hvordan det skal forholde seg og oppføre seg på en "sosial akseptabel måte", samt sier noe om båndene og betydningen av foreldres rolle som oppdragelsesgivere for sine barn. Det vil derfor være disse forståelsen av hvordan barne-

oppdragelser kan forstås som følges videre i oppgaven. Det handler om oppdragelser av praktisk sort, for å lære barnet de sosiale kodene, hindre han eller hun i å gjøre noe som kan skade seg selv eller andre, undervise barnet og lære han eller hun opp i dannelse og å oppføre seg på en måte som er anerkjent i sine lokale kontekster. Videre handler det også om å gi trygghet, nærhet, støtte og omsorg så barna kan nå målene de setter seg i livet, og inneha en følelse av selvverd og tillit til egne evner og kompetanser.

Gjennom oppdagelse og samspill med andre formidles relevante trekk ved felleskulturen, og barn og unge blir gjort til kompetente aktører i de sosiale landskapene de beveger seg i (Sagatun 2008a, 16). Hundeide (2006, 277) påpeker at kulturell læring om hvordan en skal oppføre seg og ikke, ikke alltid er en bevisst og reflektert prosess fra foreldrenes side. Med det menes at foreldre er bærere av normative bilder og oppfatninger av barnet, dets utvikling og oppdragelse, og derfor ofte formidler grunnleggende oppfatninger og verdier til sine barn gjennom hva Hundeide (2006, 277) kaller "den skjulte barneoppdragelse", som en ureflektert korreksjons- og valideringsprosess. Oppdragelsespraksiser kan videre forstås som *både* målet med et barns oppdragelse, *og* handlinger foreldre gjør for å komme frem til dette målet på. En kan se det som uttrykk for hva foreldre vil med barnet sitt, og hvordan de oppnår målene de setter seg (Hennum 2002, 69; Solem 2011, 4). Foreldrepraksiser organisert i daglige rutiner er sentrale påvirkninger på et barns sosiale, fysiske og kognitive utvikling. Kjente mønstre og ritualer er med på å gi barn trygghet og forutsigbarhet, og er derfor med på å konstruere deres opplevelse av en identitet og å ha ansvar. Disiplin, overvåking, positiv involvering, oppmuntring til å anvende ferdigheter, og problemløsning synes å være sentrale faktorer for det utøvde foreldreskap (Solem 2011, 5). Ifølge Hennum (2002, 69) er barneoppdragelsens viktigste funksjon å gi barna evnen til selvstendighet, å være selvstendige. Hun utdyper dette med at selvstendighet ikke skjer av seg selv, men en må læres opp til selvstendighet. Dette knytter jeg til kunnskapen om at foreldrepraksiser ofte er målstyrte, foreldre oppdrar barna sine for å nå noe, for å oppnå noe. Selvstendighet kan sies å være et slikt mål.

I Lov om barn og foreldre (barnelova) av 8 april 1981 nr. 7 § 30 beskrives foreldreansvaret og forholdet mellom oppdragelse og omsorg med at barn og unge har krav på omsorg og omtanke fra foreldrene. Loven utdyper ikke hva omsorg i denne forstand går ut på, annet enn å presisere at foreldrene har plikt og rett til å ta avgjørelser for barnet i personlige forhold, når barnet ikke kan bestemme selv (Oppedal 2008, 140). Foreldrene har videre plikt til å gi barn og unge forsvarlig oppdragelse og forsørgelse, og skal sørge for at den unge får skolegang og

utdanning i samsvar med evner og interesser. Oppdragelse beskrives her som at den skal være forsvarlig, uten å videre presisere hva dette innebærer, utover at foreldrene alltid skal ha barnas interesser og behov for øye i sin oppdragelse. I forhold til straff og vold forklares det i lovteksten at barnet ikke må bli utsatt for vold eller på annet vis bli håndtert slik at den fysiske eller psykiske helsen blir utsatt for skade eller fare. Dette gjelder også når volden brukes som ledd i oppdragelsen av barnet. Bruk av vold og skremmende eller plagsom oppførsel eller annen hensynsløs atferd overfor barnet er forbudt. Barneloven forbyr altså bruk av vold eller annen skadelig og krenkende behandling som oppdragelsesmetode.

3.4 Normale familieprosesser

"Foreldre ønsker at deres barn skal få oppleve en god og "normal" barndom, og de har både et juridisk og moralsk ansvar for at så skal skje.". Dette sitatet er hentet fra forordet til boken *Utfordrende foreldreskap* av Bø og Olsen (red) (2008), og representerer mye av denne studiens kunnskapsinteresse. Forskning på foreldrepraksiser har blitt gjort på mange forskjellige måter tidligere, og for å kunne skille denne forskningen fra tidligere studier samt å forsøke å tilegne meg nye forståelser innenfor sosialt arbeid og foreldreskap, ønsker jeg å anvende ulike normalitetsbegreper som et analytisk perspektiv videre i denne oppgaven. For å studere hvordan foreldre forstår og begrunner handlingene i oppdragelsen av sine barn er det nødvendig å velge seg et blikk, også forstått som en analytisk forståelsesramme. Hvis jeg skulle sett nærmere på alle aspekter ved foreldreskap, og forsøke å ta inn alle faktorer som kan spille inn i foreldrepraksisene til foreldrene i denne studien, ville studien blitt uendelig stor og usammenhengende. I klinisk forskning er det viktig å undersøke både de eksplisitte og implisitte antakelser om familienes normaliteter som er innebygd i vår kultur (Walsh 2012a, 9). Solem (2011, 7) påpeker at en ved å undersøke normale familieprosesser vil kunne utfordre den eksisterende forståelsen av foreldre-barn samspill i familiers hverdagsliv. Mitt blikk i denne studien blir derfor å se foreldre- og oppdragelsespraksiser i lys av ulike normalitetsforståelser.

Normalitetsbegreper har en noe implisitt tilstedeværelse i forskjellige fagdisipliner. Selv om ordet normalitet ikke alltid blir eksplisitt brukt, vil de fleste vitenskaper og forsknings-tradisjoner være interessert i anomalier og besynderligheter, grensetilfeller og unntak (Eriksen og Breivik 2006, 5). Alle samfunn baserer seg på regler, normer og noen felles fortolkningsrammer som varierer i styrke og omfang. Hvis en sentral norm blir brutt, vil det iverksettes sanksjoner av samfunnet rundt overfor dem som bryter dem. En kan også tenke

seg at de som ikke passer inn og følger normene, blir sett på som avvikere. Grensen for hva som er normalt er relativ, utifra hvilken kultur og hvilket samfunn man befinner seg i (Eriksen 2006, 10).

Å definere familienormaliteter blir problematisk med forståelsen av at "normal" refererer til ulike forståelser og konsepter, og er påvirket av den subjektive posisjon til den som omtaler normaliteter (Walsh 2012a, 4). Derfor kan uttrykket ha forskjellig betydning for familier, klinikere eller forskere. For å utforske de ulike betydningene som kan legges i normalitetsbegrepene vil jeg i de følgende avsnitt presentere Walsh's (2012a, 4-9) fire ulike forståelser av begrepet normalitet; normalitet som problemfri, normalitet som ideal eller som gjennomsnittlig, og normalitet som noe prosessuelt.

3.4.1 Normale familier som problemfrie – asymptotiske familier

Denne normalitetsforståelsen tar utgangspunkt i en medisinsk/psykiatrisk modell der normalitet forstås utifra negative kriterier, altså fraværet av patologi (Walsh 2012a, 5). Med denne forståelsen er altså familier normale og sunne så lenge de ikke har noen symptomer på avvik, enten det er av fysisk eller affektiv/kognitiv karakter. Dette kan skape en type dikotomisk forståelse av normalitetsprosesser, noe det salutogene perspektivet ønsker å bryte med. Ifølge denne modellen vil det være mulig å være enten normal eller unormal, syk eller frisk. Med den salutogene forestilling av helse som et kontinuum kan en tenke seg at det vil være forskjellige aspekter ved ens liv som avviker i større eller mindre grad til forskjellige tider, men at en alltid er vendt i retningen av det sunne og det ønskede innad i en kultur. Dette perspektivet på normalitet virker forsåvidt logisk; er du frisk så er du normal, er du syk så er du unormal. Men er familier 100% problemfrie til enhver tid? Utfordringene som oppstår hvis en arbeider utifra dette perspektivet kan være at det ikke vil være reelt å snakke om familier som fullstendig problemfrie, at det kan tenkes at det alltid vil være noen i familiene som opplever enten et fysisk eller psykisk ubehag eller stress, og at dette i seg selv ikke skal kategorisere familier som normale eller unormale. Min oppfatning av dagens helsediskurs er at det å være frisk og ha god helse blir sett på som det normale, mens det å være syk og svekket er det unormale. Det er allikevel flere måter å se på sykdom. Antonovsky skriver om noe han kaller *avvikelsens normalitet*, og forklarer dette som at sykdom, uansett hvordan man definerer det, er langt fra en usedvanlig hendelse (Antonovsky 2005, 29).

På tross av at denne tenkningen bryter med perspektivet om at syk/frisk ikke er en dikotomi men et kontinuum, velger jeg å inkludere denne forståelsen som en mulig forståelsesmåte for handlingsbegrunnelsene og forståelsene av oppdragelsespraksiser utøvd av foreldrene i studien. Denne normalitetsforståelsen kan videre, slik jeg ser det, også fungere som en kontrast til de mer dynamiske og prosessuelle forståelsene av normaliteter jeg vil anvende i denne oppgaven, og som jeg vil komme inn på i de neste avsnitt.

3.4.2 Normale familier som sunne og ideelle

Normalitetsbegreper kan også si noe om hvordan foreldre selv mener foreldre *bør* oppdra barna sine, hvordan familier optimalt sett skal være, og hvordan barna ideelt sett burde oppføre seg. Disse forståelsene er svært kulturelt ladet (Walsh 2012a, 6). Med dette normalitetsbildet blir familiefunksjon optimalisert, og ønsket om å leve opp til ideen om hvordan en familie skal oppføre seg er sterkt styrende, ofte bestemt av faglige diskurser og ideologier om optimale omstendigheter for barns oppdragelse. Middelklassens verdier rundt barneomsorg og oppdragelse er teoretisk rådende innenfor de fleste forskningsområder som fokuserer på familie og foreldreskap (Hennum 2002, 58; Stefansen 2008, 27; Walsh 2012a, 4). Middelklasseverdiene kan derfor bli ideelle føringer for den øvrige befolkningen. Denne måten å forstå normaliteter på vil kunne gi klare retningslinjer for hva som er akseptabelt og ikke. De ideelle normalitetsforståelsene kan virke stigmatiserende på individer, fordi alt som ikke lever opp til standarden ikke er godt nok. Leira (2003, 68) beskriver normalitetens doxa, at det vi tar for gitt er normalt, og hva den kan gjøre med mennesker som lever innenfor eller utenfor normalitetens grenser. "De som er normale er mer verdige enn avvikerne, avvikere er foraktverdige fordi de ikke tilhører normaliteten"(Leira 2003, 68).

Som tidligere nevnt kan noen familieformer og roller tradisjonelt sett ha vært mer ønskede enn andre, eller høyere oppe på den kulturelle rangstigen som det ideelle. Et eksempel på dette er kjernefamilien som et ideal. Kjernefamilien er et kulturelt bilde av en enhet bestående av en kvinne og en mann med omsorg for barn som bor under samme tak. Selv om det eksisterer flere forskjellige familieformer, kan en si at kjernefamilien stadig har en viss kulturell forrang (McGoldrick og Shibusawa 2012, 377; Ulvik 2008, 95; Walsh 2012a, 11). Foreldre oppdrar barn til å reprodusere kjernefamilien, og ved skilsmisser vil det ofte være nye forsøk på å danne en kjernefamilie igjen med en annen partner (Hennum 2002, 59; Levin 1997, 123). I tråd med disse forståelsene av kjernefamiliens tilstedeværelse i vår kultur i dag, merker jeg meg at en stadig kan se uttrykk i det daglige om hvilken rolle kjernefamilien

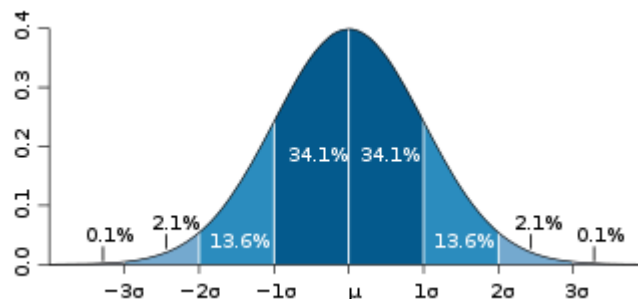
spiller i forståelsen av hva en familie er, en slags inneforståthet om mor, far og barn som "det normale", som det ideelle. Hvis en merker seg tilbud i avisen på familiereiser til Syden, inkluderer dette familierom med plass til to voksne og to-tre barn. Videre kan en på IKEA spise familiemiddag, der det er mat til to voksne og to barn inkludert i prisen. I forhold til barneoppdragelse påpeker Hennem (2002, 60) at kjernefamilien får sin styrke i nettopp oppdragelsen, ved at kjernefamilien som ideal blir fremstilt som modellen for det gode foreldreskap, noe et barn trenger for å kunne vokse opp og bli et godt tilpasset menneske i den vestlige kulturen.

3.4.3 Normale familier som gjennomsnittlige og typiske

Normaliteter kan også forstås som et normperspektiv, at alt som følger normene i det norske samfunn, det vanlige, det gjennomsnittlige, er normalt. Å være normal, i sin kontekst, er for mange mennesker svært viktig. Å høre at "flere har det som deg, det du opplever nå er ikke så unormalt som man skulle tro" kan for mange være en lettelse i møte med en utfordring. Det å være "unormal" tolkes ofte i den retning at det kan være sykt, uønsket og feil. Mennesker trenger bekreftelse på deres atferd, tanker og følelser, og vi vil med få unntak forsøke å skille oss radikalt fra de gjeldende normene. Noen frivillige "outsidere" kan sees i kulturen, ofte gjennom tilhørighet til musikk, klesstil, livsstil og videre. Jeg tror likevel at mennesker som aktivt går inn for å være en del av en subkultur, opplever følelsen av å være normal blant sine frender. Når det kommer til kropp og utvikling, vil de færreste av oss forsøke å være uvanlige.

En familie er ifølge denne normalitetsforståelsen normal hvis den ligner på det vanligste og forventede i gjennomsnittlige familier (Walsh 2012a, 5). Utgangspunktet for denne forståelsen er normalfordelingskurven, Gauss-kurven eller også omtalt som Bell-kurven (fordi det ligner på en bjelle) som vist i figur 3.4.3.1.

Figur 3.4.3.1

Bell-kurven kan eksempelvis vise horisontalt hva som er problematiske og optimale foreldrepraksiser, og vertikalt vise antall. Kurven viser altså hva som er vanligst, hva som forekommer mest. Hvis en tenker seg at den mørkeblå delen av kurven (34.1% og 34.1%) er de vanligste foreldrepraksisene i Norge idag, så vil det som avviker fra gjennomsnittet bli sett på som unormalt. Et tankekors her er at optimale foreldrepraksiser i denne sammenheng blir ansett som unormale, fordi det ikke er en del av gjennomsnittet. Skjult i gjennomsnitt kan man også finne dysfunksjonell familiefungering, som for eksempel vold, hvis det forekommer i store deler av befolkningen. Det sier altså ikke noe om hva som er bra eller dårlig, kun omfanget. Videre skapes det en form for patologisering av forskjeller, der avvik er ensbetydende med noe utenom det vanlige, noe uønsket og noe sykt.

3.4.4 Normale familieprosesser

Normalitetsbegrepet kan også forstås som normale familieprosesser, en forståelse som baserer seg på systemteori og utviklingsteori, og ser på familiefungering i sine kulturelle kontekster (Walsh 2012a, 6-9). Det forklares at "This perspective (...) considers both typical and optimal functioning in terms of basic processes in human systems, dependent on an interaction of biopsychosocial variables." (Bertalanffy 1968 og Grinker 1967 i Walsh 2012a, 6). Denne forståelsen nyanserer altså at normale familieprosesser handler om å inkludere både ideelle og typiske normalitetsoppfatninger i forståelsen av interaksjoner mellom biologiske, psykologiske og sosiale aspekter ved menneskers liv. Walsh (2012a, 8) eksemplifiserer hvordan en kan forstå en familiesituasjon som sosiokulturelt påvirket med at et barn med atferdsproblemer ikke nødvendigvis er produkt av en dysfunksjonell familie. Genetiske og biologiske sårbarheter og større sosial påvirkning må tas med i forståelsen av barnets atferd, og hvorvidt det kan forstås som "normal" eller "unormal" oppførsel. Barnets tilstedeværelse er derfor i tråd med aktørforståelsen til det sosiokulturelle perspektiv; at barn ikke passivt er mottakere av omsorg og oppdragelse fra sine foreldre, men er medskapere i en dynamisk familie kultur. Både biologiske, psykologiske og sosiale faktorene er med på å påvirke samspill, fungering og mestring i familiene (Solem 2011,11).

Perspektivet rommer et tidsaspekt der familiefungeringer er prosesser som utvikler seg over tid, og er i konstant endring. Dette gir familier muligheter for å ha en variert skala av mestringsmekanismer og ressurser. Slik jeg ser det forsøker denne normalitetsforståelsen å gjøre normalitetsbegrepet mer dynamisk, at innholdet i begrepet i endring og utvikling etterhvert som barnet vokser. Ved å knytte det salutogene perspektiv til denne forståelsen, ser

jeg det slik at familier er i bevegelse mot den sunne enden av kontinuumet mellom syk og frisk. Denne forståelsen blir et alternativt perspektiv til perspektiver som egenskapsforklarer foreldrepraksiser og gjør foreldre om til statiske skikkelser som eksisterer kontekstløst. En kan derfor utifra perspektivet om normale familieprosesser ikke si at "familier er sånn og sånn", men at de heller er i konstant utvikling og endring. Forståelsen av normale familieprosesser erkjenner at fungerende familiemønstre kan virke optimale på ett systemnivå, men ikke på et annet. Bech-Jørgensen (1999, 13) påpeker at grensene mellom normalitet og avvik er flytende, og at en kan forstås som avvikende i en situasjon, men ikke i en annen. Spørsmålet om hvem det gagnar om familier er velfungerende eller dysfunksjonelle blir stilt, er det familiene selv eller er det samfunnets interesser som fremmes?

Forståelsen av normalitet som noe prosessuelt viser til at familier utvikler sine egne normer, som blir uttrykt gjennom implisitte og eksplisitte regler for handling. Walsh (2012c, 347) legger vekt på de kulturelle betydningene når en skal undersøke denne normalitetsforståelsen, og at både kultur og i noen tilfeller religion, spiller en stor rolle i hvordan familienormer oppstår og videreføres. Foreldrenes normalitetsbilder vil derfor utifra denne måten å forstå normalitetsprosesser på, både basere seg på de kulturelle forholdene og de individuelle karakterene i familiene. Ut i fra dette kan de skape sine egne normer og regler for hvordan de handler innad i sin familiekultur. Jeg vil tro at det er ytterst individuelt i hvor stor grad disse normene skiller seg fra storsamfunnets normer for øvrig. Familiers fungering blir under dette perspektivet på normale prosesser, sett i forhold til hvordan familienes mestring passer med de ulike individuelle aktørene i familiene. En suksessfull familiefungering avhenger av hvordan familiemedlemmene passer sammen i familiesystemet som en helhet, individene seg i mellom, og i forhold til øvrige sosiale systemer (Walsh 2012a, 7). Familiestress og utfordringer blir sett på i den konteksten familiene befinner seg i, enten som noe som kommer innenfra, slik som stresset ved å forholde seg til ektefellens sykdom, eller som eksterne stressorer som manglende barnehageplass eller dårlig økonomi.

Jeg mener at denne siste forståelsen av normalitetsbegrepet vil være viktig for å forstå foreldres narrativer om oppdragelsespraksiser, og for å løfte analysen til et helhetlig og mer nyansert nivå. Samtidig antar jeg at jeg også vil finne uttrykk for både det "ideelle foreldreskap", "det vanlige foreldreskap", og foreldreskap med eller uten patologi i foreldrenes fortellinger.

Kapittel 4

Metodiske tilnæringer

Metoder forteller oss hvordan vi bør gå til verks for å fremskaffe eller etterprøve kunnskap, også forklart som "veien til målet" (Kvale og Brinkmann 2009, 121). En masteroppgave skiller seg fra en annen studentoppgave eller bacheloroppgave ved at man i masteroppgaven har større mulighet til å intervju og samle data selv, fremfor å foreta en ren litteraturstudie. Jeg har likevel valgt å gå en litt annen vei enn å foreta meg de tradisjonelle intervjuene selv. Via undervisning på Høgskolen i Oslo ble jeg kjent med førsteamanuensis May-Britt Solems arbeid og studier. Solem har via sin forskning på foreldreskap gjort en doktorgradsstudie med 193 foreldre med sønner i alderen seks til 13 år. Studien består av en klinisk gruppe, barn med atferdsproblemer eller mistanke om atferdsproblemer og en sammenligningsgruppe. Disse intervjuene ble utført som livsformsintervju, og det ble etter flere samtaler og prosjektskisser enighet mellom Solem og meg om at jeg kunne få tilgang til å arbeide med hennes intervjumateriale. Denne studien og mitt innsyn i og bruk av Solems materiale er godkjent av Regionale Komiteer for Medisinsk og Helsefaglig Forskningsetikk (REK) under prosjektbeskrivelsen "Situert foreldreskap" (vedlegg 1).

4.1 Kvalitativ metode

Jeg har i denne studien valgt å ta en kvalitativ retning (Fossåskaret 1997, 12), og de metodene jeg bruker går ut på å se verden slik informantene har konstruert og forstår den. Dette innebærer å undersøke deres egne kulturelle koder eller kategorier som ligger til grunn for hvordan de konstruerer og forstår verden rundt seg (Kvale og Brinkman 2009, 21).

Fossåskaret (1997,12) påpeker at kvantitativt orienterte studiers minste analyseenhet er én person, mens den minste enheten ved kvalitative studier er noe mer enn en person og samtidig noe mindre enn en person. Dette betyr at kvalitative studier undersøker relasjoner som individene inngår i, fremfor individer enkeltvis. Siden mitt fokus i masteroppgaven er å undersøke de kulturelle normalitetsbilder foreldrene gjør seg, og forsøke å forstå foreldrenes situasjoner og relasjoner de inngår i, mener jeg kvalitativt intervju er rette veien å gå.

4.2 Utvalg

Mitt utvalg av informanter baserer seg på Solems doktorgradsmateriale. Intervjuene i sin helhet inneholder skilte-, alene-, samboende-, gifte-, heterofile- og homofile foreldre, både fra kliniske og ikke-kliniske grupper. Kvale og Brinkmann (2009, 129) sier at man skal ha så

mange intervjupersoner som det trengs for å finne ut det du trenger å vite. Det ble derfor viktig å finne en balanse mellom for få, og for mange informanter. Dette ble en utfordring, siden jeg ikke hørte intervjuene før etter godkjenning fra REK, og da jeg begynte å lytte hadde jeg tatt et valg på forhånd om hvor mange informanter jeg kunne ha, med tanke på tid og ressurser. For å finne et utvalg som kunne gi relevante svar på problemstillingen, og for å motvirke skjevheter ved overrepresentasjon av noen grupper ble det valgt *åtte intervjuer*. I disse intervjuene er to av intervjuene med to aktive foreldre som svarer, derfor er det til sammen *ti informanter* i denne oppgaven. Jeg opplevde etterhvert som jeg analyserte og rapporterte at jeg hadde tilstrekkelig med informanter, mange nok til å kunne svare på mitt forskningsspørsmål, men ikke så mange at det ble uoverkommelig.

Informantene i denne studien er fem kvinner og fem menn, hvor fire av seks informanter er skilte eller separerte. Informantene er valgt ut på bakgrunn av hvordan foreldrene selv skårer seg på The Nijmegen Child-Rearing Situation Questionnaire (NCSQ) utviklet av Robbroeckx og Wels i 1996 som en metode for å utforske foreldres subjektive opplevelser av barneoppdragelssituasjoner. NCSQ er et firedeelt multidimensjonalt spørreskjema utviklet for foreldre til barn opp til 12 år (Solem, Christophersen og Wels 2010, 183). Jeg har i denne oppgaven konsentrert meg om svar gitt av foreldrene på del B "foreldres opplevelser av å oppdra barna sine" (Vedlegg 2). De øvrige delene, A, C og D, er spørreskjemaer blant annet rettet inn mot foreldres egne opplevelser av foreldrestøtte, foreldrestress, hvordan omsorgssituasjoner har blitt som de har blitt, samt hvilken veiledning og støtte foreldrene forventer å trenge for å endre nåværende situasjon. Spørreskjemaene kan brukes samlet, eller hver for seg (Solem, Christophersen og Wels 2010, 183). Del B spørreskjemaet er en global vurderingsskala der foreldre selv rangerer deres oppfatning av hvordan de fungerer som foreldre på en skala fra en til åtte. Dette er gjort i den hensikt at foreldrenes egne opplevelser av mestring vil komme i fokus, ikke andres vurdering av deres mestring. Skalaen begynner med påstanden (1) "det å være forelder til mitt barn går usedvanlig bra. Jeg opplever ingen problemer i det hele tatt. Støtte eller råd er helt unødvendig" og avslutter med (8) "akkurat nå er jeg desperat vedrørende hvordan jeg fungerer som forelder til mitt barn. Jeg har prøvd alt, men ingenting synes å hjelpe. Det virker som om ting bare blir verre. Jeg har øyeblikkelig behov for støtte eller råd og jeg håper virkelig noen kan hjelpe meg med dette, da jeg verken vet ut eller inn". Fordelingen av svarene i Solems studie vises i sin helhet i tabell 4.2.1

Tabell 4.2.1 Foreldres opplevelser av å oppdra barna sine

Oppfatninger av hvordan man fungerer som forelder:	Klinisk gruppe	Sammenlignings-gruppe	Sum
1 Ingen problemer	0	9	9
2 Iblant små problemer	3	63	66
3 Problemer men jeg kan ordne opp selv	15	45	60
4 Problemer og god idé å spørre noen	11	10	21
5 Problemer og uroer meg	21	1	22
6 Det går ikke bra	8	1	9
7 Fungerer veldig dårlig	4	0	4
8 Jeg er desperat etter hjelp	0	0	0
Sum	62 ³	129	191

Ut ifra denne oversikten valgte jeg følgende informanter:

- Familie 1: En far som svarte "ingen problemer" fra sammenligningsgruppen.
- Familie 2/ Familie 3: To informanter som svarte "iblant små problemer"; en far fra sammenligningsgruppen og en mor fra klinisk gruppe
- Familie 4: En mor som svarte "problemer men jeg kan ordne opp selv" fra sammenligningsgruppen
- Familie 5: En familie som svarte "problemer og god idé å spørre noen" fra sammenligningsgruppen; her med både mor og far som informanter.
- Familie 6: En far som svarte "problemer og uroer meg" fra klinisk gruppe
- Familie 7: En mor som svarte "det går ikke bra" fra klinisk gruppe
- Familie 8: En familie som svarte "fungerer veldig dårlig" fra klinisk gruppe, her med både mor og far som informanter.

Det var ingen i Solems materiale som svarte kategorien (8) "jeg er desperat etter hjelp". Det ble derfor valgt to informanter fra kategorien (2) "iblant små problemer". Valget av to informanter fra denne kategorien baseres på mitt helsefremmende blikk i oppgaven. Videre var det også den kategorien med flest antall svar fra sammenligningsgruppen, noe som også bidro til at jeg valgte to fra denne kategorien.

For å ivareta det sosiokulturelle perspektivets tilstedeværelse i denne oppgaven, har jeg fordelt intervjuene slik at det er størst mulig variasjon i sosiale kategorier, som kjønn, sivil status, utdanningslengde samt klinisk eller ikke-klinisk gruppe. Siden det kulturelle og det normative ved foreldrepraksiser er temaet i denne oppgaven, ønsker jeg ikke å fokusere på én bestemt kategori av foreldre. Jeg ønsker ikke å se kun på aleneforeldre, eller kun på gifte, eller kun på heterofile eller homofile foreldre, men på et bredt spekter av sosiale kategorier.

³ Av de 193 foreldrene i Solems undersøkelse, var det to fra klinisk gruppe som ikke svarte på Del B av NCSQ

4.3 Livsformsintervju

Denne intervjuformen tar utgangspunkt i folks hverdagspraksiser, og er i sin form en åpen og utforskende måte å nærme seg sitt forskningsobjekt på (Andenæs 1991, 277). Dette er ikke en standardisert metode for datainnsamling, men heller et utgangspunkt for å få tak i konkrete episoder og konkrete handlinger (Sagatun 2008,37b). Solem har i sitt forskningsarbeid med foreldre brukt livsformsintervju for å samle inn kunnskaper om foreldres hverdagspraksiser, og det er dette som danner grunnlag for mine analyser. Livsformsintervjuene er tatt opp på lydbånd. Denne intervjuformen beskrives som en form med relativt få føringer, der foreldrene med egne ord reflekterer, begrunner og beskriver i detalj dagen før (Andenæs 1991, 277). Fokuseringen på dagen i forveien er et kjennetegn ved livsformsintervju som empirisk metode, altså at den følger en tidsakse, og at intervjuet fokuseres inn omkring hverdagslivet (Andenæs 1991, 277; Sagatun 2008b, 37). Slik jeg ser det kan det være en styrke å anvende denne intervjumåten, fordi informantene forteller hvordan de forstår sine hverdagsliv, istedenfor å svare på en rekke spørsmål. På denne måten legges det til rette for at informantene kan introdusere temaer som forskeren ikke har tenkt ut på forhånd (Sagatun 2008b, 37). Ofte stilte spørsmål for å sette i gang intervjuet kan være at informanten skal beskrive en dag i sitt liv, fra morgen til kveld, og intervjuet gjør det derfor etter min mening mulig å anvende til flere analytiske formål. En kan med forskjellige "briller" altså se forskjellige nyanser i den samme fortellingen.

4.4 Transkribering

Transkriberingen av de åtte utvalgte intervjuene ble gjort kort tid etter at det kom godkjenning fra REK om mitt arbeid med Solems materiale. Jeg utførte transkriberingen selv, noe jeg mener var viktig, siden jeg selv ikke hadde møtt og snakket med informantene. Slik kom jeg "tett inn på" tekstene. Dette gjorde at jeg kunne følge informantens stemningsuttrykk, i den forstand at det var tilgjengelig på lydbånd, for eksempel latter, gråt, stillhet, nøling, amperhet og opphisselse.

Kvale og Brinkmann (2009, 180) skriver at det ikke finnes en universell form eller kode for transkribering, men at en må ta et valg før en begynner, og holde seg til det gjennom all transkribering. Jeg bestemte meg for å ta med ikke-språklige uttrykk hele veien, samt skrive inne i teksten hva slags følelsesuttrykk som kom frem av båndet, slik som; jeg har ikke opplevd noe lignende (stillhet), aldri skulle det bli oss to (gråter stille), ja det er sikkert og visst (latter), hvorfor ble vi ikke tatt på alvor (oppisset stemme) og så videre. Siden jeg ikke

foretar en språkanalyse har jeg valgt å ikke ta med småord, da jeg ikke mener det er relevant for meningsanalysen i intervjuet. Videre har jeg transkribert relativt ordrett, men ikke på dialekt med mindre det har vært spesifikke ord som har en annen eller utvidet mening enn hva ordet har på bokmål. Kvale og Brinkmann (2009, 177) snakker om fortolkningsprosesser som starter allerede under transkriberingen, og jeg ser at jeg valgte å slå sammen setninger til sammenhengende linjer, selv der informantene snakket i bruddstykker og hadde et "hakkete" språk. For å unngå feilsitering spolte jeg frem og tilbake mens jeg transkriberte, og tok meg god tid. Til slutt hørte jeg gjennom hele båndet og rettet eventuelle småfeil underveis. Der det var vanskelig å høre tale pga mumling, gråt, snakking i munnen på hverandre eller tekniske påvirkninger skrev jeg eksempelvis; (utydelig: mumling) eller (utydelig: gråt), istedenfor å ta en sjanse på hva jeg synes det kunne høres ut som. Selv om overføringen fra tale til tekst fjerner rikdommen i kroppsspråk og følelsesuttrykk, mener jeg likevel at jeg har ervervet mye data som er relevant for min forskning på foreldres normalitetsbilder.

4.5 Analyse og tolkning

Foreldrene anvender en rekke forskjellige ord og uttrykk som i visse sammenhenger kan forstås som variasjoner av normalitetsbegreper slik som; "normal/unormal", "vanlig/uvanlig", "naturlig/unaturlig", "ordinær/alminnelig", "folk flest" og "alle andre". I noen sammenhenger har det vært forsvarlig å tolke "man" (slik gjør "man" ikke) som et uttrykk som kan ligne på "folk flest" eller "de andre".

4.5.1 Meningsfortetting og meningsfortolkning

For å få oversikt over uttalelser og temaer i det transkriberte materialet, benyttet jeg meg av meningsfortettinger og kategoriseringer for å få frem det som allerede lå i teksten (Kvale og Brinkmann 2009, 212). Først leste jeg gjennom intervjuene for å få en opplevelse av helheten i foreldrenes narrativer, for deretter å se etter hvilke temaer foreldrene forteller om. Dette kunne være både temaer som en forelder fra en familie nevnte alene, eller noe som gikk igjen i alle tekstene. Disse temaene dannet bakgrunn for kategorier jeg konstruerte for å analysere teksten videre. Slik Kvale og Brinkmann (2009, 212) beskriver meningsfortetting, skal forskeren forsøke å lese intervjupersonens svar på en så fordomsfri måte som mulig, og så tematisere uttalelsene fra intervjupersonens synsvinkel. Dette beskriver godt hvordan jeg har forholdt meg til analysen av dette materialet.

Ved å finne naturlige meningsenheter i materialet, har det kommet frem temaer som kan danne grunnlag for de mere omfattende fortolkninger og analyser. Dette ble gjort med den hensikt at en skulle finne frem til foreldrenes egne forestillinger om normale oppdragelsesprosesser, og hvordan de begrunnet disse og handlet ut ifra dette. Jeg ønsket i første omgang å holde meg tett til materialet, for så å ta et steg tilbake og analysere og tolke uttalelsene. Ved gjennomlesning av intervjuet materialet kom det frem en rekke nøkkelord og temaer som kunne anvendes i de forskjellige intervjuene. Rent praktisk ble dette gjort ved å stille meg selv spørsmålet "hva forteller foreldrene om her?". Enten ved å finne nøkkelordene i teksten, eller ved å tolke foreldrenes uttalelser til å være synonymmer eller forståelser av de samme nøkkelordene, skapte jeg en oversikt over hvilke temaer som var i teksten (Vedlegg 3). Dette gjorde jeg for å få en bedre oversikt over de viktigste funnene som var relevante for forskningsspørsmålet, og hvilke av funnene som kunne være relevante å trekke frem i rapporten. Kategoriene og temaene var i større eller mindre grad spesifikke, slik som "grensesetting" eller "direkte uttalelser om normalitet".

De temaene som pekte seg mest ut var; mors rolle, oppdragelsesverdier, betydningen av barnas venner og deres faglige fungering, individuelle behov hos barna, foreldrenes forståelse av barns behov utifra alderen de er i, samt søskenrelasjoner. Videre forteller alle foreldre om grensesetting, noe jeg i denne kategoriseringen har slått sammen med regler og struktur. Dette gjorde jeg fordi det er relaterte begreper som brukes om hverandre av foreldrene i deres forklaringer om "normal" grensesetting. Jeg fant også uttalte historier om normalitetsforestillinger. Dette er de direkte sitatene som danner kjernen for denne oppgaven, der foreldre forteller om deres oppfatning av hva de forstår som "normal oppdragelse" av sitt barn. Det skal nevnes at selv om det kan finnes uttalte forestillinger om normalitetsbilder, er det til tider åpent for tolkning av hva foreldrene legger i disse forestillingene, slik som når en mor sier: "han er helt normal" om sønnen sin uten å utdype hva hun mener med det.

Meningsfortolkningen av temaene strekker seg ut over den mer tematiserende analysen, og over i en dypere og mer kritisk fortolkning av teksten (Kvale og Brinkmann 2009, 213). Tolkningen går ut over det som direkte blir sagt, og finner betydninger og meninger som ikke umiddelbart kommer frem i teksten. Et spørsmål forskeren stiller seg i denne sammenheng er hvorvidt en er ute etter det uttalte eller det som kommer ubevisst frem i fortellingene. I denne oppgaven har jeg forsøkt å anvende meg av begge deler, men med hovedvekt på det uttalte.

Foreldrenes egne forestillinger og begrunnelser for handling er min kunnskapsinteresse i denne oppgaven, og jeg har derfor forsøkt å ta utgangspunkt i de uttrykte meningene.

4.6 Ethiske vurderinger

Arbeidet med denne oppgaven har brakt frem en rekke refleksjoner rundt de etiske aspektene ved å forske på foreldres hverdagsliv. Først av alt er det å anvende ordet normalitet i studien, og ulike definisjoner av dette ordet. Ordet i seg selv bærer med seg et meningsinnhold som kan forstås som noe bestemmende, egenskapsorientert og statisk, noe denne studien ønsker å bryte med. For å utfordre ordet normalitet, har jeg derfor lagt vekt på å nyansere ordets betydning. Som jeg har vist, er det mange måter å forstå normalitetsbegrepet på; både som frisk, gjennomsnittlig, ideelt og prosessuelt. Selv i disse definisjonene, mener jeg det ligger en kraftig definisjonsmakt, en makt til å kategorisere foreldre som avvikende eller normale, alt utifra hvilken definisjon man velger. Dersom min forskning resulterer i en skjematisk inndeling av hva som er innenfor det normale og hva som er utenfor det normale, vil jeg påstå at masteroppgaven i sin essens har feilet. Ønsket med oppgavens tema er å utforske normalitetsforståelsene av foreldrepraksiser som dynamiske forståelser, som rommer prosesser, mestring, ressurser og utfordringer i et samspill med psykososiale faktorer. Ønsket er ikke å skape avvikere sett ut ifra foreldrenes normalitetsbilder.

I refleksjonen rundt forskningsetiske spilleregler presenterer det seg dilemmaer rundt å forske på data som er samlet inn på andre premisser enn det jeg nå vil forsøke å forstå ut i fra lydbåndene, selv om foreldrene i studien har godkjent bruk av intervjuene til videre forskning. Informantene har møtt og snakket med Solem, og har forholdt seg til dette, så hva så når en annen forsker ser på deres historier og tolker disse ut i fra andre forutsetninger? Mitt forskningsprosjekt går i hovedsak ut på å se nærmere på hvordan foreldre selv forstår sitt foreldreskap, i motsetning til hvordan jeg mener det bør se ut. Jeg håper og tror at jeg vil kunne legitimere min tilstedeværelse i materialet ved at jeg ikke ønsker å forske på noe som i utgangspunktet er forbundet med skam og stigmatisering. Mitt fokus vil være på normalvariasjoner som et helsefremmende begrep. Det er en fin balanse mellom forskerens ønske om å innhente kunnskap og respekten som skal gis informantens integritet (Kvale og Brinkmann 2009, 35). Jeg er derfor opptatt av å vise informantene respekt både som forsker, sosialarbeider og medmenneske.

Det å overføre et intervju fra tale til tekst vil også inneholde etiske spørsmål. Hvordan skal en gjengi det talte på en måte så det ikke virker støtende på informantene dersom de skulle lese det senere? Skal det transkriberes ordrett med alle avbrudd, opphold, muntlige uttrykk, kretning og liknende? Det vil være et etisk dilemma å være utforskende og dyptgående, samtidig som man vil unngå å krenke foreldrene med ens tolkninger og transkriberinger som kan risikere forkorte og forenkle utsagn. Utover de etiske sidene ved å omgjøre tale til tekst, er det også praktiske etiske hensyn rundt transkribering. Siden lydfilene var på datamaskin, var jeg svært påpasselig med å kryptere filer, ha koder for oppstart og etter hvilemodus på datamaskinen for å hindre uvedkommende tilgang til mitt datamateriale. Minnebrikken som lagret lydfilene ble oppbevart separat innelåst i en brannsikker boks. Når masterprosjektet er ferdig, vil alt av materiale bli slettet og makulert. Jeg forholdt meg til familienumre, ikke til navn, og spurte ikke om å få disse opplyst siden jeg ikke så at det var hensiktsmessig i forhold til min forskning. Navn som ble nevnt underveis i intervjuene ble notert i transkripsjonene som "kvinnenavn", "jente fra skolen" eller "far til kamerat" istedenfor egennavn. I gjengivelsen av foreldrenes sitater i teksten fjernet jeg alt som kunne bidra til gjenkjenning. Dette ble gjort av hensyn til anonymitet, og familiene vil i sitater siteres som; fam.1, fam.2 og fam.3 og så videre.

4.7 Styrker og svakheter ved prosjektet

Det faktum at jeg ikke har utført intervjuene selv har både svakheter og styrker, siden jeg baserer mine analyser på allerede innsamlet datamateriale. Den største styrken er at jeg som forsker ikke i like stor grad blir sløret av sanseinntrykkene, som jeg ellers kunne ha blitt hvis jeg intervjuet selv. Småprat før og etter intervjuet, holdning og kroppsspråket til den intervjuede, og inntrykk fra tid og rom vil ikke påvirke meg i like stor grad når jeg transkriberer og lytter til fortellingene, istedenfor å være der selv. Det undrer meg om dette kan gi en fordel, for å få en analytisk distanse til materialet og hjelpe meg til å la fortellingene komme i fokus. Det jeg ser som en svakhet er at jeg ikke vil ha mulighet til å kunne stille oppfølgingsspørsmål, men må la meg lede av den som intervjuer og de intervjuede. Samtidig kan dette også være en styrke, fordi jeg må følge foreldrenes fortellinger, ikke stille ledende oppfølgingsspørsmål som kan gi meg en bekreftelse på en mulig forforståelse om at foreldre forholder seg aktivt i det daglige til normaliteter.

4.7.1 Validitet

Validitet kan også forstås som sannhet og gyldighet. I likhet med begrepet normalitet, er også validitet et sosialt konstruert begrep, og vurderingen av validitet i en oppgave vil være knyttet til forskeren selv, forskerens metode og leserens forståelse av hva som kan ansees som sant, korrekt, berettiget eller riktig (Kvale og Brinkmann 2009, 250). Jeg mener det ikke finnes "den ene absolutte sannhet" om foreldreskap og normalitetsbilder, men at en kan ved å spørre seg om oppgaven er valid forsøke å argumentere for at funnene i denne oppgaven er sannsynlige og gyldige i sin kontekst. Validitet i kvalitativ forskning kan også forstås som at jeg forsvarer at jeg har undersøkt det jeg sa jeg skulle undersøke (Kvale og Brinkmann 2009, 250). For å styrke oppgavens validitet har jeg forsøkt å være så detaljert jeg kan med å beskrive fremgangsmåten for forskningen, hvilke perspektiver og forforståelser som ligger til grunn for mine analyser, samt at jeg har stilt meg kritisk til egne forståelser for å motvirke skjeve og selektive tolkninger. Prosessen med å møte foreldrenes egne forståelser og ikke la mine forforståelser styre tolkningene, har vært utfordrende og har krevd konstant bevissthet underveis i oppgaven vedrørende dette.

Validitet forstås på mange måter, deriblant som forskerens håndverksmessige kvalitet (Kvale og Brinkmann 2009, 253). Ideelt sett kunne en tenkt seg at denne oppgaven har vært tilstrekkelig tydelig til å i seg selv være valid, i den forstand at resultatene jeg viser til er åpenbare og studiens konklusjoner er logiske utifra det jeg har presentert av teori og funn. Oppgavens validitet kan derfor bære sin gyldighet i seg (Kvale og Brinkmann 2009, 264).

Kapittel 5

Kulturens idealer som bakgrunn for handlinger

Jeg tror litt at, jeg blir også sint, det er veldig provoserende i lengden, fordi du prøver å være så normal, du prøver jo så godt du kan å oppføre deg rolig. (fam.5)

I følgende kapitler vil jeg rapportere hovedfunnene fra intervjuene. Intervjumaterialet er stort, med et omfang på over 250 transkriberte sider. At jeg har et stort materiale er gjort bevisst med håp om å kunne finne utfyllende forståelser og begrunnelser fra foreldrene, som eksplisitt sier noe om normalitetsbildene de har rundt barneoppdragelse, som et alternativ til at studien baserer seg kun på en ren fortolkende analyse av hva de *ikke* sier. Som analytisk utgangspunkt

for å utforske foreldrenes forestillinger om oppdragspraksiser, går jeg inn i Walsh's (2012a, 4-9) oppdeling av ulike måter å forstå normalitetsbegreper på som presentert i kapittel tre, og strukturerer funnene etter disse.

Foreldrene forteller om sine normalitetsbilder, hva de mener er normalt og unormalt, vanlig og uvanlig, og de forteller også utfyllende om hvorfor de gjør som de gjør, og snakker ofte om hvilke verdier de legger til grunn for å handle slik de gjør. Foreldrene lever i svært forskjellige familiekulturer, men gir til tross for dette mye av den samme informasjonen. Dette har gjort det mulig å rapportere tendenser for hva foreldrene i denne studien legger i ideelle kulturelle standarder for barneoppdragelsene. Denne forståelsen for foreldreskap forstår jeg som en type "bør-tenkning", altså hva foreldre synes de ideelt sett bør gjøre.

Videre i materialet viser det seg også en hel del individuelle oppfatninger om normal barneoppdragelse og barn- og familieliv, hvilket er forskjellige fra forelder til forelder, noen ganger også innad i samme familie. Dette er eksempelvis foreldres varierende syn på selvstendighet hos barn, begrunnet utifra foreldrenes forståelse av normalutvikling hos barn utifra alder og kjønn. Videre kommer det kommer også en rekke utsagn som jeg velger å kategorisere som "alle de andre-tenkningen", der foreldre sammenligner seg med andre, enten for å normalisere og forstå situasjoner som oppstår i hverdagen, eller for å fremme egne synspunkter på normal barneoppdragelse som riktige, som jeg vil se nærmere på i kapittel seks.

5.1 Det ideelle – en verdiladet forståelsesmåte

Den noe abstrakte, sosiokulturelt betingede måten å forstå "godt foreldreskap" på, og "normal barneoppdragelse" på, kan blant annet forstås som en ideell/bør-tenkning, og som noe sterkt verdiladet (Walsh's 2012a, 4-9). Foreldrene i studien henviser til dette på flere forskjellige måter.

Verdier kan forstås som noe handlingsskapende, noe som gir grunnlag for en foretrukket atferd. Verdier sier noe om hvordan en bør handle, og refererer til overordnede mål, i denne forbindelse å oppdra barna sine (Garsjø 2001, 174). På bakgrunn av dette kan en utforske hvordan foreldre foretrekker å oppdra barna sine i en gitt situasjon. Dette knytter jeg til tanker om ideelle oppdragelser, fordi oppdragsverdier kan forstås som et ideelt syn på barnet, syn på familien og på foreldrenes rolle, noe som danner bakgrunn for handling. Det skilles på de

generelle verdier, som kan abstraheres opp og forstås som de store felles verdiene for et samfunn eller det enkelte individ, for eksempel folkeskikk, grensesetting eller bruk av ikkevoldelige sanksjoner. Disse store, mer generelle verdier utgjør et mål og ideal for handling, verdipregede handlinger en kan finne uttrykk for i de mere spesifikke verdier, slik som å spise middag sammen som familie eller gi rom for lek (Garsjø 2001, 174; Johnson og Yanca 2004, 45).

Verdiene rundt oppdragelsen av barna det blir fortalt om i intervjuene, spenner over et vidt spekter. En far uttrykker eksplisitte verdier på spørsmål om hvilke verdier han legger til grunn for sin barneoppdragelse av sitt barn:

Ja jeg syns det er viktig at han blir et dannet, ordentlig menneske. Altså, det er verdier jeg på en måte har med meg fra egen oppvekst, eller verdier jeg selv har blitt innarbeidet da. Jeg er opptatt av å videreføre det. At han er et menneske som kan gjøre rede for seg selv og ta ansvar for eget liv. At han vet at det han ønsker å komme med i livet sitt, det må han ta ansvar for selv. Det ønsker jeg å formidle til han. Det å kunne mestre og være dyktig på ting og ha en god følelse med det. Det ser jeg at han får til, og det er jeg godt fornøyd med. (fam.2).

Jeg fant at foreldrene i studien, slik som denne faren, ved flere anledninger uttrykker sine tanker om hvordan verdier er med på å forme hvordan de forstår og handler i forhold til sine barn. Faren snakker her om blant annet dannelse, det å ta ansvar og å oppleve mestring som verdier han ønsker å videreføre til sine barn, verdier han selv har blitt innarbeidet fra egen oppvekst. Ut over at alle foreldre snakket om verdier som begrunnelse for handling, var meningsinnholdet i verdiene forskjellige. Noen foreldre snakker også om hvordan det "burde vært", og at de selv ikke får dette til. For å utforske nyansene i de verdiladete, ideelle oppdragelsespraksisene, trekker jeg her frem temaene grensesetting og konsekvenser, noe som går igjen i foreldrenes fortellinger, og som kan si noe om oppdragelsesverdier og kulturrelaterte normer for hvordan de ideelt sett bør utøves. Jeg forstår foreldrene slik at hvordan idealene tolkes, danner bakgrunn for handlingene de gjør når de oppdrar barna sine.

5.2 Foreldre som grensesettere

Jeg fant at det å ha faste regler og grenser for dagliglivet med struktur på hverdagen, samt det å være grensesettende i sin oppdragelse av barna, er en unison stemme fra alle foreldrene som en del av deres syn på den ideelle barneoppdragelsen. Fortellingene til foreldrene er preget av en type selvfølghelighet når de snakker om grensesetting, og at de setter grenser for sine barn i

hverdagen. Grensesetting blir fremhevet av foreldrene som noe av kjernen i oppdragelser av barn.

Grensesetting kan forstås som å velge mellom ulike verdier (Hennum 2002, 266; Søndergaard 2004, 179), og kan sees som todelt i norsk samfunnsmessig og kulturell sammenheng (Søndergaard 2004, 172). Begrepet grenser er både et ordensbegrep, noe som skal ramme inn, stoppe, hemme, begrense og holde igjen, og et orienteringsbegrep for å finne normer, akseptabel atferd og å prøve ut sine grenser. Hennum (2005, 196) skriver at grensesetting overfor barn er fylt med inneforståtte kulturelle meninger, men vil av de fleste forstås som et påbud eller forbud. Foreldrene i denne studien uttrykker i hovedsak den samme forståelsen av grenser; som noe hindrende, som et forbud eller noe begrensende. Det ser ut til at foreldrene i denne studien tar det for gitt at grenser er en elementær del av barneoppdragelsen, og hvis de ikke gir barna grenser, vil det gå barna ille. Foreldrene skisserer opp et kulturelt bilde av at gode foreldre gir barna grenser og struktur. I en kultur der diskursene rundt grensesetting går ut på at foreldre må være gode grensesettere, blir det viktig for foreldrene å fortelle om at de setter grenser og hvordan de gjør dette for å fremstille seg selv og bli oppfattet som gode foreldre (Hennum 2002, 268; Søndergaard 2004, 172). Dette stemmer godt overens med hvordan foreldrene i denne studien snakker om seg selv som grensesettere.

Grensesetting fremstår som idealer for hvordan foreldre interagerer med sine barn, og at det i foreldrenes autoritetspraksiser inngår grensesetting. "Grensesetting er en handling som er med på å sosialisere et barn inn i en kulturs moralske kodeks." (Hennum 2005, 196). Skodvin (2002, 9-19) skriver i forhold til grensesetting og foreldrenes rolle i å utøve dette, at barn kan ønske å gjøre noe det ennå ikke helt klarer, eller som foreldre kunne ønske at ble gjort annerledes. I den forbindelse kan foreldre føle frustrasjon og vansker med sitt barn, og behovet for å hindre barnet eller begrense atferden deres, til det beste for familiene og barna selv kan oppstå, og derav resultere i grensesetting. Utfordringer knyttet til dette kan forklares som at det kan være "helt vanlige vansker med helt vanlige barn. Normalutvikling hos barn vil med nødvendighet innebære kritiske perioder i forholdet mellom barna og foreldrene." (Skodvin 2002, 10). Disse kritiske periodene er slik jeg ser det konfliktsituasjoner der grensene kommer tydeligere frem; de viser seg. En mor beskriver synliggjøringen av abstrakte grenser med utsagnet: "de tyner meg til grensa." og senere "da går det over grensa." (fam.4) i forbindelse med barnas konstante kranling seg imellom. Når foreldrene setter grenser finnes det en terskel for hva som er greit og ikke. I foreldrenes historier fremstår grenser som både

noe tydelig uttalt barn og foreldre er klar over, men også som uuttalte, underliggende forståelser av hva man kan og ikke kan gjøre i det daglige livet.

Søndergaard (2004, 173) spør om evnen til å sette grenser er blitt opphøyd til en norm for foreldreevne og pedagogisk kompetanse, et spørsmål jeg mener kan støtte min antagelse om at foreldrenes syn på "det ideelle foreldreskap" kan ha en påvirkende kraft på foreldrenes handlinger. Hennem (2005, 195-196) mener at mangelen på grenser og grensesetting fra foreldre ofte fremstilles som en viktig forklaring på ungdoms- og atferdsproblemer.

Grensesetting som en autoritetspraksis har vært mer fremtreden siden åttitallet, og har blitt en kulturell diskurs omhandlende barn og barneoppdragelse. I følge Søndergaard (2004, 171) er det en overensstemmelse i et flere fagmiljøers tenkning om at barn trenger grenser, og jo mer kaotiske barna er, jo fastere grenser trenger de. Dette minner meg om hva en far sier om grensesetting overfor sin sønn: "han flagrer mye mer og mer, altså han får kortere og kortere lenke." (fam.5). Jeg undrer meg om de kulturelle følgene av ekspertenes råd i stor grad påvirker foreldrenes tanker om sitt foreldreskap, og er med på å skape et skille mellom forståelsene av god og dårlig foreldrestil, og god og dårlig barneoppdragelse. Kampen om hvem som vet hva som er til det beste for barna ser ut til å være tilstedeværende i den offentlige debatt i dag.

5.2.1 Et begrep, flere betydninger

Foreldrene i denne studien forteller alle historier fra hverdagen der grensesetting blir nevnt med utfyllende kommentarer, eller som bisetninger innvevd i uttalelser om regler, strukturer, og det å være konsekvent. Ved å utforske videre de enkelte foreldrenes utsagn rundt grenser, regler og struktur, og hva de legger i de ulike begrepene, fant jeg at det til tross for samme ordbruk er særdeles ulike oppfatninger av hva ideell grensesetning innebærer, og hva foreldrene legger i ordet grensesetting. Søndergaard (2004, 172) påpeker at vi står overfor et paradoks i møtet mellom hjelpere og foreldre; at grenser på den ene siden kan ha flere betydninger, men på den andre siden at foreldre ofte føler seg så sikre på hva det betyr at de tar det for gitt at det er en kjent størrelse og derfor ikke spør etter hva som legges i ordet. Selv om utførelsen av grensesetting er forskjellig, og tankene bak hvorfor det blir gjort ikke alltid er bevisstgjorte, er dette et av temaene som klart kommer frem som en ideell oppdragelsespraksis. Jeg fant at begrunnelsene for grensesetting ofte var fordi det var "det beste for barna", uten at det ble ytterligere forklart hva det betyr, noe jeg kommer tilbake til senere i oppgaven.

Som tidligere nevnt snakker alle foreldrene om grensesetting som et ideal for "god og normal barneoppdragelse". Fortellingene er likevel preget av en rekke inneforståtheter om hva grenser går ut på. Jeg fant at *hvor* grensene går er svært forskjellige i de ulike familiene, og at en forelder tolererer en type atferd i større grad enn en annen, slik som banning, løgn eller støynivå i hjemmet. Et eksempel er når en mor snakker om løgn, at barna lyver til henne: "Men løgn vet dem veldig godt at er det verste, altså om dem ikke snakker sant, da blir jeg sint." (fam.3). Hennes grenser for hva som er moralsk akseptabel oppførsel, og hva som ikke er det, er her tydelig ved at det å ikke tale sant, er en grenseoversprengning som gjør henne sint. Hennes sinne blir en respons på å ha brutt grensen. En far fra et annet intervju sier derimot at:

Ja kanskje en hvit løgn som jeg lar fare (...) Kanskje ikke for å unngå en konflikt, men en hvit løgn er en menneskerett, og veldig mange tar en hvit løgn, og det godtar jeg også mine barn gjør. De kommer til å gjøre det videre i livet sitt og. (fam.2)

Dette kan forstås som uttrykk for forskjeller i verdisyn relatert til hva som er å gå over grensen. Faren generaliserer en hvit løgn til å være en menneskerett, og sier at veldig mange gjør det. Samtidig sier han også "hvit løgn", som kan forstås som en mildere utgave av en løgn, og at faren graderer alvorlighetsgraden i løgningen før han reagerer med konsekvenser. Moren som ikke tolererer usannheter forteller videre i intervjuet at all løgn er uakseptabel, og jeg forstår det slik at hun har en lavere toleransegrense for løgn enn faren som uttalte seg om det samme temaet. Å diskutere grensesetting med disse foreldrene uten å reflektere over hva som legges i begrepet, og uten å fundere rundt hva som utløser grensesetting, vil føre til at en snakker om et begrep, men med flere forskjellige betydninger. Derfor vil det være en utfordring å snakke om grenser som en kjent størrelse, noe vi alle er enige om hva er, herunder som "normal grensesetting".

Til nå er det klart at foreldrene snakket om grensesetting på flere måter. Grensesetting kan forstås som en overordnet verdi, noe foreldre har lært og erfart at er bra for barn, både bevisst og ubevisst. Selv om det i materialet anerkjennes at grenser er nødvendig, er det ikke alltid like klart hva disse grensene innebærer, og det er store forskjeller på hva foreldrene legger i grensesetting. En far forsøker å forklare hvordan han forstår grensesetting, og deler det i to måter å se det på: "Jeg ser jo det at, hvis du knuser et glass, så kan man si: det var jo synd, eller man kan si: nå må du faen meg ta deg sammen, følge opp litt, se litt mer, pass på. Det er måtene man kan sette grensene på ikke sant." (fam.5). Eksempelet viser til en situasjon der moren og faren er uenige i hvilke reaksjoner som skal gis på at gutten knuser et glass. Flere

uttalelser i intervju materialet viser at det er noen ganger er lokale variasjoner også innad i familiene for hvordan mor og far forstår og handler utifra tanker om grensesetting.

5.2.2 Grenser, regler og struktur

Grensesetting gjøres i situasjonelle kontekster, og gjøres ofte av foreldrene ved å sette det i sammenheng med regler og struktur. For å utdype hva hun mener med klare grenser sier en mor:

For eksempel sitte ved matbordet, ikke no synging, ikke no tull, da skal man sitte ordentlig og spise, man kan prate. Og sånn, ha det gøy men ikke noe tull. Og leggetid er å legge seg ordentlig og lese, og rolig, ikke plaging av de andre og bråk når man ligger og leser, for da blir det ikke noe lesing. Og, se på tv, barne-tv, da skal dem sitte ordentlig, den som ikke sitter ordentlig må gå derfra, han får ikke lov å sitte der sammen med de andre og se på. Gjør dem ikke det ordentlig og rolig, så må de gå ut og vente til dem andre er ferdig. Og da må den sitte og spise alene, fordi de andre er ferdig med å spise og sånne ting. (fam.3).

Dette er et eksempel som viser til hverdagslivet, hvor grensene for akseptabel oppførsel forklares i sin praktiske art som regler. Moren som beskriver dette forteller at hun helt fra starten av har vært veldig klar på grenser og regler, for at barna skal ha en struktur i hverdagen. Hvis de ikke "oppfører seg ordentlig" mister de goder, slik som å se barne-tv eller å få spise sammen med familiene sine. Dette finner jeg støtte for med hensyn til reaksjoner på å bryte regler og grenser, der Hennem (2005, 196) skriver at det er en kulturelt underkommunisert oppfatning at grenser som ikke overholdes må følges av en sanksjon. Tidligere ble dette omtalt som straff. Barn og unge må lære seg at det lønner seg å følge grenser som settes, og at det straffer seg å ikke gjøre det. Dette leder videre til en annen side av det å ha rammer, regler, struktur og grenser, at flere foreldre snakker om viktigheten av grensesetting, men det å følge opp disse grensene kan vise seg å være vanskeligere.

Grenser fremstilles av de fleste foreldrene i denne studien som et nødvendig og i utgangspunktet positivt aspekt ved barneoppdragelse, blant annet som en form for trygghet og stabilitet. En far beskriver sønnens behov for grenser som noe trygghetsskapende slik: "Han vil vite hvor grensa er da, og da vil han ha en grense. Og da kan han toppe det for å finne ut hvor den er. Om den er der den var siste gang." (fam.2). En annen far snakker også om trygghet og grenser kan gi ved: "han vet hvor han har oss, det gjør nok at han vet hvor grensene er." (fam.1). Noen av foreldre opplevde det som utfordrende å følge opp grensene de satt og å være konsekvente, og andre foreldrene fortalte også at det kunne være negative sider

ved grensesetting, slik som å måtte si mye "nei", og derfor skape dårlig stemning og fremstå som strenge og urettferdige. Begrepet om det å være konsekvent dukker opp, altså å følge opp grensene som er satt og eventuelt utøve en form for sanksjon.

5.3 Foreldre som konsekvente og sanksjonerende

Det å være konsekvent, i likhet med det å være grensesettende, kommer frem fra foreldrene i materialet som nærmest en dyd foreldre skal inneha for å kunne utøve en kulturelt "god og normal barneoppdragelse". Dette temaet er igjen også preget av en type inneforståthet og selvfølgelighet når foreldrene forteller om det å være konsekvent, og begrepet hentes frem ofte som en forlengelse av grensesetting. Jeg fant at foreldrene mener at grensesetting og konsekvenser for å bryte grensene henger sammen. Det blir igjen fremstilt et kulturelt bilde fra foreldrenes side om at ideelle normalitetsbilder på foreldreskap innebærer konsekvente foreldre som sanksjonerer barna sine hvis de treder over grensene foreldrene har satt. Mange av foreldrene mener foreldre har rett til å kunne sette grenser og gi konsekvenser, i kraft av å være voksne og å være barnas mødre eller fedre, og hermed legitimerer deres handlinger i barneoppdragelsen. Dette uttrykkes ofte ved at foreldrene sier: "mor bestemmer, sånn er det bare." (fam.8).

Først og fremst blir det å være konsekvent omtalt i materialet av de fleste foreldrene som å "ikke gi seg" når en grense har blitt satt, eller man har bedt barnet om å gjennomføre noe: "Nei man kan ikke gi seg, for hvis du gjør det, så har du flytta grensen." (fam.2). Det å gi konsekvenser i form av sanksjoner for handlinger som er uønskede, gjøres i denne sammenheng på forskjellige måter av foreldrene. Det kan være enten ved sosial ekskludering som å måtte gå på rommet sitt, fratagelse av goder som å ikke få se tv, ikke få leke med vennene eller også tilsnakk slik som faren som beskriver: "Det topper seg til slutt. Så må jeg bruke bassen (sånn) at han skjønner. Jeg har satt grensene ikke sant." (fam.2). Utover disse type sanksjoner kommer det også frem mer tradisjonelle straffemetoder som trusler og i ett tilfelle også vold, som mor sier: "Da fikk han ørefik, for da klikka det (...) han hadde gått over grensen." (fam.4). Det er likevel glidende overganger mellom sanksjonene, som en far sier :

Han har veldig mye iboende trygghet, og jeg føler ikke vi har gjort så veldig mye sånn som gjør at han har blitt så bra, vanlig oppdragelse, ja, jeg mener ikke vi har skjemt han bort heller altså (...) vi har jo ris bak speilet. Vi bruker ikke trusler på ting, men vi sier klart ifra: du er hjemme kl 21, hvis ikke så får du ikke lov til å være så lenge ute neste gang. Liksom, vi er ganske klare i meldingene våre, hvordan vi vil ha det, hvis han ikke gjør sånn så må vi komme til en avstraffelse. Det sier vi. (fam.1).

Faren beskriver oppdragelsen av barna med at den er vanlig, med en type inneforståthet som ser ut til å være uttrykk for hva "normale" barneoppdragelser kan gå ut på. Vanlig oppdragelse er her, etter min oppfatning, at barn skal adlyde sine foreldres klare meldinger, og at foreldrene har mulighet og rett til å avstraffe barnet hvis det ikke adlyder. Hans uttalelser om konsekvenser og sanksjoner for uønsket atferd kan forstås som en type trussel, inneforstått at ris bak speilet er et ordtak som betyr å true, selv om faren ikke mener at det er det han gjør. Det kan samtidig forstås som en fratagelse av goder, ved å ikke få være ute sent neste gang. Å true barna med fratagelse av goder er et gjennomgangstema i fortellingene fra foreldrene, en måte å minne barna på at det vil komme konsekvenser dersom grenser og regler blir brutt. Disse påminnelsene ser jeg som en måte å strukturere og gi forutsigbarhet for barna, og vil i de fleste tilfeller bli opplevd som uproblematisk, så lenge barnets hverdag ikke er fylt av konstante trusler om "hvis du, da...".

En mor beskriver lek med familiens dyr, og sier til sine barn at hvis de ikke "oppfører seg ordentlig" på skolen, så vil de ikke kunne leke med dyrene når de kommer hjem. Dyrene fungerer her både som en positiv belønning og som en sanksjon ved å frata barna tilgang til dyrene. Flere foreldre snakker fortrinnsvis om positive konsekvenser på ønskede handlinger, og at de tilrettelegger hverdagen sin så barna kan mestre de oppgavene og pliktene de har, og grensene som er satt. En mor sier på spørsmål om hva hun ville sagt til andre foreldre er viktig når man oppdrar barn: "Det å vise på en måte hvor grensene går, å være konsekvent og grensesettende, vite at dem gjennomfører, og at dem ser at det å være hyggelig og gjøre ting okey, (at det) fører med seg noe hyggelig." (fam.3). Foreldrene begrunner bruken av positive konsekvenser for handling med at de ikke ønsker å skape konflikter med barna sine, og negative situasjoner, men er opptatte av å snu dagligdagse plikter til noe hyggelig, ved å enten delta sammen med barna i å rydde rommet deres, eller lage middag sammen. Foreldrene begrunner dette med meninger om at en kommer lengre med positive bemerkninger, enn med konstant kritikk av barnet. Dette fremstår for meg også som et uttrykk for ideelle tanker om hvordan en bør være konsekvent overfor sitt barn, preget av en forståelse foreldre har om at barn ikke skal straffes unødvendig.

5.3.1 Grensen mellom grensesettende og autoritær

Det er slik jeg ser det forskjeller mellom å være autoritære og autoritative i sin barneoppdragelse. Å være autoritær kan innebære at barna skal lystre sine foreldre blindt med bakgrunn i at de er foreldrene deres, mens å være autoritativ handler om å respektere barnas

innspill, men samtidig gi dem grenser (Cowan og Cowan 2012, 444). Dette skillet mellom grensesettende og autoritær tas frem av foreldrene, ved at de forteller flere historier fra hverdagen om hva konsekvenser er, og hva det kan innebære. De skiller på å være grensesettende og totalitære, autoritative og autoritære. Blant annet sier en far: "Jeg driver ikke noe terrorstyre på noen måte, men de gangene jeg trenger å si i fra, altså å løse en konflikt som er unødvendig, eller som går utover noen eller at vi må få til ting, så må jeg jo gripe inn." (fam.2). En annen far sier: "njaa, jeg vil.. jeg er ikke sånn at jeg trumfer gjennom, men jeg vil godt han skal forstå, at han hører på meg da." (fam.1). De ulike foreldrene forteller slik jeg ser det om et ønske om å finne balansegang mellom å være bestemmende, strenge, kjærlige og hengivne overfor sine barn, og noen foreldre opplever at de mestrer dette bedre enn andre.

Også ved å innrømme at de ikke får det til, eller ikke er konsekvente nok, får de slik jeg ser det frem en normativ, ideell oppfattelse av det å være konsekvent som en ideell foreldrekompetanse. En mor forteller: "Vi har fått igang et belønningssystem der de får stjerne hvis de er i klærne og oppe kl. 8, og legger seg senest kl. 21, og det virker bra. Jeg har ikke klart å være så konsekvent som jeg bør, men det virker bra." (fam.7). Det legges til grunn her av moren at en bør være konsekvent. Hun forklarer årsaken til at hun unnviker å være konsekventhet, i fare for å ende opp som sin mor:

Nei altså for å si det som det er, jeg har alltid sverget på at jeg ikke skulle bli som min mor jeg. Og det er det eneste jeg har sverget på. (...) jeg skulle ikke bli en sånn despot, vi gjør som mamma sier, samme faen hva, så gjorde vi det, aldri noe spørsmål. Sånn vil ikke jeg bli. (fam.7)

Ved å lese denne uttalelsen, også i lys av tidligere uttalelser fra den samme moren, mener jeg å merke en ambivalens i måten hun forholder seg til temaet å være konsekvent. Hun ønsker å være konsekvent, fordi hun har lært på foreldrekurs at det er slik en skal være, samtidig som hun svarer på spørsmål om hun vil være samarbeidspartner og hyggelig med barna at hun vil være : ".. ja og venn og sånn. Ikke sant". Dette ser ut til å være en frykt for å bli autoritær, for å "bli en despot", som hun sier. Hun ønsker å være autoritativ, men grenser kan for denne moren oppfattes både som noe vondt og vanskelig og også som noe nødvendig. Moren sier om seg selv at hun er en dårlig mor, nettopp med bakgrunn i at hun ikke kan finne eller forstå hvordan hun kan få til en balansegang mellom å være bestemmende, og samtidig være hyggelig mot barna sine. Dette bringer meg tilbake til tankene om det ideelle og normative foreldreskap, at det kan skape stigmatisering og følelsen av å ikke være god nok hvis en ikke

lever opp til forventninger om den ideelle forelderen som grensesettende og konsekvent. Moren skisserer et bilde av foreldre som konsekvente, grensesettende og kjærlige med mye overskudd, og hun plasserer seg selv utenfor denne kategorien ved å si hun at hun ikke mestrer noen av delene godt nok.

Kapittel 6

Folk flest og alle de andre

"Når de sloss så styrer vi dem som vanlige folk skal gjøre, vi har ikke noe fasitsvar på hvordan vi gjør det, stort sett så går det greit med disse ungene, de knuffer mye, de slåss veldig lite." (fam.6)

Det viste seg etter gjentatt gjennomlesning av transkripsjonene at det fantes en mengde med underliggende, skjulte og noen ganger ambivalente og motstridende forestillinger i foreldrenes normalitetsbilder på barneoppdragelser. Det varierer stort hva foreldrene forventer at "normale" foreldre skal gjøre med barna sine. Jeg fant at foreldrene flere steder rettferdiggjør hva de oppfatter som manglende i oppdragelsene, eller ikke opplever er godt nok, ved å generalisere sine erfaringer til å også gjelde andre foreldre. Dette kan både være ved å si "folk flest", eller "de andre foreldrene gjør også". Utover dette blir sammenligning med andre foreldre eller andre barn også brukt for å sette seg og sitt eget i et bedre lys, ved å påpeke hva andre foreldre feilet i eller ikke mestret. Disse forståelsene kan kategoriseres under uttrykk for alminnelighet og sammenligning (Walsh's 2012a, 4-9). En annen måte å forstå dette på er å tenke uttrykkene som en gjennomsnittstankegang, en forståelse av gjengse måter å oppdra sine barn på.

6.1 Det vanlige som betryggende

Jeg fant at det å forstå sitt foreldreskap i forhold til andre foreldre de hadde møtt, snakket med eller hva foreldrene generelt oppfatter som vanlig i norsk oppdragelse, kommer til uttrykk på forskjellige måter i materialet. Det viser seg i flere uttalelser at foreldre finner trøst i og bekræftelse på sine handlinger ved å henvise til "folk flest". Dette gjøres, slik jeg forstår det, for å legitimere deres tanker om barneoppdragelse, og bærer en sterk normativ forståelse av hva som er vanlig. Uttalelsene i seg selv uttrykker en god del inneforståthet om hva det vil si å oppdra barn, som faren som forteller om å få ungene sine i seng: "joda, vi har sikkert like mange problemer som de fleste." (fam.6). Her anvender han seg av uttrykket "de fleste", en

måte for faren å sette sine forståelser og handlinger i en større kulturell kontekst. Med denne uttalelsen forstår jeg det som at han mener det er normalt at foreldre har problemer med for eksempel å legge barna sine. En annen far i studien bekrefter dette synet på at barn generelt ikke vil legge seg, ved å bruke andre barn som en kontrast til hans eget barn: "Jeg ser han i andre sammenhenger, hvor vi har vært på hyttetur eller sånne ting med andre barn i samme alder. Så er han mer innstilt på å legge seg om kvelden enn de andre barna." (fam.2).

Inneforståtheten i disse uttalelsene kan være at det er vanlig at barn ikke vil legge seg, og at det kan være problemer med å få barn i seng, men at barnet nevnt sist ikke er som alle de andre. Kan en si at det er vanlig at barn ikke vil i seng? Flere andre foreldre i studien sier at barna selv går og legger seg når leggetiden nærmer seg, og at de stort sett ikke har problemer med å få ungene sine i seng. Så folk flest får ikke barna i seng uten problemer, men noen gjør det? Jeg vil ikke si at de barna som går i seng for egen maskin er uvanlige barn, jeg mistenker heller at dette henger sammen med normalitetsoppfattninger av barn, som alltid vil være lenge våkne, og at søvnen deres må kontrolleres av foreldrene. Det samme viser seg også ved gjennomgang av vekkesituasjoner. Noen foreldre forteller om barn som spretter opp av sengen før klokken ringer, mens andre barn bokstavelig talt må dras ut av sengen. Foreldrene i materialet sier at det er vanlig at barn ikke vil stå opp, og at de som har barn som står opp frivillig er "heldige" med barnet, og har fått et "enkelt" barn. Kan en si at disse barna som står opp av seg selv før de skal på skolen er unormale? Ekstraordinære? Igjen virker det som at myten rundt vanlige barn som søvnige vesener før de skal på skolen gir sammenligningsgrunnlaget en inneforståthet som ikke nødvendigvis stemmer med "folk flest" sine opplevelser av å oppdra barna sine.

En far svarer på spørsmål om foreldrene følger opp barnas lekser, om at de maser litt for å få det gjort: "jo det gjør vi jo selvfølgelig, vi som alle andre folk." (fam.6). Igjen anvendes en sammenligning mellom seg og sitt med de generelle andre. Jeg tolker disse uttalelsene som en måte å finne betryggelse på at det de gjør er normalt eller vanlig og også ønskelig, og ihvertfall ikke skadelig eller avvikende. En mor og far diskuterer seg imellom hvordan de skal forstå sønnens manglende lese lyst; "Men jeg vil si om lesing, jeg synes jo det er ille at de ikke leser, og det gjør jo ingen av kameratene hans, jeg har spurt dem en etter en, og de sier; nei, aldri lest en bok." (fam.5). Her kommer sammenligning med andre frem ved at far har spurt sønnens kamerater om deres litteraturerfaringer, og han anvender informasjonen til å se sammenligninger mellom sin sønn og hans kamerater, og senere i intervjuet til resten av

samfunnet. Jeg forstår ut av denne sammenhengen at sammenligninger fungerer både som en bekreftelse på at sønnens manglende interesse for lesning er alminnelig innenfor hans vennekrets, men selv om den er det, så er det ikke ideelt i disse foreldrenes øyne. Far uttrykker dette ved å si at han synes det er ille at de ikke leser. Faren redegjør senere i intervjuet for flere strategier han bruker i oppdragelsen for å oppmuntre og lure barnet til å lese mer. Blant annet ved å gi belønning i form av penger eller si at en på jobben hans forsker på barnelitteratur, og vil ha bokanmeldelser fra gutter i en viss alder. Sønnen tror på dette, leser bøker og skriver bokanmeldelser i den tro at dette brukes i forskning.

Foreldre kan slik jeg ser det også finne bekreftelse og betryggelse for valgene de tar i den daglige oppdragelsen ved å sammenligne seg med andre. En mor sier:

Så det er, er sånn som jeg, jeg har jo venninner som når ungene ikke oppfører seg ordentlig låser ungene inn på rommet ikke sant. Låser dem inne på rommet og sånt no, men der har jeg kunne stått, bare plassert ungen på rommet og hatt døra åpen, og da går han ikke ut av rommet før han er rolig. Så jeg har vært veldig striks på det, aldri låst ei dør. (fam.3)

Her oppfatter jeg at hun ser sitt foreldreskap tydeligere ved å kontrastere det mot venniners måte å oppdra barn på. Hun sammenligner, og kan på sett og vis si noe om hva som kan være vanlig at andre gjør, men at hun selv ikke ønsker å gjøre dette. Kontrasteringen bidrar til å sette moren i et godt lys, og for å fremheve hennes tanker om ønskede handlinger i barneoppdragelsen. En mor fra en annen familie uttrykker mer eksplisitt hva det kan si å sammenligne seg med andre for å forstå hva som er vanlig å gjøre i gitte sammenhenger. Hun sier:

Det var da jeg begynte med belønningssystemet (klokken) 21, men jeg synes det blir såpass mye bråk før 21 at jeg prøver nå å flytte det til 20. Men jeg har ikke hatt helt krefter til å ta frem de tingene, men 20, fordi de andre som går på det kurset med meg legger sine barn på samme alder kl. 20, og da føler jeg at jeg har alibi for det. (fam.7).

Her gir moren "de andre" et ansikt, de andre blir her noe annet enn den generelle befolkningen, de blir de andre hun går på foreldrekurs med. Hun sier videre at hun ved å gjøre som de andre også gjør, gir seg selv et alibi for å få ungene i seng kl. 20, fremfor kl. 21. Et alibi kan i denne sammenheng forstås på flere måter. Det kan være et alibi for hva hun sier til barna, og det kan være et alibi for seg selv så hun ikke har dårlig samvittighet for å legge ungene tidligere, når de selv ønsker å være lengre våkne. Dette alibiet kan i begge tilfeller virke tryggende og gi en opplevelse av rettferdiggjøring av handlingene hennes.

6.2 "Det vanlige barnet"

Jeg fant i foreldrenes historier om hverdagen at sammenligning og gjennomsnittstenkningen rundt hva som er vanlig og normalt også påvirker hvordan foreldrene beskriver barna sine. Dette ser ut til å påvirke oppdragelsespraksiser, for hvis barnas atferd blir sett på som vanlig, vil det gi andre responser enn hvis barnets atferd blir sett på som uvanlig. En far beskriver sin sønns utredning i BUP:

Så skulle de finne ut om han var smart eller dum. Og der var han smartere enn folk flest, en lærer sa til oss bare følg med, han er smartere enn de fleste, han er så bra, han må dere ta vare på. (...) Der står det han har ikke verken det ene eller det andre når det gjelder hyperaktivitet, han er sånn som unger flest, han er lettlært, han er dårlig i lesing men smarttenk, og klarttenkt. (fam.6).

Her blir barn flest, med utgangspunkt i gutter, forklart som lettlærte, smart- og klarttenkte, men dårlige i lesing. Denne gutten er i tillegg smartere enn folk flest, ifølge faren. Tidligere i intervjuet har den samme faren beskrevet sønnen slik: "for dette her har vi diskutert veldig mange ganger med dem (skolen), og det vi har sagt i korte trekk, er at vi vet at (sønnen) ikke er som alle oss." (fam.6). Her ser jeg at farens forståelse av gutten sin er noe vekslende. I en sammenheng mener faren at sønnen ikke er som alle oss, eller alle de andre, mens han i en annen sammenheng ser sønnen som lik unger flest. Spørsmålet om hva som er vanlig og uvanlig atferd for gutter på hans alder blir her tatt opp, og faren har flere definisjoner av hva han forstår som vanlig, og hvorvidt sønnen er innenfor eller utenfor dette. Den samme faren beskriver tidligere i intervjuet barn generelt i dag: "Og samtidig så, idag, så er jo unger generelt veldig puslete. De er det, de er veldig puslete" (fam.6). Det er altså en rekke definisjoner av hva som er "vanlig" og "uvanlig" barneatferd i denne historien. Faren opererer med flere forskjellige måter å forstå barnet sitt på, og hans oppdragelse av barnet bærer preg av at han veksler mellom å se barnet som innenfor eller utenfor hans bilde av vanlige barn, og hvor han også forklarer andre barn som innehavere av uønskede trekk, slik som å være puslete. Utover det å forklare ferdigheter og trekk ved sitt barn og andre barn som typiske eller atypiske, generaliserer faren barn på en måte som gir et bilde av hans forestillinger om normale oppdragelsespraksiser, som igjen gir initiativ til handling. Han sier: "nei altså, klart at *alle unger* reagerer jo sånn på å få trøst så blir de glade." (fam.6). Alle barn blir glade av å få trøst, ifølge denne faren. Flere foreldre i studien tar opp det samme poenget; at barn som får oppmerksomhet og kjærlighet generelt sett blir glade og opplever det som trøstende i møte med noe vanskelig, skremmende eller smertefullt.

6.3 Ulike forståelser av "de vanlige barna"

Jeg fant at foreldrene i hovedsak brukte tre markører som både grenset til den ideelle forståelsen av normalitetsbegrepet, og til de gjennomsnittlige og de sammenlignende forståelsene for å forstå sine barn og hva som kunne forventes og ikke av dem. Kategoriene er alder på barnet, barnets kjønn og individuelle forskjeller hos barna. Disse sosiale kategoriene knytter jeg til foreldrenes normalitetsbilder ved å se nærmere på hva foreldre mente kunne være alminnelig for barn i en viss alder, vanlig gutte- eller jenteoppførsel og normalvariasjoner hos individer.

Til tross for den betydelige spennvidden blant informanter, der kjønn, alder, familiesituasjon, utdanningsnivå og antall barn var forskjellig, var det en rekke felles kjennetegn som viste seg i materialet. Disse var blant annet foreldrenes forståelse av viktigheten av grensesetting, og ønsket om å være konsekvente foreldre som tidligere nevnt. Videre dukket det opp temaer som jeg mener er av interesse for å utforske foreldres normalitetsbilder og deres begrunnelser for handling. Alle foreldrene snakker om å ta hensyn til individuelle forskjeller hos barnet, slik som temperament, barnets individuelle behov for rammer, grenser, mat og nærhet, forståelser av barnets personlighet og preferanser og lignende. Videre snakker alle foreldrene om betydningen av barnas alder og hvordan de kan forstå og respondere på barnets atferd utifra alderen han eller hun har. Barnets kjønn som påvirkningfaktor for barneoppdragelsen er også et tema, og nesten alle foreldre går inn på dette i større eller mindre grad. Jeg fant at det utover at det var flere likhetstegn i begrunnelsene for handlingene, var bemerkelsesverdig hvor store variasjoner i forståelser som kunne finnes og knyttes til de ulike begrunnelsene. Selv om alle foreldrene forholder seg til tanker om hva som kan forventes og hva som var vanlig å møte hos barn i en viss alder, så er innholdet i disse forståelsene forskjellige fra familie til familie, og igjen også forskjellig fra forelder til forelder innad i samme familie.

Forståelsene av alder, kjønn og individuelle forskjeller peker mot foreldrenes verdigrunnlag, kunnskaper og ferdigheter i foreldrerollen. Forståelsene kan også stamme både fra foreldrenes egen barndom, utdanning, klasse/kulturtilhørighet, samt livssyn og/eller politisk overbevisning. For å forstå balansegangen mellom de ulike kategorier, ser jeg nærmere på de tre ulike delene: alder, kjønn og individuelle forskjeller, med vekt på normalitetsforståelsen foreldrene uttrykker rundt de forskjellige temaene.

6.3.1 Alder

Det å oppdra et barn er en kompleks prosess der mange følelser, meninger, kunnskaper og kompetanser spiller inn, enten bevisst eller mere ubegrunnet, kontekstualisert slik jeg forstår i forhold til hva foreldrenes normalitetsforestillinger rundt forskjellige aldersgrupper.

Foreldrenes forståelser av barnas behov for oppdragelse er i konstant endring ettersom barna vokser. Historiene til foreldrene viser at det i takt med barnets utvikling, vil komme forsøk fra mor og far på å endre sine handlinger i interaksjon med barnet for å forsøke så godt de kan å møte barnets nye behov etterhvert som han eller hun utvikler seg. Hennem (2002, 168) beskriver at foreldres forståelse av alderen på barnet sitt betyr å tolke barnets oppførsel i forhold til en normativ kunnskap som hjelper å dramatisere eller avdramatisere barnets atferd. Ved å se på hva som kan forventes og hva som er uventet i et barns alderstrinn, kan foreldrene vurdere om barnets atferd er "innenfor" eller "utenfor" normen. Videre beskriver Hennem: "å forstå alderen barnet er i, kan betegnes som kjærlighetens normsettende funksjon. Den styrer foreldrenes atferd og syn på sitt barn ved at noe betegnes som normalt, mens noe annet betegnes som avvikende" (Hennem 2002, 168). Dette stemmer godt overens med hva jeg finner i foreldrenes fortellinger, de normative føringene for hva som kan forventes utifra de ulike alderstrinnene barna befinner seg i, er med på å påvirke foreldrenes forståelser og handlinger.

Foreldrene i studien tilpasser ofte sin oppdragelse utifra hva de mener kan forventes av barn til et gitt tidspunkt i utviklingen deres. Mens en far uttrykker i forbindelse med sine barns plikter, legger han flere ganger vekt på at alderen til barnet styrer hva som han mener kan forventes av et barn i en bestemt alder, noe som igjen påvirker hvordan faren setter grenser og tilrettelegger hverdagen:

Kan ikke be han om å ta ansvar for eget liv. Det går ikke for en ti-åring. Jeg behøver ikke stresse det (rydding) fra han er ti år og flytter hjemmefra som 20-åring. For litt av det ansvaret vokser man seg til når det er nødvendig. Og kanskje enda verre er det, for hun er tross alt 13 år. Hvis det var noe som hastet, så var det at hun kom i gang og gjorde litt husarbeid. (fam.2).

Videre sier en mor fra en annen familie om det at barna må hjelpe til hjemme: "De har ikke kommet til en alder av ti år, og nå skal begynne å lære seg ting liksom." (fam.3). Hva som kan forventes av en ti-åring er altså forskjellig fra familiekultur til familiekultur. I tillegg poengterer faren at datteren, som er tre år eldre enn sønnen på ti år, at hun er i en alder hvor det er viktigere å innføre rutiner på husarbeid. Begge foreldrene forholder seg til alder som en

markør for hvordan de forstår barnets atferd, og tilpasser oppdragelser etter det, mens det samtidig viser seg at hva de legger i aldersforståelsen er ganske forskjellig.

Et annet eksempel på forståelser av hva som er "vanlig" eller "uvanlig" å forvente av barn for i forskjellige aldersgrupper kan være når en far svarer på spørsmål om han smører matpakke til datteren: "Nei ikke til henne. Hun er 13 år og bestemmer selv da. Hun ordner seg selv på alle måter hun.(...) Slik som 13-åring skal være vil jeg tenke meg." (fam.2). Her viser faren til forståelser av hva 13-åring skal være, etter hans mening, og hva som skal kunne forlange av en 13-åring, hva som er vanlig å forvente i denne type situasjoner. Dette minner meg om selvstendighet som et mål, som påvirker hvordan foreldre handler iforhold til barna sine for at dette målet kan nås. Faren mener 13-åring skal være selvstendige enn yngre barn, og tilpasser derfor sin oppdragelse og samhandling med barnet utifra dette.

Jeg fant at aldersforståelser gir den største variasjonen i svar fra foreldrene i denne studien. Hva foreldrene mener er typisk funksjonsnivå for eksempel for en fem-åring, åtte-åring, ti-åring eller en 13-åring er svært forskjellige. Mens en mor finner frem tøy til sin 14 år gamle sønn i en familie, smører fem-åringene i en annen familie matpakkene sine selv. Dette kan høres ut som en form for individuell tilpasning som ikke har noe med alder å gjøre, men det fremkommer av materialet at foreldrene begrunner handlingene sine utifra hva de mener er normalt å kunne forvente av barnet sitt basert på barnets alder. En annen familie kjemper med sin sønn som har en alvorlig psykisk lidelse, for at han skal sove i sin egen seng i en alder av 11 år, og begrunner sine handlinger med utgangspunkt i at gutten er i en alder hvor det er unormalt å sove sammen med sin mor. Den samme moren uttrykker direkte til sin sønn: "D (Sønnen), du er 11 år på mandag, nå vet jeg du klarer dette selv, nå skal du prøve selv." (fam.8). Sønnen må vaske sitt eget hår, så moren slipper følelsen av at: "det hender det har blitt sånn, at før han ble lagt inn og sånt, at jeg har følt at jeg har hatt en liten unge." (fam.8). Dette siste utsagnet forstår jeg som at en 11-åring ikke er en liten unge som trenger mye hjelp til vask og puss, men at det er vanlig å kunne kreve en form for selvstendighet hos barnet. Selv om dette barnet er svært sykt, forstår foreldrene barnet ut ifra hva de mener er normalt å kunne forvente av barn i hans alder, og bruker dette som en begrunnelse for sin handling både overfor seg selv og hverandre, men også uttalt overfor sønnen når han er uenig med valgene de tar for ham.

6.3.2 Kjønn

I tillegg til alder, fant jeg at det var ulike forståelser av kjønn som gikk igjen i foreldrenes narrativer. Det blir her viktig å skille mellom foreldrene og barna under dette punktet, og også skille mellom mor som kvinne og datter som kvinne, far som mann og sønn som mann. I samfunnet vårt fungerer kjønn som et sentralt organiserende prinsipp, og vil påvirke barn og voksnes erfaringer kontinuerlig, ved at de møter ulike forventninger og reaksjoner på sin være- og gjøremåte avhengig om man er gutt eller jente (Gulbrandsen 2006, 268). Det ble snakket om både morsrollen og farsrollen i denne studien og det ble noen ganger også knyttet noen stereotypiske forestillinger til den mannlige og den kvinnelige oppdrageren. Det var likevel i all hovedsak barnas kjønn og hvordan det påvirket interaksjonene, barneoppdragelsen og hverdagen som var i fokus i foreldrenes fortellinger. Det vil derfor være foreldrenes forståelser av barnas atferd og behov ut ifra kjønn til *barnet* som får oppmerksomhet i følgende avsnitt. Det kunne vært interessant å undersøke hvordan foreldrenes kjønn påvirket barneoppdragelsen, men jeg fant lite data på dette i intervjuene.

De fleste foreldre snakker altså om kjønnsmessige betydninger for hvordan de oppfatter barna sine, og hvordan de oppdrar dem. Jeg fant at noen av foreldrene har sterke meninger om kjønnsmessige forskjeller hos barn, mens andre nevner kjønn mer i en bisetning, eller som en type inneforståthet slik som "gutter er gutter" eller "det er ikke ordentlig slåssing, bare gutteslåssing". Det viste seg likevel at barnas kjønn som påvirkende kategori gikk igjen i materialet. De aller fleste foreldrene kunne enes om på tvers av studiet at det var forskjell på gutter og jenter ut fra deres kjønn. En mor sier om sin sønn:

Nei for jeg har tenkt sånn at det kan jo også vær at han er så sensitiv overfor andre, at han i mindre grad enn andre finner seg i ting, ikke sant, for eksempel forskjell på jenter og gutter, jenter er mer rolige og ikke så i opposisjon, og han har på en måte vært det i mange år, men han har ofte klart å lure seg unna situasjoner. (fam.5).

Mors forståelse er her at det er forskjell på gutter og jenter, at jenter er roligere og ikke i opposisjon, mens gutter er mer urolige og i opposisjon. Dette resulterer i at foreldrene i denne familien har strammere grenser for sin sønn enn for sin datter, og reglene er mer rigide og bestemte overfor ham enn for henne. Datteren får lov til å bestemme mer selv, fordi de tolker henne som mindre i opposisjon enn sønnen. Dette synet på jenter og gutter går til en viss grad igjen i en fars fortelling fra en annen familie:

Gutter vi er sånn at vi søker minste motstands vei uansett. Det ser du på skolen, og det ser du i alle sammenhenger. At hvis de kan ta en mer likegyldig og uanstrengt tone og slippe med det, så gjør de det. Det er gutters natur. (...) Jenter tar det ansvaret, enten

fordi de føler at de skal ta det eller at de faktisk har interesse av det. Gutter er ikke laget slik. Vi gjør ikke ting bare av plikt, vi gjør aldri det. Menn gjør ikke det. (fam.2).

Her forstås jenter igjen som ikke-likegyldige og ansvarsfulle, mens gutter og menn ikke gjør noe av plikt, men heller søker minste motstands vei. Dette begrunnes med at det er gutters natur, noe jeg forstår som et uttrykk for hva som antas å være normalatferd hos en gutt i denne sammenheng. Ved å anvende uttrykket "gutters natur", tolker jeg det slik at faren har en forståelse av at vi *er* kjønn fremfor å *gjøre* kjønn, at det er noe som er mannlige egenskaper og noe som er kvinnelige egenskaper. En kan forstå dette som en biologisk begrunnet forestilling fra farens side vedrørende kjønnsforskjeller. Farens forståelse av gutter og jenter gjør at han holder større oppsyn med sin sønns lekser, pakking av sekk, avtaler og lignende, mens han lar datteren styre sitt liv i større grad selv. Han følger ikke opp leksene hennes, siden han er trygg på at hun gjør dem uansett. Faren omtaler i intervjuet datteren sin som en flink og snill pike.

Gutten har altså strammere grenser også i denne familien, enn det jenta har. I spørsmål på hvor det kommer fra, at jenta tar mer ansvar og gutten ikke er så opptatt med slikt, svarer faren : "Han er veldig gutt, det ser jeg. Og hun er veldig jente. Da så er spørsmålet da, har jeg gjort noe for at det skal bli sånn. Det vet jeg ikke, det tror jeg ikke. Det håper jeg jo ikke, men det kan godt hende jeg har gjort det ubevisst." (fam.2). Her finner jeg at faren diskuterer med seg selv rundt hva kjønn kan forstås som. Er kjønn sosialt konstruert, eller er vi født som kvinner og menn, der det er noen klare forestillinger om hva som er kvinnelig og mannlig? Slik jeg tolker det, ser denne faren både på det biologisk begrunnede og det kulturelle. Han sier at gutten er veldig gutt og jenta veldig jente, og samtidig spør han om han har gjort noe for at det skal bli sånn. Han sier i tillegg at han ikke håper at det er han som har skapt det, men at han kan ha gjort det ubevisst. Kan foreldre ubevisst konstruere sine barns kjønnede handlinger? Jeg vil si at det kan de. Jeg deler oppfatning med Hennem (2002,78) der hun påpeker at hun mener at kjønn er en kulturell konstruksjon som tar form i relasjoner mellom subjekter. I relasjonene mellom far og datter eller far og sønn kan han både bevisst og ubevisst ha vært med på å forme sine barn til å passe inn i både den generelle og den ideelle oppfatningen av hva kjønn er, og hvordan kjønn gjøres.

Jeg finner også her en inneforståthet om hva som anses som vanlig og normalt. Det å være veldig gutt og veldig jente, med underliggende forståelser som påvirker hvordan faren (fam.2)

som ble nevnt tidligere utøver sin barneoppdragelse. Han sier noe om at det kan være noe ubevisst som spiller inn i oppdragelsen av barna, som kan ha bidratt til forskjellene i kjønnene. I forhold til det mere bevisste uttrykker en mor:

Jeg er litt sånn at, det er greit med sånn kjønnsrollemønster og sånn, at vi skal dele likt for gutter og jenter og sånn, men det er ikke sånn, det blir bare ikke sånn. Sånn som (sønnen) tar alt av snømåking, og sånt ute. Han kaster søppel, han tar søppelposen, han kan ordne ting, andre ting for meg. (fam.4).

Her snakker moren om plikter og husvask, og sier at guttene kan gjøre gutteting: de gjør andre ting for henne enn å vaske. Kvinnens rolle blir da å rydde og vaske, mens mannens rolle blir å ordne mer praktiske oppgaver i det daglige.

Jeg fant at guttene i studien generelt blir omtalt som mer urolige enn jentene, og dette gjenspeiler også foreldrenes syn på skole og lekser. Karakterer og skolefungering blir snakket om av alle foreldre, men det var ulike forståelser av temaene. Noen foreldre setter skoleprestasjon og lekser som en høy prioritet, mens andre foreldre ser på skolen som et sted å sosialiseres. Med skolen som eksempel på delte meninger om kjønn, så varierer det sterkt i materialet hvordan foreldrene ser på skolens rolle i oppdragelsen av barna. Noen snakker om foreldres ansvar for å lære barna god folkeskikk og gi dem gode forutsetninger før de skulle begynne på skolen. Andre foreldre snakker om skolen som en "tvangsmessig institusjonalisering som hadde blitt presset ned over hodene på både barn og voksne." (fam.6), og derfor mener at lærerne har ansvar for oppdragelsen, siden de har barna fra morgen til kveld. Dette kan knyttes til foreldrenes verdisyn. For å forstå dette i forhold til kjønn så gikk det igjen i materialet at foreldrenes inntrykk var at guttene fungerte dårligere enn jentene på skolen, spesielt når det kom til lesing. En mor sier:

I og med han også er gutt da så er det mer uro, mer ja... han starter ut med litt dårligere karakterer enn henne, bortsett fra matematikk da, der er han bedre. Det er veldig sånn typisk på en måte, men hvis det er fag der han må lese mye mer, i forhold til naturfag og alle disse fagene, da gidder han ikke. (fam.5).

Jeg fant at det var en slags allmenn oppfatning at gutter leser mindre og har dårligere leseferdigheter enn jentene, noe som ofte resulterer i økt innsats fra foreldrenes side for å få opp guttenes ferdigheter, mens jentene kunne fortsette i eget tempo. Matematikk ble i studien kategorisert av foreldrene som et "guttedefag", og hvis jentene utmerket seg i dette faget var det ifølge foreldrene noe litt utenom det vanlige eller eksepsjonelt.

Selv om foreldrene forteller om deres normalitetsbilder på forskjeller mellom kjønnene som en generell forståelse av gutter og jenter, kommer det i studien frem at foreldrene ikke ser på jenter som "bedre" enn gutter eller omvendt, men at det er vanlig å forvente at det er forskjeller på aktivitetsnivå, konsentrasjonsevne, behov for omsorg og grensesetting utifra hvilket kjønn barna har. I intervjuene ble foreldrene spurt utifra deres opplevelser med sine sønner. Guttenes søstre ble nevnt mer som sammenligningsgrunnlag, noe jeg mener har gitt god innsikt i hva foreldrenes normalitetsbilder på kjønnnet til barnet. De foreldrene som ikke nevner kjønn i sine fortellinger, er foreldre som kun har guttebarn.

6.3.3 Individuelle forskjeller

Jeg fant at foreldrene i denne studien også i større eller mindre grad forholder seg til individuelle forskjeller hos barna. Dette kommer til uttrykk gjennom deres vurderinger av barnas behov utifra temperament og preferanser hos barnet, og at de vurderer barna som yngre eller mer modne enn andre barn på deres alder, og derfor opp- eller nedjusterte krav og forventninger deretter. Det største funnet i forhold til individuelle forskjeller studien viser til, er foreldrenes forståelser av temperament, noe som blir snakket mye om. En mor sier: "han er helt normal, holdt jeg på å si, han liker å drive på for seg sjøl, leke for seg sjøl, noen ganger får han nok av andre unger og da går han på rommet og holder seg der." (fam 4). Dette knytter hun til barnets temperament. Slik jeg forstår det handler det om barnets personlighet når foreldrene snakker om temperament. Selve ordet *temperament* blir brukt av foreldrene som et synonym for hissighet, oppførsel eller stahet. Har et barn mye temperament, så var det dette de snakker om. Har barnet lite eller ikke temperament så er barnet mer stille og rolig.

Det er forskjellige meninger om barnas temperament, og hva foreldrene legger i dette. Avhengig av hvilket syn foreldrene har på barnas temperament, påvirker det hvordan foreldrene utøver barneoppdragelser. En far beskriver sin sønns temperament:

Heldigvis så er det temperament på han (...) en gang når jeg gikk inn i stua, jeg skulle legge meg til å sove da, så lå jeg først og skulle høre radionyheter, så sitter han og ser på kanaler, og så skrur han veldig høyt da, siden han satt der først da, han skrur veldig høyt, og så måtte jeg kjefte litt på han og si han må ta litt hensyn og da, mistet han... etter en stund da, veldig temperament, og så sier han: greit, jeg kan gå herifra, og så slår han av tv' n og går derifra, så han har temperament altså. Jeg synes det er positivt. (fam.1).

Temperament blir her omfavnet som en positiv del av barnets individuelle karakter, og det gir rom for at temperament er tilstede i denne familien. Faren beskriver en hverdagssituasjon der temperamentet til sønnen kommer til syne, og berømmer det som noe ønskelig. Han vurderer dette til å være et individuelt kjennetegn ved barnet sitt, og viser senere i intervjuet til hvordan han former sine meninger, vurderinger og handlinger i barneoppdragelsen ut fra sønnens individuelle behov. Andre foreldre i studien snakker om individuelle forskjeller som temperament ved å fremheve gleden over å ha barn som har "lite" temperament, i motsetning til temperament som går på å være sta, hissig eller egenrådlig.

Toleransegrensen for hvor mye temperament som er akseptabelt, og hvilke individuelle personlighetstrekk ved barna foreldrene foretrekker er svært forskjellige. Jeg fant at i familier der foreldrene kjenner seg igjen i barnas atferd og temperament, er det høyere toleranse og muligens bedre mestring enn i familier der foreldre og barn var to vidt forskjellige typer. Dette minner meg om hva Walsh (2012a, 7) skriver, at god familiefungering kan avhenge av hvordan familiemedlemmene passer sammen i familiesystemet som en helhet. En mor sier:

Nei vi er like påståelige begge to, sta og egne, vi gir oss ikke i en situasjon. Det er ingen av oss som gir oss, og vi kan argumentere til the bitter end begge to, han er ekspert på å argumentere. Og det er, og det er veldig, jeg syns jo det er fint, ungene lærer å argumentere, lærer å snakke seg ut av ting, så da bruker de ikke nevene. (fam.4).

Morens uttalelser om sønnen og hennes egen stahet viser både til at det kan være en utfordring for henne, men også at hun ser det som fint at barnet kan argumentere og bruke sine talegaver for å komme seg ut av situasjoner som et alternativ til vold. I tillegg har de felles talegaver, noe moren beskriver som positivt. En annen forelder i denne studien som beskriver seg selv som en roligere og mer konfliktsky type, har vanskeligheter med å oppdra sitt barn på bakgrunn av barnets stahet og argumentasjonsevne, og lar seg påvirke av barnets meninger i stor grad. Hun sier:

Da får hun en sånn raptus, da hun er veldig sint og sur og sier at det er min skyld at hun hadde vært ute. For hun hadde ringt hjem og spurt om å få være litt lengre ute, tigget, og jeg ga meg ikke sant, og jeg vet jo fra kurset at det bare er dumt å gjøre sånn, men jeg gjør det likevel. Og så kom hun hjem og så ga hun meg skylda for at jeg ikke hadde sagt hun skulle komme hjem. Selv om det var hun som hadde overtalt meg. Og så hvis jeg da ikke går veldig stille i dørene så blir hun veldig sint, ordentlig sint, kaster ting, og kaller meg føkka mor. (fam.7).

I morens fortelling om denne hverdagssituasjonen beskriver hun barnet sitt som sint og sur, noe hun senere i intervjuet også snakker om som en utfordring. Barnet hennes har ifølge moren et høyt temperament, noe hun beskriver at hun strever med å møte. Hun forteller om at barnet overtalte henne, og i tråd med sin tidligere beskrivelse av seg selv som mor, forsøkte hun å unngå konflikt ved å gi etter og la barnet bestemme. Moren uttrykker at barnets temperament og hennes eget temperament ikke passer så godt sammen, og hun opplever at barna i denne familien derfor har overtaket.

Oppsummert ut fra funnene vil jeg påstå at forskjellige typer temperament innad i familier ikke er ensbetydende med problemer og utfordringer. Det vil være en rekke sosiokulturelle påvirkninger som spiller inn, slik som familiens økonomiske situasjon, helse, arbeid, utdanning og annet. Dette kan påvirke i hvilken grad foreldrene har overskudd, ressurser, innsikt og kunnskap til å mestre og møte barnas individuelle forskjeller, personlighet og temperament. Likevel ser jeg en tendens i foreldrenes fortellinger til at "like barn leker best", at rolige foreldre med rolige barn og temperamentsfulle foreldre med temperamentsfulle barn har en større forståelse for hverandre enn hva en rolig forelder og et temperamentsfullt barn har, eller vice versa.

6.4 Normale familier som asymptotiske- mellom ideell og vanlig

Denne måten å forstå normalitetsbegrepet handler om at en er "normal" så lenge en er frisk og sunn, mens det syke ansees som unormalt (Walsh's 2012a, 4-9). Flere foreldre i denne studien snakker om forholdet mellom frisk og syk, og stiller dette dermed i et "patologisk lys" der barna deres eller de selv enten er friske eller syke. En far snakker om sin vanligvis aktive sønn som nå lå på sofaen med et brukket ben. En mor forteller om barnets behovet for ekstra omsorg når minstegutten var syk, til forskjell fra den vanlige selvstendigheten barnet viste. Jeg fant at foreldrene definerte det å være forkjølet, ha brukket noe eller lignende som en del av det normale familielivet, og at oppkast, diare, skrubbsår og tårer ofte hører med i oppfostringen av barn. Så selv om det var noe sykdom, så var det i foreldrenes øyne en del av å være en vanlig familie. En tendens i foreldrenes fortellinger er at de anser en familie som ikke opplever noe sykdom eller skade i løpet av livet som noe uvanlige, inneforstått at det både ideelt sett og generelt sett "skal" forekomme noe sykdom ved forskjellige tidspunkt i en familie. Igjen kan jeg henvise til Antonovskys (2005, 29) forståelser rundt avvikelsens normalitet, at uansett hvordan man definerer sykdom så er det langt fra en usedvanlig hendelse.

Utover å fortelle om hverdagsplager og forkjølelser, snakker halvparten av foreldrene i studien om barnas diagnoser, eller mistanker de har om at barnet har en udiagnostisert sykdom. En mor forteller i tillegg om mistanke til barnefarens diagnose: "Da jeg satte ADHD på (sønnen), så er det arvelig, en arvelig komponent. Da satte jeg den på far også. Da ble hans ubegripelige oppførsel mer begripelig." (fam.7). Diagnosene som nevnes av foreldrene i denne studien er i hovedsak psykiatriske diagnoser, og nevnes ikke ofte. Når de gjør det er det på en slik måte at det blir tydelig at foreldrene mener at det å ha en diagnose er relativt unormalt i den ideelle betydning, men ikke nødvendigvis uvanlig i den generelle betydning. Noen av foreldrene snakker om at barna deres ikke er som andre barn, og begrunner det med at deres barn har diagnoser som skiller dem fra den øvrige befolkningen. Jeg fant at det gikk et skille på hva som var "vanlig men ikke ideelt", og "ikke ideelt og ikke vanlig" ut fra alvorlighetsgraden av diagnosene. De mere alvorlige diagnosene førte med seg en rekke utfordringer for foreldrene, blant annet at de opplever seg sett annerledes på av venner, familie og naboer, har følt ubehag ved å oppholde seg på offentlige steder på grunn av barnas atferd, og generelt opplevd det som problemfylt å ferdes ute med barna. Disse diagnosene ble av foreldrene ansett som både ikke vanlige og ikke ideelt normale, og var forbundet med stort stressnivå hos foreldrene.

Et tankekors er at det fortelles i intervjuene at én diagnose virker mindre stigmatiserende for barnet å ha enn andre. Da foreldrene fortalte og forklarte om sine barns sykdomshistorier, viste det seg at en diagnose fremstår som mer vanlig enn andre, spesielt blant gutter. Attention Deficit/Hyperactivity Disorder (ADHD) blir av foreldrene omtalt som "en vanlig diagnose mange gutter får", og det kan virke som om den har en slags legitimitet blant foreldrene. Med det menes at foreldrene forklarer en del av barnas atferd ut fra tanker om og mistanke til at barnas atferd kan skyldes ADHD. I de tilfellene der barna hadde ADHD-diagnose, så var det noe en kunne arbeide med, det var ikke håpløst og skremmende, men sett på som en utfordring som kunne møtes med kunnskap og innsats fra foreldrene og barnas side. ADHD-diagnosen ble i kraft av å være en "vanlig" diagnose, opplevd som mindre unormal og dermed mindre stigmatiserende av foreldrene.

Jeg fant videre at foreldre gjentatte ganger kan finne trøst og lettelse i ADHD diagnosen som en forklaring på hvorfor barnet oppfører seg som det gjør. En mor forteller også om barnets bruk av diagnose som trøst, hvorpå barnet sier til moren at han ikke gjør det han gjør med

vilje, men at det er sykdommen som styrer han. Dette gjør at familiene skiller barnas handlinger fra barnet selv, og derfor finner styrke til å arbeide videre med å mestre familienes utfordringer. Dette stemmer godt overens med hva Henriksen (2005, 69) påpeker: at noen familier opplever det som en lettelse å vite at dette ikke er noe foreldrene har skapt ved ikke å "holde mål". Utover dette forteller også andre foreldre om barnets bruk av diagnosen sin som en forklaring, men da i den forstand at barnet mener at han kan gjøre som han vil fordi han har ADHD, og ikke selv er ansvarlig for sine handlinger.

Kapittel 7

Normale familieprosesser

I følgende kapittel vil jeg se nærmere på hvordan oppdragelsespraksiser og foreldrepraksiser kan sees i lys av teorier om normale familieprosesser (Walsh's 2012a, 4-9). Jeg vil se på hvordan foreldre kan oppleve mestring eller utfordringer knyttet til deres forståelse av det kulturelle bildet de tar på "det gode foreldreskap". Jeg har til nå redegjort for og diskutert hvordan foreldre har handlet utifra deres bilder på normale oppdragelsespraksiser, enten som uttrykk for det ideelle og det gjennomsnittlige, eller det friske. Jeg vil fokusere på hvordan det salutogene- og det sosiokulturelle perspektiv kan støtte opp om oppfatningen av at normaliteter også kan forstås som prosesser, i motsetning til noe dikotomisk og patologisk, og at foreldrenes normalitetsoppfatninger er kulturelt betinget av den sosiale verden de oppholder seg i.

Mitt blikk i denne oppgaven er helhetlige- og helsefremmende perspektiver som inkorporerer både det biologiske, psykologiske og sosiale/kulturelle i hvordan en kan forstå dannelsen og opprettholdelsen av normalitetsprosesser. Jeg fant at noen av foreldrene setter seg selv som ansvarlige for barnas oppdragelse, uten å reflektere videre rundt andre påvirkende faktorer enn deres egen foreldrekompetanse. Hvordan foreldrenes utdannelse, hvor de bodde, hvilken sivil status og økonomisk situasjon de stod i påvirket deres foreldreskap, ble sjeldent uttrykt direkte i intervjuene fra foreldrenes side. Jeg fant at mange av foreldrene i stor grad pekte fingeren mot seg selv, eller generaliserte utfordringer og situasjoner til å gjelde alle foreldre, og at barneoppdragelse var fullt og helt deres ansvar, og derfor også deres fallitterklæring hvis de ikke mestret å oppdra sine egne barn utifra deres bilde av den kulturelt betingede "gode

barneoppdragelse". Intervjumaterialet viste til en rekke forståelser av hva som kan forstås som et dikotomt normalitetsperspektiv, at enten var man "normal" eller så var man det ikke, samtidig som foreldrene var svært forskjellige i sine synspunkter på hva de la i det å være "normale".

7.1 Foreldrene og "barnets beste"

Foreldrene er slik jeg forstår det alltid på vei mot det gode, de ønsker det beste for sine barn, og gjør det de maktet for å innfri dette ønsket. Et slikt uttrykk finner jeg igjen i Antonovskys (2005) teorier om kontinuumet mellom syk og frisk, der mennesker kan sees på som i forskjellige stadier mot den friske enden. Begrunnelsene foreldrene ga for å utøve barneoppdragelse overfor sine barn var kort fortalt; at det var bra for barna deres.

Foreldrene snakket om å mestre foreldrerollen på ulike nivåer, noe fikk de godt til, annet var mer utfordrende. Noen situasjoner presset foreldrene til det ytterste, slik en mor beskriver:

Jeg har funnet ut at det er veldig klokt å ikke bli sint, for når du blir sint så hører ikke ungene etter likevel. De hører etter hvis du blir bestemt og viser at du har kontroll over situasjonen. At du ikke lar deg vippe av pinnen rett og slett, hvis du klarer å la vær å la deg vippe av pinnen så har du kommet langt. Men så kan jeg jo gå inn i naborommet og bare "vrææææl"(høy lyd) fordi da har dem strekt strikken så langt at du ikke vet hva du skal gjøre, og så er det å gå ut og så å fortsette. (fam.3).

Den samme moren beskriver videre i intervjuet at hun ikke så på denne situasjonen som en unormal og uventet situasjon i hennes liv med hennes barn, og fortalte dermed en historie om mestring. Hun mestret situasjonen, holdt seg rolig, lot seg ikke vippe av pinnen, fjernet seg selv fra situasjonen, og gikk inn i situasjonen igjen etter å ha tatt tid for seg selv. Hun viser slik jeg ser det til en forståelse av normale familieprosesser, fordi hun ikke forteller en avvikshistorie, selv om temaet for historien er avvikende atferd fra det kulturelle og ideelle bildet av barnet som sitter stille og lytter til sine foreldres råd og meninger. Moren definerte med egne ord dette som en vanlig del av hverdagslivet med barn som tester grenser og utfordrer foreldrene, og at det å vise barna at mor har kontroll og ikke bli sint var godt for både barn og voksne.

Dette er slik jeg ser det kulturelle paradokser innenfor en og samme foreldrediskurs; på den ene siden kunne foreldre i studien finne rom for å gjøre feil, mens på den andre siden skulle foreldre være alt annet enn feilende. Begge disse forståelsene som foreldrene brakte frem i intervjuene som begrunnelse for handling og refleksjoner rundt handling, ble myntet på

foreldreskapets fungering som å være til barnets beste. Innholdet i hva "barnets beste" betyr varierer avhengig av hvilken kontekst man befinner seg innenfor, og det varierer det over tid og fra kultur til kultur. Hva som er best for barn kan forstås som et verdispørsmål av allmennmenneskelig karakter (Haugli 2004, 346; Brock 2008, 114-119). Dette forstår jeg som at det derfor kan gi ulikt innhold i utøvelsen og forståelsen av foreldreskap siden hensikten, "barnets beste", er verdiladet og de allmenne mennesker som forvalter disse verdiene er individuelle aktører med subjektive forståelser av den kulturen de lever i. Derfor vil uttrykket for hva "barns beste" er være forskjellig, og derfor vil også foreldrenes handlinger være forskjellige i forsøk på å møte denne verdien gjennom det de selv oppfatter som "god" og "normal" barneoppdragelse.

7.2 Det inneforståtte foreldreskap

Gjennom mitt arbeid med denne masteroppgaven var det noe som gikk igjen i alle foreldrenes fortellinger om deres normalitetsbilder på å oppdra barn i en norsk kulturell kontekst. Jeg fant at det var en alltid tilstedeværende implisitt kulturell inneforståthet for hva foreldre forsto og forholdt seg til som "normal oppdragelse" og "normale foreldrepraksiser". Ikke alle foreldrene kunne si helt hva de mente var forventet av dem, bortsett fra det å være grensesettende og konsekvente. Hvordan disse oppgavene skulle løses, forholdt foreldrene seg til på svært forskjellige måter, men "normal oppdragelse" ble snakket om som om det var noe alle var enige om. Det ble tatt for gitt at "normal barneoppdragelse" eksisterer, men hva det går ut på var vanskelig for foreldrene å redegjøre for.

Noen kategoriserte seg selv som innenfor en normal, at de gjorde en god nok jobb, at de klarte seg fint og at de ikke ønsket å endre noe. Disse foreldrene hadde en bredde og rom for variasjon i sine normalitetsbilder. Andre foreldre snakket om feilene de gjorde, manglene ved oppdragelsen, og utfordringer rundt grensesetting og det å være konsekvente. Jeg fant også uttrykk i noen av foreldrenes fortellinger som gikk på at de vekslet mellom å si at de "fikk til en del", men at det var "noe de ville bli bedre til". Igjen ser jeg salutogenesens teori om at mennesket arbeider seg mot den friske enden av kontinuumet. Alle uttalelser ble slik jeg ser det, sagt med et inneforstått bakteppe av forestillinger om "den gode forelder" og "den gode oppdrager", inneforståtheter, et abstrakt normalitetsbilde om noe som finnes der ute, men som ikke settes ord på uten videre refleksjon rundt temaet.

Disse kulturelle og påvirkelige forestillingene om "den gode oppdrager" leder meg til normalitsbegrepers makt og hvordan disse kan råde over hvordan foreldrene oppfattet seg selv, over hva som er vanlig og uvanlig, innenfor og utenfor, godt og dårlig. Foreldrene i denne studien rettet seg sterkt etter hva de mente var riktig og galt, og begrunnet det ofte med uttrykk som "vanlig" eller "normal". Disse inneforståthetene og formeningene om hva som er vanlig og normal, kan slik jeg ser det bidra til en stereotypifisering av "den gode forelder", og bidrar til å forherlige noen foreldreformer fremfor andre. Jeg fant i studien at flere foreldre henviste til "den omsorgsfulle mor" og "den lekne far", eller "den strenge mor" og "den ettergivende far". Hvordan disse oppfatningene og forventningene påvirket foreldredynamikken i familier mener jeg kan knyttes til inneforståtheter og doxaer rundt handlinger mødre og fedre gjør.

7.3 Å ikke leve opp til forventninger

Jeg fant i studien at foreldres forståelser av hva som er vanlige og uvanlige barneoppdragelser, og betydningen dette har for hvordan familiene ser seg selv som konforme i forhold til bildet av de gjennomsnittlige eller ideelle familiene, står sterkt. Foreldrene i denne studien forholder seg i stor grad til spørsmålet om sin egen plass innenfor eller utenfor det som kulturelt forventes av foreldreskap, og forsøkte i stor grad å tilpasse sine foreldrepraksiser deretter. Det som gir dette funnet en ytterligere dybde, er at foreldrene snakker om "det normale" som en kjent størrelse, men legger forskjellige forklaringer til hva som kunne være "normalt". Det viste seg at det var et skille i foreldrenes fortellinger, der noen foreldre, med egne ord, sykelliggjorde "problemer med barneoppdragelse" til noe uønsket. Dette var noe de mente ikke levde opp til idealet om det gode foreldreskap, og skapte derfor et slags hegemonisk bilde av hvordan det burde være, og at de selv ikke levde opp til denne forventningen. En mor sier:

Jeg var sint, og fortvilet fordi han ikke kan gjøre det jeg sier til han, og jeg føler at jeg ikke mestrer det på riktig måte. Så hører jeg liksom alle disse stemmene fra andre som mener "slik skal du gjøre det". Hele tiden. Fra min mor, som ikke kan skjønne at barnet er sånn, og en svigermor som aldri ville sagt unnskyld for noe, og fra en far som sier at dette vokser han seg fra. Det er ikke noe å bry seg om, det er ikke noe galt med mitt barn, men derimot den norske skolen, og de norske lærerne, det norske samfunnet og med deg. Du trenger psykiatrisk hjelp, men min sønn er det ikke noe galt med. For jeg har ingen problemer med han. Da tenker jeg, da er det kanskje meg, tenker jeg da. Det gjør nok mye med at jeg ikke blir konsekvent altså. (fam.7).

Dette sitatet mener jeg forteller noe om en type ambivalens flere foreldre i studiet henviser til. Moren forteller om mange "stemmer" som kan innvirke på foreldreskapet hennes, men hun konkluderer med at det er hun selv som er problemet, det kan se ut til at hun gir seg, og tar på seg skylden for å ikke mestre. På den ene siden forteller hun om alle de ytre påvirkningene og "stemmene" fra miljøet rundt henne, mens på den andre siden lar hun seg overtale av "de andre" eller av seg selv, til å se på seg selv som den manglende ved å si at "da er det kanskje meg da". Ved å ta i bruk et sosiokulturelt perspektiv på situasjonen moren refererer til, kan en se interaksjonelle utfordringer som eksisterer i samhandlingen mellom flere aktører. Moren befinner seg i en situasjon med mange krav, stemmer og forventninger fra sitt sosiokulturelle miljø, men velger å rette blikket mot seg selv og definere utfordringene sine som et individuelt problem.

Jeg så at avstandene mellom det ideelle bildet og hvor noen av foreldrene selv plasserte seg i forhold til dette, flere ganger ble stor og sprikende. Foreldrene kan definere seg selv med egne ord som: "utenfor normalen" eller "uvanlige" i negativ forstand. Et paradoks her er at dette er definisjoner og kategorier de gir seg selv. Ingen, så vidt jeg har kunnskap om, har eksplisitt fortalt disse foreldrene at de er unormale. Opplevelsen av manglende mestring og kritikk mot sitt egne foreldrepraksiser kan være en type selvsanksjonering for å ikke passe inn i deres forståelse av de kulturelle normalitetsbildene.

7.4 Normalvariasjon som foreldremestring

Noen foreldre er opptatte av å naturliggjøre problemer i familier til å være en del av det vanlige, det gjennomsnittlige, det typiske ved det å leve i en norsk familiehverdag. De gir utfordringer og problemer med barneoppdragelser rom til å være der. De mener i flere tilfeller at det er sunne variasjoner og lærerike situasjoner å oppleve motgang og problemer med å sette grenser, samt være autoritative i sine foreldrepraksiser. Foreldrene forteller om situasjoner der de lærer av sine egne og barnas feil, og arbeider seg videre på bakgrunn av de nye kunnskapene de erverver seg, og justerer sine forventninger om videre utfordringer. I disse forståelsene av oppdragelsespraksiser finner jeg igjen den helsefremmende forståelsen jeg ønsker å problematisere i denne masteroppgaven. Slik salutogenese beskrives, er det hvordan foreldrene håndterer en stressfaktor som avgjør om noe er patologisk, nøytralt eller salutogent (Antonovsky 2005, 29). Jeg fant altså at noen foreldre snakker om at de lærte av sine feil, jobbet med den nye kunnskapen, og står bedre rustet til kommende utfordringer med sitt sine barn, de anså stressfaktorer vedrørende barneoppdragelse som en del av livet. De var

komfortable med at foreldrepraksiser ville inneholde aspekter ved seg som ikke alltid var like "hyggelige", men de kategoriserte ikke disse begivenhetene til å være avvikende fra det de kunne regne med å oppleve når de oppdrar barn. Foreldrene definerte seg ikke som unormale i møte med utfordringer, en kan si at disse foreldrene hadde et bredt normalitetsperspektiv, og definerte "mye mer" enn mindre som normalt.

Kontekstualiseringen av problemer som forståelse og bakgrunn for handlinger fra foreldrenes side finner jeg igjen i Walsh (2012, 4-9) sitt begrep om normale familieprosesser, der en både tar for seg de gjennomsnittlige og ideelle normalitetsforståelsene, og arbeider disse inn i en sosiokulturell kontekst. Foreldrene vurderer i ulike situasjoner hva de mener er typisk og ideell atferd fra et barn i en bestemt alder og ut fra barnets kjønn, og veide dette opp imot hva de også mener er "vanlig" at barnet kan og bør gjøre. Disse kunnskapene om "det ideelle" og "det vanlige" blir således satt inn i den situasjonen de befinner seg i. Kom en utfordrende situasjon i en tid der foreldrene hadde sovet dårlig, ikke hadde rukket å spise, hadde problemer på jobben eller i en stresset hverdag? Noen av foreldrene justerer sine forventninger til familiefungeringen ut fra hvilken situasjon de er i, ofte ved å påpeke at de er stressede eller slitne i en konfliktsituasjon, og derfor handler annerledes enn hva de ville gjort hvis de var uthvilte. Vurderingene av situasjonen de befant seg i gjorde at foreldrene så mellom fingrene med at de ikke reagerte hva de selv anså som ideelt i en gitt situasjon. Foreldrene ser her på det som vanlig og ikke uventet å reagere raskere på irritasjon, eller med hardere sanksjoner hvis de er slitne.

Denne måten å forstå både det ideelle, vanlige og situasjonsbestemte i sin oppfattelse av barneoppdragelse er for meg svært interessant, og sier noe om hvordan en kan forstå foreldres handlinger og forståelser av normale foreldrepraksiser ut fra et perspektiv på normale familieprosesser som noe i utvikling og i bevegelse. Jeg fant at foreldrene som ikke forholder seg til hva sosiokulturelle påvirkninger kan gjøre ved deres daglige fungeringer, i større grad ansvarliggjør seg selv og kan definere seg som dårlig mor eller far hvis de en dag er krasse, eksploderende eller urimelige med sine barn. Selv om de var i situasjoner som ville presset de fleste til sine ytterpunkter, enten på grunn av sykdom eller arbeidssituasjon, ser ikke alle foreldre hvordan dette påvirker hvordan de forholder seg til sine barn, og derfor skaper et mer statisk og egenskapsforklarende forståelsesbilde av sin foreldrefungering. I situasjonene der foreldrene "klikket" ser de bort fra utvendige stressorer, og opplever stor skam og skyld etterpå for å ikke leve opp til sine egne forventninger om hva som er riktig og galt å gjøre i

ulike oppdragelsessituasjoner. Disse foreldrene kommer med en rekke individuelle forklaringer på hvorfor de ikke mestrer foreldrerollen, i motsetning til foreldrene som anser det som vanlig med et høyere konfliktnivå når barna eller de voksne var slitne eller stressede. Dette minner meg om noe Walsh skriver;

By normalizing and contextualizing distress, family members can view their difficulties as understandable in light of their adverse situation. The tendency towards blame, shame and pathologizing is reduced when problems are viewed as human dilemmas and complicated feelings are seen as common among those in similar predicaments. (Walsh 2012d, 407)

Dette utsagnet får jeg bekreftet i mine funn. Foreldrene med bredere normalitetsbilder, forstod sine hverdagslige handlinger i forhold til sosiokulturelle og situasjonelle påvirkninger, og opplever derfor større mestring og trygghet i sin foreldrerolle enn foreldre som ser bort fra ytre påvirkninger.

Det jeg henter ut av disse erfaringene, er min tese om at foreldrenes definisjon av hva som er normalt å forvente og oppleve i barneoppdragelsen av sine barn påvirker hvordan foreldre opplever å mestre hverdagen sin. Foreldre med bredere normalitetsforståelser som rommer både gode og dårlige dager, utfordring og mestring, kjærlighet og krangling, økonomiske oppturer og nedturer viser i studien til å oppleve en større grad av mestring, enn foreldrene som har en smalere normalitetsdefinisjoner. Foreldrene som definerer normalitet på en "smal sti", med få og rigide kategorier for hvordan de ideelle foreldreskapene skal se ut, viser til dårligere opplevelse av mestring og manglende opplevelse av sammenheng i hverdagen sin. Dette fordi de opplevde stress knyttet til det å leve opp til sine egne forventninger av hva de mener foreldre skal gjøre. Det stresser disse foreldrene at barna og dem selv er avvikere fra deres egen definisjon av hva det normale er, noe som igjen la føringer for hvordan de forsøker å opprettholde et bilde av det gode og ideelle som en kulturell gunst.

Foreldrene som definerer smale kategorier for hva som er innenfor og utenfor har større utfordringer med å tilpasse seg kritiske faser og endringer i barnas eller egne liv. Disse kritiske fasene kunne være da barnet ble mobbet på skolen, overgangen fra SFO til å være hjemme etter skolen og lignende. Foreldrene som definerer de ønskede og ideelle foreldreskapene til å være hverdagsliv der mor alltid er tilstede når barna kommer hjem fra skolen, klar med middag og full av overskudd, opplever et større stress enn foreldrene som definerer det som vanlig at unger må være litt alene før de selv kom hjem fra jobb, og at de ikke alltid klarer å følge opp lekser, plikter eller aktiviteter. Det er rom for variasjon i

foreldrenes forestillinger om det "gode foreldreskap" og den "normale barneoppdragelse", og de ser også noen ganger på avvikene fra det hverdagslige som naturlige variasjoner i hverdagen som gir rom for spontanitet og evne til å utvikle alternative løsninger.

Det kan derfor se ut som om det er en god mestringsstrategi for foreldrene å ha romslige normalitetsbilder. Å reorientere seg etterhvert som livet endrer seg virker også å være noe foreldrene forholder seg til i stor grad i denne studien. Ens liv endrer seg i større eller mindre grad hele tiden, foreldre blir eldre, barn blir født, vokser opp, flytter ut. Arbeidssituasjoner endrer seg, sykdom inntreffer og livets gang påvirkes av stort og smått. Normalitetsbildene forandrer seg derfor kontinuerlig, og kan forstås som normale familieprosesser. Dette kan også sees sammen med salutogenesens forståelse av at det er "hvordan man tar det", ikke "hvordan man har det" som innvirker på om noe defineres av individet som patologisk eller salutogent. Foreldre og barn som har problemer med å nyorientere seg ved en eventuell sykdom eller krise, opplever i denne studien et større og mer uhandterlig stress enn familier som kan skape en ny forståelse og større rom for variasjoner, alt fortsatt etter deres definisjon som normalt. Sykdom blir i noen familier sett på som et avvik, i andre familier sett på som en naturlig del av livet. Jeg påstår at avhengig av hvilken posisjon foreldrene tar vedrørende dette, påvirker deres opplevelse av å mestre sine hverdagsliv og barneoppdragelsen for sine barn.

Kapittel 8

Avsluttende kommentarer

En kan være fristet til å spørre; hva er et normalt liv? I denne studien har jeg, med bakgrunn i det sosiokulturelle- og det salutogene perspektiv, relevante studier og litteratur, samt ulike normalitetsbegreper, analysert ti foreldres fortellinger om deres hverdagsliv. Studien viser at begrepet normalitet kan være vanskelig å definere, selv om foreldrene likevel hadde en ide om hvor grensene mellom "det normale" og "det unormale" gikk. Disse grensene kom oftest til uttrykk da foreldrene i hverdagen ble konfrontert med noe som avvirket fra normalitetsbildene de hadde. Jeg har i studien undersøkt hvordan en kan forstå ulike former for normaliteter, og det ble klart at det ikke er selvsagt hva som legges i begrepene "normalt" og "unormalt", selv om foreldrene i studien hadde meninger om at noe var mer normalt enn annet.

Oppgavens forskningsspørsmål om hvordan foreldrene forstår og begrunner sine handlinger utifra egne forestillinger om normale barneoppdragelser har blitt strukturert ved hjelp av Walsh's (2012a, 4-9) ulike måter å forstå normaliteter. Det har vært en utfordring å strukturere funnene etter disse forståelsene, ettersom foreldrene ofte snakker om både ideelle, generelle og prosessuelle forståelser av normalitet om hverandre. Dette i seg selv mener jeg kan være et intressant funn, at foreldrene i vekslende grad stadig forholder seg til flere ulike måter å forstå familienormaliteter på. Uttrykket "normal barneoppdragelse" kan ikke forklares som noe helt bestemt, dette fordi normalitetsbegrepene vi bruker i dagligtalen varierer i innhold, og er uttrykk for individuelle, subjektive forståelser av kulturene vi lever i. Normalitetsbegrepene er preget av en rekke inneforståtheter og doxaer, sjelden tatt frem og diskutert. Hvordan foreldre forstår og og begrunner sine handlinger utifra egne forestillinger om normale oppdragelsespraksiser viser seg å handle blant annet om foreldrenes verdier, erfaringer og kunnskaper. Disse verdier, erfaringer og kunnskaper knytter seg igjen til den lokale og sosiale konteksten foreldrene befinner seg i, og til samfunnet som et hele. Jeg har ved å ta et sosiokulturelt blikk på foreldrenes fortellinger forsøkt å forstå foreldre utifra de kontekster og situasjoner foreldrene opererer i, fremfor å se foreldreskap som noe egenskapsforklart og frakoblet et større hele.

Denne oppgaven er en studie gjort på kvalitativt materiale, og kan derfor være vanskelig å etterprøve. Utvalget har vært på ti foreldres egne forståelser av sine hverdagsliv, et for lite grunnlag å gi en generaliserende overføringsverdi til alle foreldres normalitetsforståelser av barneoppdragelser. Studien kan likevel være med på å si noe om tendenser for hvordan normalitetsbegreper kan forstås som varierte og relative, og kan være med på å skape bevissthet og refleksjon rundt det vi tar for gitt som normalt når sosialarbeidere møter med foreldre fra ulike familiekulturer.

8.1 Mot en bredere forståelse av foreldreskap som situerte praksiser

Som en oppsummering av oppgavens funn, vil jeg igjen nevne de ulike måtene en kan forstå normaliteter på; det generelle, det ideelle, det friske eller syke og det prosessuelle. Videre har jeg presentert teorier rundt foreldre og barneoppdragelse, med vekt på at foreldreskap er noe man gjør, ikke noe man er. Jeg finner at alle foreldrene forholder seg, både implisitt og eksplisitt til ulike definisjoner av normaliteter når det kommer til barna sine og barneoppdragelsespraksiser, noen definisjoner de lager selv, og andre som tolkninger av samfunnets definisjoner på hva som er forventet av foreldre. Det største skillet jeg fant, var

mellom det ideelle og det generelle. Foreldrene fortalte om tanker de hadde rundt hvordan det *burde* være, som et uttrykk for idealforelderen og den ideelle barneoppdragelse. Foreldrene vekslet mellom å fortelle historier om seg selv som innenfor eller utenfor idealene, og brukte disse forståelsene av hvordan det burde være som målestokker for egen foreldremestring. Utover at dette sier noe om hvordan man forstår sin væren i verden, er det interessant at foreldrenes definisjoner av hva det ideelle var, ofte varierte i stor grad fra familie til familie, også noen ganger innad i samme familie. Normalitetsbegrepene hadde altså ulik betydning ikke bare innad i samme kultur, men også innad i samme familie, noe som til tider skapte uenigheter og utfordringer for foreldrenes utøvelse av foreldreskap. Der foreldrene var uenige i hvordan barna skulle oppdras, var det et høyere stressnivå blant foreldrene. Selv der foreldrene var samstemte i sine tolkninger av ideale oppdragelser, slik som betydningen av grensesetting og det å være konsekvent, kunne det igjen være lokale variasjoner i hva de mente grensesetting var, og hva det innebar å være konsekvent. Det ble ofte tatt for gitt blant foreldrene at grenser betydde noe spesifikt, mens man ved videre analyse kunne se at de begrunnet hva de la i grenser og det å være konsekvent forskjellig.

Videre var det forståelsene av "folk flest", det generelle normalitetsbildet på hvordan "alle andre" gjorde foreldreskap, og hvordan "de fleste" oppdro barna sine. Foreldrene sammenlignet tankene de hadde og valgene de tok vedrørende barneoppdragelse med både venner, familie og mer anonyme andre. Dette ser jeg også som en gjenspeiling av normalitetsforestillinger foreldrene hadde på oppdragelsespraksiser. Foreldrene fant både betryggelse, annerkjennelse, og opplevelse av mestring ved å sammenligne seg med hva andre foreldre gjorde. Enten for å si at; "alle andre gjør det, så da er det vel greit slik jeg gjør det også", eller for å påpeke at de mestret barneoppdragelse bedre enn andre de kjente. Hadde jeg ikke tatt et salutogent blikk i denne oppgaven, er jeg redd jeg ikke hadde sett denne tosidigheten i det å kunne sammenligne seg med andre som en form for betryggelse og opplevelse av sammenheng. Utover å anvende "de andre" som en mestringsbetegnelse, var det også foreldre i studien som satte seg selv i en underposisjon til den abstrakte generelle befolkningen, ved å si; "alle andre får det til, bortsett fra meg". Her ser jeg en dobbelteffekt av sammenligningen i negativ forstand, at foreldrene med disse forståelsene både definerte seg som avvikere fra et ideal, og også fra "folk flest". Definisjoner av sin egen foreldremestring vil slik jeg ser det påvirke hvordan foreldrene forstår og begrunner sine handlinger, og samt hvordan handlingene gjøres gjeldende i forhold til å oppdra sine barn.

Flere foreldre i denne studien hadde barn med adferdsproblemer, utfordringer i miljø og andre stressorer som påvirket deres hverdagsliv. Noen foreldre skåret seg selv høyt på foreldremestringsskalaen, selv om de etter min forståelse hadde store utfordringer i hverdagen. Andre foreldre scoret seg lavt på foreldremestringsskalaen, selv om deres hverdagsliv sett i forhold til andre familier i studien var "enklere". Poenget her er ikke at jeg som forsker skal mene noe om foreldrene har tatt feil i deres vurdering av deres eget foreldreskap, men heller å rette fokuset på salutogenesens teori om at det er foreldres egne vurderinger av en stressfaktor eller risikofaktor som definerer om noe er patologisk, nøytralt eller salutogent. Som tidligere nevnt i oppgaven kan man forstå dette mer folkelig, ved å si; "det er ikke hvordan man har det, men hvordan man tar det" som påvirker foreldrenes opplevelse av mestring. Her finner jeg rom til å stoppe opp et øyeblikk. Selv om definisjonen av situasjonen spiller inn i hvordan foreldrene fungerer, vil jeg påpeke at det sosiokulturelle perspektiv på at alt må forstås i sin sammenheng med kontekstene og miljøene en er i, delvis utfordrer dette synet. Kan en forvente at foreldre i vanskelige bio-psyko-sosiale situasjoner skal "gjøre det beste ut av det", og at foreldre ved å omdefinere sin situasjon automatisk vil få det bedre, på tross av lav inntekt, sykdom, dårlig bosituasjon eller lignende? En kan ikke blindt anvende salutogenese, uten å ta høyde for sosiokulturelle påvirkninger, og individuelle utfordringer. En må anerkjenne perspektivets teorier om å fremme helse, og dets posisjon som *et tilskudd* til øvrige tenkninger rundt familier, barn og barneoppdragelser. Foreldrene i denne studien befinner seg på ulike steder i kontinuumet mellom syk og frisk, og kan i det salutogene perspektivet sees som at de alltid vender, eller forsøker å vende seg mot det gode.

Disse kunnskapene om retningen foreldrene har, kan styrke både foreldrenes egen opplevelse av hverdagen, og også sosialarbeiderens møte med familier som noe preget av håp og ønsker om å ha det bedre. Foreldrene var opptatt av å få frem at de gjorde hva de kunne for å gi barna oppdragelse, nærhet, kjærlighet og å dekke materielle behov. Jeg ser dette som foreldres søken etter den sunne og friske enden av kontinuumet. Selv om foreldrene oftere skilte på "enten eller", enn de så seg som "både og", var deres historier preget av ønsket om barnets beste, uavhengig hvordan de oppfattet situasjonen de var i. Foreldre som kalte seg selv dårlige foreldre, var likevel opptatt av å kunne gi barna "det beste", ut fra de forutsetninger de hadde til å kunne gi det.

Dette bringer meg til et viktig poeng, at det har vist seg at foreldrene selv, i større eller mindre grad, knytter sin opplevelse av hverdagen med sine barn til ytre faktorer og stressorer, og at

deres opplevelse av mestring og sammenheng kan se ut til å avhenge av om de egenskapsforklarer utfordringer eller ser det i et større bilde. Foreldrene som tok et bredt perspektiv på hva som kunne forventes av ulike barn ut fra alder, personlighet og kjønn, og hva som kunne forventes av foreldre ut fra tidligere erfaringer, sammenligning med andre, verdier og kunnskaper hadde hva jeg vil kalle et bredt normalitetsbilde på foreldreskap og oppdragelsespraksiser. Denne bredden ga rom for prøving og feiling, mestring og muligheter. Foreldrene fant trøst og støtte i vanskelige situasjoner ved å tenke at "det er helt sikkert normalt det han driver med nå". Foreldrene som hadde en smalere og mer rigid definisjon av normaliteter viste seg å sette store krav til både barn og foreldre, og hadde mindre rom for feil. Balansegangene mellom normale og avvikende var smal, og det skulle ikke så mye til før en situasjon rundt barneoppdragelse ble definert som unormal. De mer rigide og smale normalitetsbilder på barneoppdragelse skapte stress hos foreldrene, og kunne ofte føre til opplevelser av å ikke leve opp til idealet om "den gode forelder", ei heller være like god som "alle de andre". Resultatet av disse opplevelsene var for noen av foreldrene forbundet med dårlig samvittighet og skam.

8.2 Hva kan denne studien brukes til?

Jeg vil knytte disse funnene og refleksjonene rundt normale familieprosesser til sosialt arbeids teori og arbeidsmåte. Å erkjenne at normaliteter er sosialt konstruerte begreper som påvirker familier i større eller mindre grad, kan gi både teoretiske og kliniske implikasjoner for sosialt arbeid. Dette ved å løfte frem og utforsker variasjoner i foreldreskap, i håp om å utvide normalitetsforståelsene vi omgir oss med både på et bevisst og ubevisst plan. Jeg finner at normaliteter, i likhet med kjønn og foreldreskap kan forstås som noe som *gjøres*, og jeg begrepsfester dette ved å kalle det normalitetspraksiser, å gjøre normaliteter, fremfor å være normal som om det var en egenskap. Normalitetsbegrepene har makt over de som forholder seg til dem, og sosialarbeidere må både respektere og reflektere rundt hva dette kan gjøre med foreldres opplevelse av mestring i foreldrerollen, både på et teoretisk plan, og også sammen med foreldre i kliniske settinger. Jeg mener godt sosialt arbeid kan gjøres ved at en tar opp og frem spørsmål om normaliteter og å diskutere og analysere dette sammen med foreldrene i praksis. Ved å sammen med foreldrene søke å forstå hvordan foreldrenes normalitetsbilder dannes, og hvor de henter sine kunnskaper og verdier fra, kan man utforske videre hvordan og hvorfor de opplever sin foreldremestring slik de gjør. Å hjelpe foreldre til å spørre seg hvorvidt de forsøker å leve opp til idealer eller forventninger som er urealistiske, eller å undersøke nærmere hvordan "de andre" påvirker deres opplevelse av mestring kan være med

på å nyansere, og gi normaliteter en mer dynamisk og prosessuell karakter, fremfor å være en statisk betegnelse for noe man enten er eller ikke er. Jeg ble under arbeidet med denne studien overrasket over hvor opptatte foreldrene er av å være konforme, å være innenfor hva de forstår som samfunnets regler for normaliteter. For noen kunne dette ønsket om å "være normale" foreldre bli så sterkt at det påvirket daglige handlinger og opplevelser av mestring, ved at foreldre forsøkte å strekke seg lenger enn de i utgangspunktet hadde ressurser til å gjøre. Samtidig unngikk foreldrene til dels situasjoner der deres annerledeshet ble tydeligere, slik som å ta med barnet de forstod som annerledes ut på café. Ønsker om å være alminnelige, gode foreldre ble gjenspeilet i mange av historiene.

Sosialarbeiderens standarder for hva som vurderes som gode eller dårlige oppdragelsespraksiser vil avhenge av egen verdiforankring, både faglig og personlig. Spørsmålet er hva en gjør med sine vurderingene. Sosialarbeidere bør reflektere over sine egne normalitetspraksiser i møte med familier, og være vår overfor hvordan doxaer og underkommuniserte enigheter kan påvirke samspillet mellom hjelpere og familier. Det kan være oppklarende å dele egne synpunkter med foreldrene, slik at sosialarbeider og foreldre i dialog kan skape mening i forskjellene og likheten i opplevelsene av situasjonene. Dette siden ulike forestillinger om normale oppdragelsespraksiser kan si noe om enten idealer eller oppfatninger av generaliteter, eller begge deler, men ikke nødvendigvis gis et dypere meningsinnhold via hverdagslige ytringer. Foreldrene i denne studien snakket om "god og normal barneoppdragelse", uten å alltid presisere hva "god" og "normal" kan være. De snakket om å oppføre seg normalt i situasjoner der grenser og autoriteter utfordres, men ikke eksplisitt hva det ville si å være "normal". I praksis vil målet for sosialarbeideren ikke være å finne dette "egentlige" svaret på hva som er godt og normalt en gang for alle, men heller hva den individuelle forelder legger i idealene og tankene om "alle de andre". Et viktig poeng i denne sammenheng er igjen å fremheve betydningen av at normalitetsbegreper er sosial konstruerte begreper som tolkes av individene som forholder seg til dem, og ofte gis forskjellig meningsinnhold.

Slik det har vist seg i denne studien, og som det er referert til tidligere, er det store forskjeller på eksempelvis leggerutiner, grad av konsekvenser for handlinger, hva som blir sett på som sykdomstegn eller som "typisk jente- og gutteatferd". Guttene i denne studien blir generalisert til å være aktive, lite leselystne krabater som helst vil snike seg unna det å rydde og vaske rommet sitt, mens jentene i studien blir generalisert til å være mer diplomatiske, ansvarsfulle

og plikttoppfyllende. Jentene liker forøvrig også å lese. Denne forestillingen om gutter og jenter sier noe om hva vi forventer, hva vi forstår og hvordan det kan oppleves som annerledes hvis våre barn ikke er slik det generaliseres som. En mor i studien sier om sin sønn at han er stille, liker å pusle med sitt, og elsker å lese. Hun vedgår at han kanskje er "litt annerledes enn andre gutter", men mener ikke det er noe galt med ham. Hun snakker her om normalvariasjon. I møte med foreldre som forteller om "vanlig norsk oppdragelse" og å legge barna "til vanlig tid" kreves det av sosialarbeideren å stoppe opp, spørre, og reflektere over sammen med foreldrene hva vanlig norsk oppdragelse kan være, og hva det menes med vanlig leggetid. Ellers vil inneforståthetene ta overhånd, og meningsinnholdet i samtalen bli utydelig.

Som tidligere nevnt er det viktig å anerkjenne at en ikke kan se alle de store sammenligningene, og finne "den sanne normalitet", men at en heller bør forsøke å se variasjonene og nyansene i foreldrenes normalitetspraksiser. Denne kunnskapen om normalitetenes relative størrelse og individuelle oppfatning mener jeg er et viktig tema for sosialt arbeids utøvelse, fordi det retter blikket mot noe inneforstått vi omgås i det daglige. Kun ved å reflektere og utfordre egne forståelser av hva som er normalt, både forståelser ervervet gjennom utdanning og det private liv, kan en møte foreldre med den type nysgjerrighet som kreves for å møte personen der han eller hun er, og å se personen i situasjonen han eller hun befinner seg i. Hvordan kan så en som sosialarbeider anvende seg av disse refleksjonene i møte med foreldre som oppdrar barn? Slik jeg ser det vil det være viktig å beholde et åpent sinn rundt at foreldreskap og foreldrepraksiser varierer i like stor grad som individene er individuelle. Er det på tide å snakke om barneoppdragelsens funksjon istedenfor konformitet? Hvis en mor er uortodoks i sin oppdragelse, men at både barn og voksne trives, utvikles og mestrer sin hverdag, er det da noe en skal ønske å endre? Kan oppdragelsespraksiser være til det beste for barna, selv om praksisene er usedvanlige? Jeg mener sosialarbeidere bør reflektere over situasjoner som kan virke fremmede og skremmende ved første øyekast, hvis det ikke brytes lover eller utøves sviktende omsorg og oppdragelse som er til skade for barn, undrer jeg meg om det heller kan være uttrykk for varierte foreldreskap, fremfor sviktende omsorg eller destruktive foreldrepraksiser.

En må være bevisst på begreper en bruker i samtale med foreldre. Hvis jeg som sosialarbeider snakker om viktigheten av grensesetting og det å være konsekvent, vil jeg også måtte forklare hva jeg mener med disse begrepene, og ikke ta for gitt at jeg og forelderen nødvendigvis deler

den samme forståelsen. Jeg mener en skal være ytterst forsiktig med å anvende begrepet "normal barneoppdragelse" uten å gå dypere inn i hva dette kan forstås som. Hvis ikke er man med på å reproducere en selvfølgelighet og inneforståthet som oftere fører til misforståelser enn klarhet.

Litteraturliste

- Andenæs, Agnes. 1991. *Fra undersøkelsesobjekt til medforsker? Livsformsintervju med 4-5 åringer*. Nordisk Psykologi 43: 274-292
- Annfelt, Trine. 2004. Heteronormal nok? Heteronormering som veileder for norsk familiepolitikk. I *Når heteroseksualiteten må forklare seg*, red. Trine Annfelt, Britt Andersen og Agnes Bolsø. Oslo: Tapir Akademisk forlag
- Antonovsky, Aaron. 2005. *Hälsans Mysterium*. Stockholm: Natur och Kultur
- Askeland, Gurid Aga. 2006. *Kritisk reflekterende – mer enn å reflektere og kritisere*. Nordisk sosialt arbeid 2:124-136
- Bech-Jørgensen, Birte. 1999. *Normalitetsbilleder*. Ålborg: ALFUFF
- Bertalanffy, Ludwig Von. 1968. *General system theory and psychiatry: foundation, developments, applications*. New York: Braziller
- Borge, Anne Inger Helmen. 2003. *Resiliens. Risiko og sunn utvikling*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Brock, Arild. 2008. Menn og kvinners foreldreskap etter et samlivsbrudd. I *Utfordrende foreldreskap – under ulike livsbetingelser og tradisjoner*, red. Bente Puntervold Bø og Bennedichte C. Rappana Olsen. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Bruner, Jerome Seymour. (1990). *Acts of meaning*. Cambridge: Harvard University Press.
- Butler, Judith. 1990. *Gender trouble: Feminism and the supervision of identity*. New York og London: Routledge

- Bø, Bente Puntervold og Bennedichte C. Rappana Olsen . 2008. Utfordrende foreldreskap – en innledning. I *Utfordrende foreldreskap – under ulike livsbetingelser og tradisjoner*, red. Bente Puntervold Bø og Bennedichte C. Rappana Olsen. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Cowen, Philip A. Og Carolyn Pape Cowen. 2012. Normative family transitions, normal family process, and healthy child development. I *Normal Family Processes. Growing Diversity and Complexity* 4 utgave, red. Froma Walsh. 4 utgave New York: The Guilford Press
- Dysthe, Olga. 2001. Sosiokulturelle teoriperspektiv på kunnskap og læring. I *Dialog, samspel og læring*, red. Olga Dysthe. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Eriksen, Thomas Hylland og Jan-Kåre Breivik. 2006. Forord. I *Normalitet*, red. Thomas Hylland Eriksen og Jan-Kåre Breivik Oslo: Universitetsforlaget
- Eriksen, Thomas Hylland. 2006. Innledning: I de enøydes land. I *Normalitet*, red. Thomas Hylland Eriksen og Jan-Kåre Breivik. Oslo: Universitetsforlaget
- Fossåskaret, Erik. 1997. Ustrukturerte Intervjuer med få informanter gir i seg selv ikke noen kvalitativ undersøkelse. I *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*, red. Erik Fossåskaret, O.L. Fuglestad og T.H. Aase. Oslo: Universitetsforlaget
- Fugelli, Per. 2004. Formegethetens mentalitet – fare for helsen og helsetjenesten? I *Sosialmedisin – i teori og praksis*, red. John Gunnar Mæland, Per Fugelli, Georg Høyer og Steinar Westin. Oslo: Gyldendal akademiske forlag
- Garsjø, Olav. 2001. *Sosiologisk tenkemåte. En introduksjon for helse- og sosialarbeidere*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Grinker, R.R. 1967. *Normality viewed as a system*. Archives of general psychiatry 17:320-324

- Gassne, Jan. 2008. *Salutogenes, Kasam och socionomer*. Lund Dissertations in social works
- Gulbrandsen, Liv Mette. 2006. Kulturpsykologiske tilnærminger til barns utvikling. I *Oppvekst og psykologisk utvikling. Innføring i psykologiske perspektiver*, red. Liv Mette Gulbrandsen. Oslo: Universitetsforlaget
- Haugli, Trude. 2004. *Til barnets beste. Familiebilder og familiemønstre i endring*. Kirke og kultur 3:346-361
- Hennun, Nicole. 2002. *Kjærlighetens og Autoritetens kulturelle koder. Om å være mor og far for norsk ungdom*. Oslo: NOVA
- Hennun, Nicole. 2005. *Grensesetting, makt og vold. Fra en undersøkelse om relasjoner mellom foreldre og ungdom*. Nordisk Sosialt Arbeid 3:194-206
- Henriksen, Elin. 2005. *De vokser det av seg, gjør de ikke?* Tidsskrift for psykisk helsearbeid 1:65-77
- Hougaard, Bent. 2005. *Curlingforeldre og servicebarn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Hundeide, Karsten. 2006. Diskurser, redskaper og kontrakter i barns utvikling: Et kulturpsykologisk perspektiv. I *Oppvekst og psykologisk utvikling. Innføring i psykologiske perspektiver*, red. Liv Mette Gulbrandsen. Oslo: Universitetsforlaget
- Johnson, Loius C. og Stephen J. Yanca 2004. *Social Work Practice. A Generalists Approach*. 8 utgave. Boston: Pearson Education Inc.
- Knudson-Martin, Carmen. 2012. Changing Gender Norms in Families and Society. Toward Equality amid Complexities. I *Normal Family Processes. Growing diversity and Complexity*, red. Froma Walsh. 4 utgave New York: The Guilford Press
- Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend. 2009. *Det kvalitative forskningsintervju*. 2 utgave. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

- Leira, Halldis Karen. 2003. *Det gode nærvær. Kulturens psykologiske betydning*. Oslo: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS
- Levin, Irene. 1997. *Stepfamily as project*. *Marriage & Family Review*. Vol 26, Issue 1/ 2:123-134
- Levin, Irene. 2004. *Hva er sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget
- Lov om barn og foreldre (barnelova) av 8 april 1981 nr. 7
- McGoldrick, Monica og Tazuko Shibusawa. 2012. The Family Life Cycle. I *Normal Family Processes. Growing diversity and Complexity*, red. Froma Walsh. 4 utgave New York: The Guilford Press
- McGoldrick, Monica og Deidre Ashton. 2012. Culture, A Challenge to Concepts of Normality. I *Normal Family Processes. Growing diversity and Complexity*, red. Froma Walsh. New York: The Guilford Press
- Oppedal, Mons. 2008. Barns selvbestemmelsesrett etter Barneloven §33. I *Utfordrende foreldreskap – under ulike livsbetingelser og tradisjoner*, red. Bente Puntervold Bø og Bennedichte C. Rappana Olsen. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Sagatun, Solveig. 2008a. *Kjønn i sosialt arbeid med ungdommer og foreldre*. Oslo: universitetsforlaget
- Sagatun, Solveig. 2008b. *Kunnskapsforståelser i hjemmebaserte barneverntiltak*. *Nordisk sosialt arbeid* 2:28-41
- Skodvin, Arne. 2002. *Å sette grenser for barn*. Oslo: Cappelen
- Solem, May-Britt. 2002. *Å ta empirien med en klype salt: Sentrale problemer i familieforskning i barne og ungdomspsykiatrien*. *Fokus på familien* 1:35-45

- Solem, May-Britt, Frode Thuen og Terje Tilden. 2008. *Å ta empirien på alvor - Er forskningsbasert kunnskap relevant for systemiske familiebehandlere?* Fokus på Familien 2:89-107
- Solem, May-Britt, Knut-Andreas Christophersen og Paul Wels. 2010. *A Norwegian validity study of parenting stress measured by the Nijmegen Child-Rearing Situation Questionnaire section one.* Scandinavian Journal of Caring Sciences 24: 183-193.
- Solem, May-Britt. 2011b. *Parenting Stress and Coping Practices. A Salutogenic Approach.* Oslo
- Stefansen, Kari. 2007. *Familiens rolle i reproduksjonen av ulikhet. Kunnskapsbidrag fra kvalitative studier av foreldreskap.* Sosiologisk tidsskrift 3:246-265
- Stefansen, Kari. 2008. Et uendelig ansvar. Om foreldreskap i middelklassen. I *Utfordrende foreldreskap – under ulike livsbetingelser og tradisjoner*, red. Bente Puntervold Bø og Bennedichte C. Rappana Olsen. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Stiklestad, Sigrun Saur. 2007. *Det biologiske prinsippets skiftende anvendelse.* Nytt Norsk Tidsskrift 2:139-150
- Søndergaard, Svend Nis. 2004. *Det får være grenser for grenser.* Fokus på familien 3:169-183
- Thuen, Harald og Sommerchild, Hilchen. 1997. *Foreldre – til barns beste. Om barneoppdragelse før og nå.* Oslo: pedagogisk forum
- Ulvik, Oddbjørg Skjær. 2008. Foreldreskap som offentlig oppdrag. I *Utfordrende foreldreskap – under ulike livsbetingelser og tradisjoner*, red. Bente Puntervold Bø og Bennedichte C. Rappana Olsen. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Walsh, Froma. 2012a. The New Normal: Diversity and Complexity in 21st-Century Families. I *Normal Family Processes. Growing Diversity and Complexity* 4 utgave, red. Froma Walsh. New York: The Guilford Press

Walsh, Froma. 2012b. Clinical Views of Family Normality, Health, and Dysfunction. From a Deficits to a Strengths Perspective. I *Normal Family Processes. Growing Diversity and Complexity* 4 utgave, red. Froma Walsh. New York: The Guilford Press

Walsh, Froma. 2012c. The Spiritual Dimension of Family Life. I *Normal Family Processes. Growing Diversity and Complexity* 4 utgave, red. Froma Walsh. New York: The Guilford Press

Walsh, Froma. 2012d. Family Resilience. Strengths Forged through Adversity. I *Normal Family Processes. Growing Diversity and Complexity* 4 utgave, red. Froma Walsh. New York: The Guilford Press

Vedlegg 1 Godkjenning REK

Region:	Saksbehandler:	Telefon:	Vår dato:	Vår referanse:
REK sør-est	Jørgen Hardang	22945516	01.11.2011	2010/15/REK sør-est A
			Deres dato:	Deres referanse:
			27.09.2011	

Vår referanse må oppgis ved alle henvendelser

May-Britt Solera
Høgskolen i Oslo

2010/15 A 8-01023 Foreldres mestringsopplevelse i familier med barn med atferdsproblemer

Forskningsansvarlig: Høgskolen i Oslo
Prosjektleder: May-Britt Solera

Vi viser til skjema for prosjektendring mottatt 27.9.2011 med følgende vedlegg: protokoll og prosjektbeskrivelsen "Situert foreldreskap".

Det søkes om forlengelse av prosjektperioden til 31.12.2020. Ifølge søknaden har alle foreldrene samtykket til at prosjektleder kan "ta kontakt med dem igjen dersom det skulle bli aktuelt med en etterundersøkelse etter noen år".

Vedtak

Komiteen godkjenner at prosjekter videreføres i samsvar med det som framgår av søknaden om prosjektendring og i samsvar med de bestemmelser som følger av helseforskningsloven med forskrifter.

Dersom det skal gjøres endringer i prosjektet i forhold til de opplysninger som er gitt i søknaden, må prosjektleder sende endringsmelding til REK.

Forskningsprosjektets data skal oppbevares forsvarlig, se personopplysningsforskriften kapittel 2, og Helsedirektoratets veileder for «Personvern og informasjonssikkerhet i forskningsprosjekter innenfor helse- og omsorgssektoren». Personidentifiserbare data slettes straks det ikke lenger er behov for dem og senest ved prosjektets avslutning.

Prosjekter skal sende sluttmelding, se helseforskningsloven § 12, senest 6 måneder etter at prosjektet er avsluttet.

Med vennlig hilsen.

Gunnar Nicolaysen (sign.)
Professor dr. med.
Leder

Jørgen Hardang
Korrespondent

Kopi til: Høgskolen i Oslo ved øverste administrative ledelse: postmottak@hio.no

Besøksadresse:
Gulhaug torg 4 A,
Nyttalen, 0284 Oslo

Telefon: 22845511
E-post:
pos@helseforskning.allkon.no

Web:

All post og e-post som inngår i
saksbehandlingen, bør
adresseres til REK sør-est og
ikke til enkelte personer

Kindly address all mail and
e-mails to the Regional Ethics
Committee, REK sør-est, not to
individual staff

Vedlegg 2 The Nijmegen Child-Rearing Situation Questionnaire Del B

NIJMEGEN SPØRRESKJEMA

OM Å VÆRE FORELDRE

(NVOS)

Luk M.H. Robbroeckx

Paul M. A. Wels

Norsk oversettelse november 2002
May-Britt Solem

INSTRUKSJON TIL DEL B

Når man tenker på hvordan det er å være forelder til sitt barn kan man danne seg en klar oppfatning av hvordan man fungerer som forelder. Man kan da ta stilling til hvorvidt det er problematisk å være forelder og om man ønsker hjelp og støtte.

Her følger 8 ulike påstander om din rolle som forelder til ditt barn. Hver påstand representerer hvordan foreldre har beskrevet sin situasjon. Naturligvis ser ikke påstandene nøyaktig ut som du ville ha formulert dem, men vi ber deg om å velge en og sette et kryss (X) i boksen til den påstand, som best beskriver den situasjon du befinner deg i.

B 1	Det å være forelder til mitt barn går usedvanlig bra. Jeg opplever ingen problemer i det hele tatt. Støtte eller råd er helt unødvendig.	☒
B 2	Det å være forelder til mitt barn går bra. Iblant kan små problemer oppstå, men jeg kan løse dem selv. Jeg behøver ikke støtte eller råd.	☒
B 3	Jeg er stort sett fornøyd med hvordan jeg fungerer som forelder til mitt barn. Iblant er det problemer, men i de fleste tilfeller kan jeg ordne opp i dem selv. Støtte eller råd er egentlig ikke nødvendig, men iblant ønsker jeg at det fantes noen jeg kunne prate med eller spørre om råd.	☐
B 4	Av og til tviler jeg på hvordan jeg fungerer som forelder til mitt barn. Iblant går det bra, men av og til er det problemer. Fordi jeg har mine tvil, tenker jeg iblant at det kanskje ville være en god idé å spørre noen til råds, men jeg tror ikke at det egentlig er nødvendig.	☐
B 5	Når alt kommer til alt har jeg faktisk en del problemer med å være forelder til mitt barn. Jeg uroer meg for dette og lurer på om jeg kan få støtte eller råd.	☐
B 6	For øyeblikket har jeg en rekke problemer med hvordan jeg fungerer som forelder til mitt barn. Det går ikke bra i det hele tatt. Jeg ville virkelig sette pris på hjelp eller råd om hvordan man kan forhindre at situasjonen blir verre.	☐
B 7	Jeg tror at jeg er kommet til et punkt der jeg fungerer veldig dårlig som forelder til mitt barn. Det er nesten alltid problemer og jeg vet ikke hva jeg skal gjøre med dem. Jeg har virkelig behov for støtte eller råd nå.	☐
B 8	Akkurat nå er jeg desperat vedrørende hvordan jeg fungerer som forelder til mitt barn. Jeg har prøvd alt, men ingenting synes å hjelpe. Det virker som om ting bare blir verre. Jeg har øyeblikkelig behov for støtte eller råd og jeg håper virkelig at noen kan hjelpe meg med dette, da jeg verken vet ut eller inn.	☐

Vedlegg 3 – oversikt over temaer

Familienr	1	2	3	4	5*	6	7	8*
Foreldreskap								
Mors rolle	x	x	x	x	x	x	x	x
Fars rolle	x	x			x	x	x	x
«Det gode liv»	x				x	x	x	
Stress i hverdagen		x			x	x		x
Alenetid			x	x	x			x
Egen helse	x		x				x	x
Forskjellig foreldrestil/syn på oppdragelse	x	x			x	x	x	
Oppdragelsesverdier	x	x	x	x	x	x	x	x
Barnet								
Venner	x	x	x	x	x	x	x	x
Faglig fungering	x	x	x	x	x	x	x	x
Diagnose			x		x	x	x	x
Fritidsaktiviteter	x			x	x			x
Miljøet								
Økonomi	x		x			x	x	
Boligsituasjon			x	x	x	x	x	
Øvrig familie/Nettverk (ressurs)			x		x			x
Interaksjon foreldre-barn								
Oppdragelsesstrategier (bevisste)	x	x	x	x	x	x	x	x
Grensesetting/struktur/regler	x	x	x	x	x	x	x	x
Konsekvenser - Straff/belønning	x	x	x	x	x	x	x	x
Ambivalens		x		x	x	x	x	x
Individuelle behov/forskjeller	x	x	x	x	x	x	x	x
Alderstilpasning	x	x	x	x	x	x	x	x
Kjønnets forståelse	x	x	x	x	x		x	
Kvalitetstid/alenetid med barnet	x			x	x			x
«Den gode samtalen»	x	x	x				x	
Søskenrelasjon	x	x	x	x	x	x	x	x
Lekser/fokus på skole		x	x	x	x		x	
Daglige rutiner	x	x	x		x	x	x	
Plikter		x		x	x	x	x	
Uttalte forestillinger om normalitet	x	x	x	x	x	x	x	x

* Begge foreldre svarer